

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 23 (395) 12 – 18.06.2015 р.

Андреа
Граціозі
про наслідки
радянської
та пострадянської
ізоляції

Перші наслідки шокової
терапії в Україні

Як утримують наших
політв'язнів у Росії

Чим небезпечна пасивність
США на Близькому Сході

МОЛОДЬ ПРОБ'ЄТЬСЯ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Якщо зібрався у мандрівку,
бери з собою **ТревелСімку!**

ЄДИНИЙ ТАРИФ
на дзвінки та СМС
в Україні

Діє у > **190** країнах

БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у **140** країнах

ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата

ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет

БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі Skype та Viber на ТревелСімку

ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com **VISA** **MasterCard** **ІЗОХ** **ПриватБанк**

Інфолінія: (044) 223-8008 w.TravelSIM.ua

Тарифи становлять від 0,02 до 2,0715 є. Додаток на дзвінки: 11,000 1800
від 20,000001 та 11,000 1800 від 41,200000 вартість ЄВРО

U.T.T. & C.S.C.

НА ЧАСІ

Будапештський шлях мінських угод

Що робити, коли мирний план не дає миру

4

Едвард Лукас про те, як реагувати на російські ігри з історією

7

За межею бідності

Брак якісних реформ може обернутися соціальною катастрофою

8

Гібридні результати шокової терапії

Чому економіка одночасно подає негативні й позитивні сигнали

12

Бранці Кремля

Як тримаються українські політичні в'язні

14

Росія проти «Новоросії»

Що означають чвари в середовищі сепаратистів та їхніх російських кураторів

16

ТЕМА НОМЕРА

Народжені вільними

Юрій Макаров про нерадянське покоління українців

18

У полоні «старої гвардії»

Що заважає справжньому оновленню влади

20

Допоможи собі сам

Молоді політики, активісти й воїни про Майдан, допомогу Заходу та власні сили

22

Валерія Бурлакова про неповнолітнього героя Пісків

26

Виклик геронтократії

Про головних ворогів прогресивної молоді

28

Новий фундамент

Яка економічна модель сприятиме оновленню держави

30

Інформаційна голка: про Мар'їнку й не тільки

Чудасії «зомбоящика» в Донецьку та його передмістях

49

Юрій Макаров про роботу українських журналістів за російськими темниками

50

СУСПІЛЬСТВО

Танковий таран старшого лейтенанта Абрамовича

Український офіцер прикрив відступ ціною власного життя

32

СВІТ

Даглас Траппетт: «Енергетика є основною перспективою австралійсько-української співпраці»

Посол Австралії про інтереси в Україні, українську діаспору та сучасну геополітику

34

Небезпечна скромність

Чому США мають і надалі бути присутні на Близькому Сході

36

Економне меню

Як болючі реформи повертають довіру до бразильського уряду

40

Що підриває євро

Як старіння населення впливає на економіку провідних країн ЄС

42

СПАДОК

Андреа Граціозі: «Нині маємо справу з наслідками радянської спадщини в абсолютно нових умовах»

Італійський історик про комуністичні й посткомуністичні еліти та сучасну пропаганду

44

НАВИГАТОР

Не для галочки

Музей як освітнє середовище для школярів

46

Свято «книголюбів» у царстві мерців

У Криму «зачищають» бібліотеки

48

Тиждень

№ 23 (395) 12 – 18.06.2015

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Наталія Петринська, Анна Корбут,

Алла Лазарева, Олександр Крамар,

Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,

Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,

Юрій Макаров, Роман Малко, Ольга Ворожбит

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андреева

e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua

тел.: 067-407-10-89

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової

інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідчення суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 15-1332

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 10.06.2015 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються.

Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе.

Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua

The Ukrainian Week

Будапештський шлях мінських угод

Автор: Анна Корбут

Коли 6 червня з'явилася новина про відставку Гайді Тальявіні, спеціального представника ОБСЄ у Тристоронній контактній групі з врегулювання конфлікту на Сході України, якоїсь бурхливої реакції за межами тусовки журналістів та експертів вона не викликала. Можливо, тому що українська аудиторія саме була зайнята черговою ескалацією бойових дій, а ще смакуванням корупційного скандалу в ФІФА та Маршу рівності в Києві. А ймовірніше, з тієї причини, що мінські переговори не дали якихось позитивних для України результатів, окрім хисткого, постійно порушуваного перемир'я. Та й воно є результатом не так мінського процесу, як української відсічі російській агресії і тиску на економіку РФ: західних санкцій укупі з цінами на нафту й поступовою відмовою Європи від домінування російського газу.

«Будучи високопоставленим дипломатом, який мав бути присутній і підказувати певні модальності, Тальявіні підказала ті, що не працюють, тож частина провини за неефективність мінських угод, можливо, лежить на ній, – вважає голова правління «Майдану закордонних справ» Богдан Яременко. – Але більшою »

ФОТО: AP

тут є провина української дипломатії, яка не повинна була погоджуватися на те, що неприйнятне для держави або погіршуватиме ситуацію». За словами директора Інституту світової політики Альони Гетьманчук, рішення про відставку не свідчить про стан виконання мінських домовленостей. «За мою інформацією, Тальявіні намагалася скласти повноваження ще торік і щоразу її переконували, що потрібно залишитися, тому навряд чи це фактор, який дуже серйозно вплинув би на мінський процес», – коментує вона.

Однак крім перемир'я мінський процес обумовлює інші принципи для України та її майбутнього питання, як-от виведення російської техніки й бойовиків із Донбасу, забезпечення нормального середовища для проведення місцевих виборів та відновлення контролю Києва над кордоном із Росією. І тут уже постають серйозні проблеми на тривалу перспективу. В Мінську-2, наприклад, серед іншого йдеться про відновлення українського прикордонного контролю уздовж усієї зони конфлікту від першого дня після (!) місцевих виборів і до цілковитого політичного врегулювання, зокрема з урахуванням результатів голосування в «особливих» районах Донецької та Луганської областей – усе це в межах українського законодавства й реформованої Конституції (тобто децентралізації та «особливого статусу» нині окупованих територій Донбасу). Але тут виникає хоча б таке запитання: як провести ці електоральні перегоони в межах національного законодавства, а саме з «недопущенням незаконного втручання у виборчий процес... збройних формувань, дотриманням принципів політичного плюралізму і багатопартійності, рівності прав і можливостей участі у виборчому процесі, свободою передвиборної агітації і рівним доступом до ЗМІ та прозорим підрахунком голосів», без реального контролю над кордонами? Зважаючи щонайменше на російську «доброчинність» у вигляді «гумконвоїв», а ще амністію терористам, перспективу перетворення нинішніх бойовиків на народні міліції тощо. Як розуміти ватажків самопроголошених республік, які то наголошують, що бачать Донбас невід'ємною части-

ною України, то оголошують метою «ЛНР-ДНР» входження до складу РФ?

Угода, звісно, передбачає моніторинг процесу з боку міжнародних представників, зокрема ОБСЕ. Але їхній мандат полягає виключно у фіксації фактів. «Важливо розуміти нашу роль правильно, – пояснює Майкл Боцюрків, речник спеціальної місії ОБСЕ на Донбасі. – Це моніторинг, установлення фактів і сприяння діалогу, доступу. Ми не є миротворчою місією, але іноді бачимо завищені очікування до нас або ж неправильну інтерпретацію нашої ролі. Хтось думає, що ми тут для того, щоб покласти край конфлікту. І нам справді цього хотілося б найбільше. Але наша роль тут допомагати міжнародній спільноті розуміти, що відбувається на території, доступ до якої обмежений». Ще ОБСЕ може домовлятися про локалізовані перемир'я, аби там, де можливо, працівники комунальних служб змогли відремонтувати пошкоджену інфраструктуру чи була на-

нього погодилась українська влада. Тепер світове співтовариство може спокійно казати: «Ви ж самі цього хотіли, то чому тепер змінюєте свою позицію?»

Тим часом західні партнери України не перестають постійно наголошувати на необхідності виконання мінських угод. У моменти ескалації бойових дій вони акцентують на відповідальності Росії, але коли настає відносно затишшя, увага повертається до виконання політичної частини й Україною. «Розуміння, що треба змінювати мінський формат, західні партнери ще не мають, – каже Альона Гетьманчук. – У них залишається певний рівень романтизму в тому, що, можливо, вдасться в межах Мінська ще якось купити час і спробувати зробити бодай якісь кроки. Але потрібно вже починати переконувати й доводити, чому ті чи ті частини угоди імплементувати неможливо. Зрештою, мінські угоди були підписані в момент інтенсивних бойових дій, і Україна опинилась у заручниках ситуації, коли фактично не підписати їх не могла. Але так само варто реалістично дивитися на речі тепер. Це не означає, що слід сказати: «Ми їх не виконуватимемо». Але активніше працювати над розробкою плану Б вже потрібно. Аби європейські країни, зокрема учасники нормандського формату, позбулися будь-яких ілюзій щодо перспективи виконання Мінська».

Чи розглядає такий варіант українська дипломатія, це буде видно невдовзі. Якщо так, то завдання перед нею стоїть дуже непросте. Адже, з одного боку, доведеться протистояти істерії Росії, якій зручно маніпулювати мінським форматом, а з другого – добиватися єдності Заходу в збереженні санкцій проти неї, які наразі прив'язані власне до реалізації угод. На найближчий час формальне рішення про їх продовження країнами ЄС, схоже, вже існує. Більше буде відомо на саміті Євросоюзу 26–27 червня. А наступний поріг – кінець 2015 року, коли має відбутися оцінка виконання мінських угод і нове обговорення санкцій. Тим часом гаряче перемир'я триватиме, розплескуючи військові й політичні диверсії вглиб української території. Тож розслаблятися чи розчаровуватися не час. ■

МІНСЬКИЙ ФОРМАТ ЯК СПОСІБ УРЕГУЛЮВАННЯ СИТУАЦІЇ НА МІСЦІ НЕ СПРАЦЮЄ. ТОМУ ТРЕБА ПОЧИНАТИ ШУКАТИ ПЛАН Б

года доставити гуманітарну допомогу. Та впливати на дії сторін конфлікту організація не може.

Відтак очевидно, що мінський формат як спосіб урегулювання ситуації на місці не спрацює, оскільки Росія не для того затівала на Донбасі війну, щоб урешті віддати його під реальний контроль України. А для Києва, зрозуміло, неприйнятні умови, якими буде задоволена Москва, тому й ми не можемо дозволити собі виконувати мінські угоди в такому вигляді, як вони прописані. Тому необхідно вже тепер офіційно це визнати й починати шукати альтернативний план. «Наш інтерес не в тому, щоб у нас був регіон, який сам визначає, чи ставити пам'ятники Сталіну, або регіон, де коштом українських платників податків кермують на офіційних посадах у міліції чи місцевих адміністраціях колишні терористи, – каже Богдан Яременко. – Але проблема з мінським підходом у тому, що на

Коли Росія прославить Сталіна

Автор:
Едвард Лукас,
Велика Британія

Здається, Кремль вирішив перевести годинник назад. Владімір Путін нещодавно позитивно оцінив пакт Молотова – Ріббентропа й сталінську окупацію Центрально-Східної Європи. А головний російський телеканал транслював документальний фільм про Організацію Варшавського договору, в якому на тлі інших безглузких моментів виправдовується радянське вторгнення до Чехословаччини 1968 року й запровадження воєнного стану в Польщі 1981-го. Це ще не все. Міністр культури Росії Владімір Медінскій назвав таємний пакт, унаслідок якого країни між Балтійським та Чорним морями опинилися в м'ясорубці, а гітлерівська машина масових убивств здобула доступ до місць найкомпактнішого проживання єврейського населення у Європі, «колосальним досягненням сталінської дипломатії». Через комбінацію з історичної плутанини, риторики в дусі «сам дурень» та параноїдального націоналізму Росія пройшла від вибачень за злочини радянського режиму спочатку до ігнорування їх, а тепер і до похвали.

Сьогодні рідко пригадують, що Путін бував на меморіальних заходах, присвячених Празькій весні, у 2008-му, та 50-й річниці Угорської революції у 2006-му. Під час візиту до Польщі з нагоди 70-х роковин початку Другої світової війни він засудив пакт між Гітлером і Сталіним. Тепер усе змінилося. Офіційне трактування історії в Росії повертається до брежнєвської епохи, коли пропагандисти зображували Радянський Союз миролюбною державою, змушеною протистояти каверзам імперіалістичних агресорів. Трансформація настільки разюча, що збиває стороннього спостерігача з пантелику. Що робити нам, коли велика ядерна держава проголошує чорне білим, Землю пласкою, а Празьку весну – фашистською змовою, на якій спекулює НАТО? Небезпека в тому, що ми просто знижуємо плечима, висловлюємо якийсь символічний протест і намагаємося не сприймати цього надто серйозно. Нас такий розвиток подій більше потішає, приблизно як підводні пригоди

президента, у яких він «знаходить» на морському дні дві амфори, привезені з музею й дбайливо покладені на позначеному місці напередодні.

Натомість нам треба готуватись до гіршого. Візьмімо, наприклад, розстріли 20 тис. полонених польських офіцерів під Катинню, здійснені радянськими силами і списані на німців. Я здивуюся, якщо російські ЗМІ не почнуть знову ліпити на цей злочин старі виправдовувальні побрехеньки. Чи депортації у Прибалтиці, Польщі й Західній Україні – їх теж можна назвати перебільшенням або ж скористатися радянськими методами і навіть виселеним ярличком колаборантів.

Тут ідеться не про підручники, а про майбутнє. Перекручування історії становить безпосередню загрозу для безпеки сусідів Росії. Якщо виправдовувати напад Радянського Союзу на Фінляндію, країни Балтії чи Польщу 70 років тому стратегічними міркуваннями, такі самі аргументи можуть прижитися Москві й сьогодні.

Для останньої це також матиме сумні наслідки. Наразі путінська пропаганда прославляє Сталіна виключно як полководця і стратега воєнного часу. Але варто перевести стрілки годинника трохи назад – і вусатого монстра почнуть звеличувати як сильного лідера 1930-х років.

Сталінські репресії, які шокували навіть брежнєвських пропагандистів, будуть названі успішною політикою: грізною розправою із саботажниками та злочинцями (звісно, не без помилок, зате дуже ефективною).

Захід має наводити контраргументи й викривати кремлівські історичні побрехеньки – це важливо. Однак вони мало впливатимуть на світогляд людей, затиснених у лещата істеричних тверджень про намір цілого світу знищити Росію, трансльованих тамтешнім режимом. Набагато дівіше – створювати безпечні та вільні умови для адекватного вивчення, викладання й дослідження росіянами історії. Єдині, хто може переконати росіян, що вони помиляються, – це інші росіяни – ті, які мислять адекватно. ■

**ЄДИНІ, ХТО МОЖЕ
ПЕРЕКОНАТИ РОСІЯН,
ЩО ВОНИ ПОМИЛЯЮТЬСЯ, –
ЦЕ ІНШІ РОСІЯНИ – ТІ, ЯКІ
МИСЛЯТЬ АДЕКВАТНО**

За межею бідності

Без болісних, але необхідних змін на країну вже за кілька років чекає повна деградація освіти, медицини та інших державних послуг

На тлі стрімкого зростання вартості життя в Україні різко загострилася проблема фінансового забезпечення бюджетної сфери та державного сектору загалом. З одного боку, більшість громадян, які отримують заробітну плату з бюджетів усіх рівнів, уже опинилися за межею прожиткового мінімуму. Із другого боку, дефіцит бюджету та фактичний переддефолтний стан, у якому опинилася держава, не дають підстав для збільшення зарплатних фондів у найближчому майбутньому. Без виходу з патової ситуації, тобто в умовах, коли зайняті в бюджетній сфері та держсекторі загалом не зможуть забезпечити за рахунок заробітної плати свої елементарні потреби, якість надаваних ними послуг приречена на дальше падіння.

ЗА МЕЖЕЮ

Міністерство соціальної політики регулярно публікує «фактичний розмір прожиткового мінімуму». Це технічний індикативний показник, метою якого є забезпечити «спостереження за динамікою рівня життя в Україні». Чи надавати йому офіційного статусу, вирішують політики в парламенті, які закладають у держбюджеті на кожен рік довільний політично обумовлений показник офіційного прожиткового мінімуму. У цінах квітня 2015 року цей фактичний мінімум становив для працездатних осіб 2561 грн (без податку на доходи фізичних осіб – 2317 грн), для пенсіонерів 1882 грн, для дітей віком від шести років – 2593 грн.

Від грудня 2013 року ці показники зросли на 80–98%, а мінімальна заробітна плата до оподаткування й досі на тогочасному рівні – 1218 грн. Це з

Автор:
Олександр Крамар

урахуванням того, що фактично маємо справу лише із проіндексованим відповідно до рівня інфляції показником прожиткового мінімуму грудня 2013-го. Хоча експерти вже тоді наголосували на застарілості й відірваності від реального життя методології визначення офіційного прожиткового мінімуму, наполягаючи на необхідності його коригування з огляду на вимоги часу.

Зростання вартості життя торкнулося всіх зайнятих в економіці. Однак для приватного сектору показник мінімального окладу є переважно індикативним, бо рівень оплати визначається законами ринку, наявна значна тіньова складова у вигляді «бонусів» у конвертах. Для тих, хто працює на державу, він директивно визначає обсяг виплат. Як свідчать дані офіцій-

зростання офіційних заробітних плат було значно нижчим (готельно-ресторанний бізнес, роздрібна торгівля, будівництво і транспорт), проте в них традиційно спостерігається значний розрив між офіційною та неофіційною частинами оплати праці.

Натомість в оплаті праці зайнятих у державному секторі досі не вирішена ще одна задовнена проблема. Вони отримують заробітну плату згідно з єдиною тарифною сіткою (ЕТС), базовий посадовий оклад працівника першого розряду якої досі не відповідає не лише фактичному прожитковому мінімуму для працездатних (2561 грн), а й закладеному в бюджет іще від грудня 2013 року показнику мінімальної зарплати (1218 грн), залишаючись на рівні 852 грн. Як наслідок – зарплати всіх працівників уже зараз утричі (!) нижчі, ніж мали б бути.

Понад те, навіть коли не враховувати дітей на утриманні батьків, абсолютна більшість тих, хто працює на державу, опинилася за межею прожиткового мінімуму. У квітні 2015 року за його значення для працездатної особи 2561 грн навіть середня нарахована в галузі заробітна плата в медицині становила лише 2536 грн, в освіті – 2795 грн, у бібліотеках та інших закладах культури – 2694 грн. Природно, що переважно працівники цих галузей отримують зарплату суттєво нижчу від середньої. Наприклад, в освіті помітними є диференціація за типом навчального закладу, доплати за наукові звання, понаднормове навантаження тощо. А заробітна плата у звичайного вчителя середньої школи чи лікаря зазвичай становить близько 2–2,5 тис. грн до оподаткування. І навіть у такій неоднор-

МОЖЛИВІСТЬ ПІДВИЩЕННЯ ВИДАТКІВ НА ЗАРОБІТНІ ПЛАТИ ЗАЙНЯТИХ У ДЕРЖСЕКТОРІ ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ВІДСУТНЯ

ної статистики, в умовах заморожених від кінця 2013 року показників мінімальної зарплати в інших сферах тривало зростання середньої.

Загалом по країні в січні 2014-го – квітні 2015-го середня нарахована зарплата зросла від 3167 до 3998 грн. У менш тінізованих секторах спостерігалось збільшення в півтора-два рази: в авіатранспорті – від 9,6 до 18 тис. грн, фінансовій та страховій галузях – від 6,5 до 9,7 тис. грн, інформаційно-телекомунікаційній – від 4,5 до 7,1 тис. грн. В інших із переважанням приватного бізнесу

Співвідношення фактичного прожиткового мінімуму для працездатних та заробітних плат у бюджетній сфері й державному секторі загалом, квітень 2015 року

* Заробітні плати зайнятих в бюджетній сфері та державному секторі розраховуються на основі Єдиної тарифної сітки (ЄТС) і залежать від базового рівня оплати праці, який мав би відповідати розміру мінімальної заробітної плати/прожитковому мінімуму для працездатного.

За даними Мінсоцполітики, Держстату

рідній статистичній категорії, як «державне управління та оборона, обов'язкове соціальне страхування», середній заробіток до оподаткування на квітень 2015 року дорівнював лише 3892 грн.

НЕСПРОМОЖНИЙ БЮДЖЕТ

Проте можливість підвищення видатків на заробітні плати зайнятих у держсекторі за рахунок державного та місцевих коштів відсутня. Попри останні популістські спекуляції окремих політиків на нібито безпрецедентному «перевиконанні бюджету» за перші місяці поточного року, яке начебто дає змогу індексувати відповідно до рівня інфляції зарплати й пенсії, насправді воно є тимчасовим та нестійким.

Справді профіцит зведеного бюджету за перші чотири місяці 2015 року сягнув 18,5 млрд грн (що, до речі, дорівнює лише 10% видатків за цей час, тож не є підставою для суттєвого підвищення окладів). Але й цей профіцит був забезпечений завдяки тимчасовим факторам, сподіватися на збереження яких у другій половині року марно.

За даними Мінфіну, випереджальними темпами зросла та частина доходів зведеного бюджету, що була забезпечена подорожчанням у гривневому еквіваленті імпортованих товарів унаслідок посилення долара. Так, за 30,5% приросту номінальних доходів зведеного бюджету за січень – квітень 2015 року проти відповідного періоду 2014-го надходження від ПДВ із ввезених товарів збільшилися на 54,2%; від акцизного податку з них – на 79,8%; від ввізного мита – на 177,9%. Загалом ці три статті наповнення держскарбниці становили 58 млрд грн проти лише 34,4 млрд грн у відповідний період 2014 року.

Проте надалі приріст надходжень за відповідними статтями буде значно меншим. Адже на I квартал 2015 року припала найглибша девальвація гривні, навіть офіційний курс долара до якої (за ним розмитнювалися імпортовані товари) тривалий час перебував на рівні 25–30 грн, що принаймні у 2–2,5 рази більше, ніж в аналогічний період минулого року. Однак уже восени 2014-го імпортовані товари розмитнювалися

за курсом 13–16 грн, тож, аби забезпечити весняний темп приросту доходів від імпорту, воєни потрібен новий виток глибокої девальвації – щонайменше до офіційного курсу 30–35 грн і вище. Тому розраховувати на аналогічний приріст доходів від імпорту в другому півріччі без екстремальних для економіки сценаріїв годі.

Крім того, майже половину профіциту зведеного бюджету в січні – квітні 2015-го забезпечили надходження 8,87 млрд проти 0,16 млрд за відповідний період минулого року від плати за видачу і продовження ліцензій (головним чином за рахунок дозволів на 3G-зв'язок для трьох мобільних операторів). Ці доходи також були разові й тимчасові. Очікувати нових аналогічних надходжень до кінця поточного року не слід.

Тим часом витрати на освіту та охорону здоров'я навіть при нинішньому надзвичайно заниженому рівні оплати праці зайнятих там, тільки за чотири перші місяці поточного року становили 52,6 млрд грн. У річному вимірі для необхідного потроєння зарплат цим людям потрібно було б кількасот мільярдів гривень, яких у бюджеті немає. І, як свідчить наш подальший аналіз, не буде через дедалі

ПРОБЛЕМА ОБМЕЖЕНОСТІ БАЗИ ОПОДАТКУВАННЯ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ, МЕДИЦИНИ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ ЛИШЕ ПОГЛИБЛЮЄТЬСЯ

вужчу базу оподаткування та фактичне уникнення належної участі у фінансуванні соціальної інфраструктури значною частиною працездатних громадян України.

ВУЛИЦЯ З ОДНОСТОРОННІМ РУХОМ

Наразі в країні налічується 40–43 млн (залежно від того, чи враховувати невідконтрольні райони Донбасу, так звані ОР-ДІЛО) жителів. Але тільки менш ніж третина з них сплачує податки, хоч усі без винятку претендують за рахунок державного бюджету на «безкоштовні

блага, гарантовані Конституцією». Причому окрім 12,15 млн пенсіонерів, щодо яких запитань загалом не виникає, є ще кілька млн «економічно неактивного населення працездатного віку». Частина з нього студенти й учні, незначна кількість – особи, які не можуть працювати за станом здоров'я, однак чимало й просто фактично прихованих безробітних – 2,4 млн «зайнятих у домогосподарстві», ще 0,5 млн – представники інших категорій, як-от «зневірені», «не знають, як шукати роботу» тощо. Ще 1,85 млн у країні – це офіційно визнані безробітні за методологією Міжнародної організації праці (МОП).

Та навіть із тих 17,2 млн працездатних, які формально вважаються зайнятими у 2014 році лише 8,9 млн склали штатні наймані працівники у підприємствах із понад 10 зайнятими, 1,4 млн – працювали за наймом у мікропідприємствах та фізичних осіб – підприємців (ФОП), ще близько 1,5 млн становили самі власники мікробізнесу та ФОП. Оці 11,8 млн платників податків й утримують наразі всю соціальну та державну інфраструктуру (освіту, медицину, сферу державних послуг) у країні із 40 млн мешканців (якщо рахувати без окупованих районів Донбасу).

Решта 5,4 млн формально «зайнятих» осіб – це селяни, які мають особисті підсобні господарства (простіше сказати, город) та деякі інші категорії, яким держава відмовляє у статусі безробітного (задіяні на непостійних, тимчасових, сезонних роботах тощо). Адже до «зайнятих» під час своїх обстежень Держстат відносить усіх осіб, які «працювали впродовж обстежуваного тижня хоча б одну годину» причому не лише за наймом, але й «безкоштовно на підприємстві, у власній справі, що належить кому-небудь із домогосподарства, або в особистому селянському господарстві», а також «формально мали робоче місце, власне підприємство, але не працювали впродовж обстежуваного періоду з певних причин». В абсолютній своїй більшості вони є платниками лише непрямих податків, включених

Імпортозалежний профіцит

Приріст номінальних доходів зведеного бюджету за січень – квітень 2015-го порівняно з відповідним періодом минулого року, %

За даними Мініфін

у вартість товарів і послуг, які вони споживають (ПДВ, акцизи тощо). І водночас фактично не платять податків із доходів та відрахувань у соціальні фонди.

Таким чином, загальна кількість громадян у працездатному віці, які не платять податків, але офіційно не вважаються безробітними, становила у 2014 році 8,3 млн (2,4+0,5+5,4), ще 1,85 млн були безробітними за методологією МОП. Разом – понад

кістю пенсіонерів (12,15 млн) та всіх найманих працівників (10,3 млн).

Тим часом кількість штатних найманих працівників, які залишаються основними платниками податку на доходи фізичних осіб і, що найважливіше, відрахувань у різноманітні соціальні фонди, постійно скорочується. Лише від квітня 2014-го до квітня 2015 року на підприємствах із понад 10 зайнятими їх поменшало від 9,5 до 8,1 млн осіб. При цьому майже половина з них нині зайняті на державних підприємствах і в установах, зокрема понад 2,2 млн – в бюджетних освіті й медицині.

Таке різке скорочення штатних найманих працівників справді майже на дві третини сталося внаслідок втрати робочих місць на підконтрольній території Донбасу, де кількість цього персоналу зменшилася від 1,5 до 0,6 млн за період квітня 2014-го – квітня 2015 року. Проте й без урахування зони АТО втрата штатних працівників за означений період була значною – 0,49 млн, або 5,5% загальної кількості. Порівняння з попередніми роками свідчить: тенденція не нова, але щороку пришвидшується. Разом із Кримом та Севастополем у березні 2012 року їх було 10,6 млн, у березні 2014-го – 9,97 млн. Тобто тоді падіння показника ледь перевищило 5% за два роки, а тепер аналогічний результат спостерігався за рік.

У ПОШУКАХ ВИХОДУ

Проблема обмеженості бази оподаткування для фінансування освіти, медицини та інших державних послуг лише поглиблюється, і в межах нинішньої моделі цей процес триватиме. Його й надалі супроводжуватиме втрата задіяними в цих галузях працівниками будь-якої мотивації якісно та старанно виконувати свою роботу, відповідати вимогам часу. Відтак на країну чекає тиха гуманітарна катастрофа внаслідок повної деградації галузей освіти й медичних послуг, надаваних абсолютній більшості населення.

Те, що маємо зараз, бачиться небезпечним самообманом. Механічне урізання видат-

ГОЛОВНА ПРИЧИНА НИНІШНЬОГО ДЕФІЦИТУ ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО СЕКТОРУ В ТОМУ, ЩО ОСТАННЄ Й ДОСІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗА ЛЕКАЛАМИ ПЛАНОВОЇ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ РАДЯНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

10,1 млн осіб, які не будучи пенсіонерами, хворими чи студентами або учнями, не сплачували податків до бюджету й відрахувань у соціальні фонди, але при цьому претендували на безкоштовне обслуговування в бюджетній сфері та отримання державних послуг нарівні з тими, хто такі відрахування зі своїх доходів робить на постійній основі. Як бачимо, ця категорія цілком зів'язана з кіль-

ків на освіту чи медицину веде до руйнації цих важливих галузей, унаслідок чого вони стрімко регресують, утрачаючи здатність виконувати свої функції, а відтак більше імітують процес. Потрібно якомога швидше назвати речі своїми іменами і привести рівень соціальних стандартів, мінімальної заробітної плати та прив'язаної до неї єдиної тарифної сітки у відповідність із фактичним прожитковим мінімумом. Дефіцит коштів у держскарбниці не повинен бути перешкодою перезрілому на цей момент їх принаймні трикратному підвищенню. Проте воно має відбутися без збільшення видатків із державного бюджету, в якому для них просто немає ресурсу. Там, де це можливо (чиновницький апарат, контрольні органи, МВС), проблему реально вирішити способом радикального (удвічі-вчетверо) скорочення штату. А там, де воно неможливе (освіта, медицина), потрібно діяти більш диференційовано. Або способом створення в обов'язковому порядку додаткових фондів винагороди праці зайнятих за рахунок часткової сплати за послуги їх безпосередніми споживачами, або, в разі опору більшості споживачів послуг, подекуди скорочуючи кількість працівників. За одночасного зменшення тривалості обов'язкового навчання (до дев'яти або і п'яти класів) із дальшим платним та добровільним, а також обмеження обсягу послуг, які надають державні лікарні на безкоштовній основі.

Безумовно, радикальне підвищення заробітної плати для задіяних у бюджетній сфері та державному секторі мінімум утричі призведе до значних скорочень тих, чиєї відповідної заробітної плати не забезпечить у нинішніх умовах дефіцитний бюджет або ж не схоче чи не зможе цього зробити споживач їхніх послуг. За різних сценаріїв від 0,5 до 1 млн зайнятих зараз держслужбовців, освітян та медиків поповнять лави офіційних безробітних.

Адже головна причина нинішнього дефіциту фінансування бюджетного сектору в тому, що останнє й досі здійснюють за лекалами планової централізованої радянської економіки, тоді як більшість мешканців країни, що користуються ними, давно живуть за правилами ринкової і будь-що намагаються уникнути сплати належних податків та відрахувань, не перестаючи при цьому претендувати на гарантовані Конституцією безкоштовні послуги, як за СРСР. Тому вирішити проблему грошового забезпечення соціальних, пенсійних, медичних чи освітніх видатків можливо лише за такої нової моделі, яка змусила б або оплачувати послуги всіх, хто ними користується, або відмовитися від них кожного, хто не бажає здійснювати відрахування.

Це безальтернативний у нинішніх ринкових реаліях шлях до подолання ганебної бідності серед працевлаштованих у бюджетній сфері та державному секторі загалом. Процес, який ми вже пережили свого часу в інших секторах економіки – це коли приведення цін і тарифів на ті чи ті товари й послуги до реального рівня зазвичай викликало суттєве скорочення їх виробництва та пов'язаної з ним зайнятості. Врешті, за певний час звільнені знайдуть себе або в приватному секторі за своєю спеціальністю або перекваліфікуються на виконання інших робіт. Понад те, підняття доходів частини зайнятих в освіті, медицині, інших складових державного сектору до нормального рівня розширить їхню купівельну спроможність і створить на ринку додатковий попит на нові робочі руки відповідно до їхніх потреб. ■

К Н И Г А Р Н Я

15–18 червня

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

15 червня, 18:00 – презентація проекту Олексія Бобровникова «Краями Грузії». Спільно з видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля».

16 червня, 18:00 – презентація книжки Ірини Цілик «Червоні на чорному сліди». Спільно з видавництвом «Комора».

17 червня, 18:00 – Вільна бібліотека. Книги, які ми читаємо, люди, яких ми зустрічаємо. Спільно з організацією «Європейське майбутнє України».

18 червня, 18:00 – Анатолій Дністровий та Олексій Жупанський презентуватимуть книжку Джорджа Орвелла «1984».

Львів (просп. Свободи, 7):

15 червня, 18:00 – презентація спецвипуску журналу «І» «Ігор Герич: діонісійське» (присвячено вшануванню роковин смерті проф. Ігоря Герича). Спільно з громадською організацією «Незалежний культурологічний часопис «І» та Львівською міською радою.

17 червня, 18:00 – пре-презентація книжки Сьмьона Ханіна «Вплав». Спільно з видавництвом Artarea.

18 червня, 18:00 – презентація книжки Євгенії Сенік «Письмовий стіл». Спільно з видавництвом «Крок».

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

18 червня, 18:00 – презентація поетичної збірки «Нас. Троє.»

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Гібридні результати шокової терапії

Гібридна війна несе гібридні результати в усіх сферах суспільного буття. Так, як ми не можемо зрозуміти, що в дійсності відбувається на фронті, звідки йде суперечлива інформація, так само нічого не зрозуміло в інших суспільних сферах. І в економіці в тому числі.

«ПРОПАЛО ВСЕ» ЧИ «ПЕРЕМОГА»?

Бачимо негативні дані, і вони підтверджуються. Падіння ВВП за I квартал становить 17,6%. А це означає, що країна оперує фінансовим ресурсом майже на 20% меншим, ніж рік тому, бо ВВП, грубо кажучи, – це чисті гроші, які суспільство може розподілити, «з'їсти» або капіталізувати. Це головне багатство, яким у реальному часі можна розпоряджатися. Тому падіння на 20% – це фантастично багато. До цього додаємо і той факт, що промислове виробництво впало на 22%, обсяги будівництва – на 33%, транспортна галузь – на 23,2%. При цьому реальна зарплата зменшилася на 22,5%, а ціни у квітні 2015-го порівняно із груднем 2014 року виросли на 40% (див. «Пропало все»). І той, хто оперує цими цифрами, особливо з-поза меж України, скаже: «Боже мій, це просто жах! Як люди взагалі живуть у цій країні?».

Отже, спочатку йде негатив: «пропало все, зрада». Але, відклавши в сторону ці параметри й узявши іншу, таку саму офіційну статистику, бачимо, що ситуація «трішечки інша», і вона досить позитивна. За даними державної фінансової статистики, на макrorівні (суспільному рівні, де всі фінансово-економічні струмочки зливаються докупи) бачимо, що за I квартал, як і за квітень – травень, держава повністю виконала зобов'язання, які брала на себе в рамках бюджету: із виплати зарплати, з утримання інституцій, у сфері оборони, національної безпеки, освіти, в інших галузях і програмах. Місцеві органи влади теж виконали свої бюджетні зобов'язання. Затримок у виплаті пенсій

Автор:
Віталій
Мельничук

та інших соціальних програм немає. Більше того, на Єдиному казначейському рахунку (ЄКР), де стікаються всі платежі, які йдуть у бюджети України, сконцентровано сьогодні майже 28 млрд грн, тоді як на початок року в нас було тільки 3 млрд. Це ті гроші, які надходять і далі розподіляються. Частина їх уже розписана й має піти на бюджетні потреби країни, для виконання бюджетних зобов'язань, але частина – профіцитна, резервна, тобто має бути по-новому розподілена. А це близько 18,5 млрд грн.

Для цього необхідно внести зміни до бюджету. Правильно сказала Маргарет Тетчер: «Немає ніяких державних грошей, є гроші платників податків». І цих грошей досить багато за нинішньої бідності. Колись, у 2008 році, на ЄКР було приблизно стільки само (хоча курс гривні до долара був іншим – 5 грн/\$, а зараз – 20 грн/\$). Тоді цими грошима скористалися погано. Уряд спрямував їх на разове підвищення пенсій перед новими виборами. Держава тоді взяла на себе колосальні зобов'язання, які до цього часу розривають баланс Пенсійного фонду. Нині погано розпорядитися ресурсом не можна.

Якщо подивитися на статистику Нацбанку, на торговельний, платіжний баланс, то теж можна побачити багато позитивного. Так, у нас упали експорт та імпорт, але при цьому експорт на \$1,193 млрд більший, ніж імпорт. І такогo дуже давно не було. Це означає, що в Україну від торговель-

них операцій та послуг поступило валюти більше, ніж із неї пішло, що створює основу для стабільності гривні. Дефіцит платіжного балансу зменшився в кілька разів порівняно з минулим роком і має тенденцію до суттєвого гальмування. Була дуже велика девальвація, але зараз валютний ринок поводиться спокійно гривня навіть зміцнюється, збільшуються валютні резерви (див. «Перемога»). Як зрозуміти цей позитив?

ШОКОВА ТЕРАПІЯ: ЖЕРТВИ НЕ ДАРЕМНІ?

В Україні у перші чотири місяці цього року було те, що поляки в 1990-х роках минулого століття назвали в себе шоковою терапією. У нас це було дуже концентровано і швидко, хоча наслідки шоку величезні й непрості. За даними ООН, яка тільки-но завершила дослідження рівня життя українців, близько 80% їх опинилися сьогодні за межею бідності, тобто вони, згідно зі стандартами ООН, живуть не більше ніж на \$5 (або 105 грн) на день. Дуже зменшилися прибутки суб'єктів господарювання, зростає збитковість виробництва, упала реалізація.

Та з'ясувалося, що шокова терапія принесла й позитивні результати (див. «Перемога»). Вони були досягнуті, по-перше, за рахунок правильної фінансової (макроекономічної) політики; по-друге, за рахунок правильних дій Міністерства фінансів та уряду в частині збалансування макроекономічних пропорцій і фінансової ситуації в Україні. Та ці, власне, правильні дії колосально стиснули платоспроможний попит, різко зменшили споживання серед людей та обігові кошти підприємств. Урізання зарплат, пенсій, практично припинення кредитування – це жертви, які принесли громадяни та бізнес на олтар сьогодишньої макрофінансової стабільності й безперервного функціонування фінансової системи країни.

Ці жертви не повинні бути даремними. І не тільки тому, що вони дуже важко, в умовах війни з російським агресором, далися українській громаді. А насамперед тому, що сьогодні на їх основі є реальна можливість провести економічні реформи.

Нещодавно, повертаючись із Житомира до Києва, вперше за багато часу знову побачив фури з новими автомобілями, що вказує

«ПРОПАЛО ВСЕ»

Макроекономічні показники України за січень – квітень 2015 року, % до січня – квітня 2014-го

Показники	Темп падіння, %
Реальний ВВП (I кв.)	-17,6
Промисловість	-21,5
Будівництво	-32,6
Транспорт	-23,2
Капітальні інвестиції	-14,8
Реальна зарплата	-22,5
Індекс споживчих цін (квітень 2015-го до грудня 2014 року)	+40,1

на оживлення імпорту. Йдеться не тільки про попит, оскільки завжди є люди із грошима. Як казав Бендер: «Якщо гроші ходять, то у когось їх є багато». Йдеться про те, що «еластичний імпортер» чекав, коли буде баланс в економіці і стабільна гривня, тому що, поки гривня нестабільна, такий імпортер нічого не буде робити. Це просто знак, який підтверджує результати на макрорівні. Ще один знак, що свідчить про покращення ситуації на макрорівні й можливість проводити реальні реформи – збільшення від початку року прямих інвестицій в Україну. Тобто, незважаючи на війну, інвестор починає рухатися.

ПОТРІБНА ГРАМОТНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА

Отже, першої умови, щоб проводити реформи, – макроекономічної стабільності – досягнуто. Другий крок – конкретні дії в секторах і економіці та в соціальній сфері.

На цьому етапі дуже важливо починати розтискати попит. Колонально зменшений попит – це не тільки зменшення доходів громадян та їхнє важке щоденне життя (і пенсіонерів, і тих, хто працює за зарплату), це ще й неможливість розвиватися для бізнесу. Він не може реалізувати свій продукт. Тому зараз потрібно, коли з'явилися ресурси та паростки макроекономічної стабілізації, збільшити споживання. Зняти драконівські обмеження пенсій, зарплат, розпочати їх індексацію, відмінити найбільш одіозні податки та обмеження на валютному ринку. негайно прийняти нову версію пенсійного закону, який «завис» у парламенті. Зменшити ставку рефінансування й розпочати кредитування бізнесу.

Треба потроху лібералізувати економічну ситуацію, її нинішня жорсткість уже не відповідає часу. А також потрібно дуже розумно розподілити той ресурс у 18,5 млрд грн, який з'явився. Якусь частину варто спрямувати на важливий національний проект (бажано на енергозбереження), а іншу розумно пустити на збільшення споживання (через бюджет чи інші механізми). Треба потихеньку готуватися до осені, збільшуючи споживання серед громадян, тим самим ми зможемо нормально її зустріти, і розмов про «третій Майдан» не буде.

Необхідно здійснювати грамотну економічну політику, і це

«ПЕРЕМОГА»

Макроекономічні показники України за січень – квітень 2015 року, % до січня – квітня 2014 року або на кінець квітня 2015-го

Показники	Величини
Доходи бюджетів України, %	+30,5
Профіцит бюджетів України, млрд грн	18,5
Залишок коштів на ЄКР, млрд грн	27,7
Сальдо торговельного балансу, \$ млн	1193
Виконання бюджетних зобов'язань, %	99,8
Виконання зобов'язань Пенсійним фондом, %	100
Збільшення золотовалютних резервів за три місяці 2015 року (на 1 червня 2015-го), \$ млн	4318

За даними Держкомстату, НБУ, Мінфіну

не тільки децентралізація чи дерегуляція, що стосуються інфраструктури, самих умов економічної діяльності, що важливо. Це ще й конкретні проекти, конкретні дії в конкретних напрямках. Сьогодні мало таких осмислених і сучасних дій і, на жаль, не видно, хто персонально все це робитиме. Зараз в Україні уряд, у якому немає віце-прем'єра з економічної політики, такого ще ніколи не було. І в цьому теж виявляється неготовність державних інституцій до позитивної праці. Віддамо належне українським громадянам: вони витримали цей колосальний тиск і шок, принісши багато жертв задля результатів, які змарнувати ніхто права не має.

ЧОМУ Ж ТАК РІЗНЯТЬСЯ ЦИФРИ?

Статистика правдива тоді, коли вона порівняльна. Якщо є підприємство, що працювало минулого року і працює зараз, то можна легко порівняти його результати. Те саме з територією: область, країна. Але як порівнювати, якщо територія країни стала іншою: частина окупована й кордони постійно змінюються? Очевидно, потрібно вичленити ту частину території, яку неможливо облікувати. На якому етапі наша статистика не реагувала на це, але потім почали вносити корективи. Через кілька місяців після втрати Криму почали подавати статистику без нього. У Криму існував республіканський комітет статистики, але він тепер працює на іншу країну, тому відповідно й немає даних. Що стосується окупованих районів Донбасу, все трохи склад-

ніше. Коли подають економічну статистику, то пишуть, що «без районів Донецької та Луганської області, в яких здійснюється АТО». Але ж АТО йде на територіях контрольованих Україною, а є ще тимчасово окупована Росією територія. Вона теж сюди входить? Наскільки точно це розраховано? Провести чітку межу неможливо, бо частина підприємств зареєструвалася на території України, частина залишилася там. Також є сумнів, що торішня база, з якою порівнюють, точна. А йдеться небагато-немало про економічний потенціал до 20% ВВП України, який до війни з Росією давали Донецька та Луганська області.

І в цій ситуації повністю покладатися на основні макроекономічні показники немає сенсу, вони лише певний орієнтир. На дані ж про надходження реальних грошей до інституцій Міністерства фінансів покладатися можна, вони точні. Зрозуміло, що на обсяг грошей сильно вплинули девальвація гривні та інфляція, яка їх «підняла» в номінальному обчисленні. Проте факт уже відбувся: ми перемістилися в іншу систему координат, і це кошти, які конкретно надійшли, вони є. Та цим даним не завжди вірять. Так, на своїй нещодавній зустрічі з головою місії МВФ голова Нацбанку пані Валерія Гонтарева заявила, що в нас є позитивні показники стосовно банківської системи та курсу валют, що нам потрібно потроху зменшувати тиск на громадян і бізнес, у тому числі обмеження, які були введені. Але на це їй відповіли, що ще зарано, оскільки дуже погані макроекономічні показники. МВФ важко заперечити, він бере дані статистики, яку ми самі йому й даємо (див. «Пропало все»), і бачить погані результати. Другу сторінку (див. «Перемога») дивитися після такого (!) він навіть не буде. Він не буде розбиратися у наших гібридних результатах, і про це треба говорити, бо сьогодні у нас в економіці, як і в інших сферах життя, є і «пропало все», і «перемога». Це гібридна реальність на тлі гібридної війни, і ми такі мусимо навчитися із цим жити й використовувати ситуацію на користь українського суспільства.

Не можна змарнувати цю можливість: вона дорого нам дісталася! ■

U.TYZHDEN@UKR.NET
ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Бранці Кремля

Петро Порошенко говорить про 30 українських громадян, яких незаконно утримують у Росії. Правозахисники зазначають, що їм відома доля 11, більшості з яких українське МЗС досі не спромоглося надати адвокатів

Автор:
Станіслав
Козлюк

ЗАТРИМАННЯ

Хвиля затримань українців із політичних мотивів почалася в Росії ледь не одразу після анексії Криму. Ще в березні минулого року затримали одного з лідерів УНА – УНСО Миколу Карпока, у травні – Олега Сенцова, у червні – Надію Савченко. Їм інкримінували створення організованої злочинної групи, тероризм, масові вбивства. Утім, були історії менш гучні, у які часто-густо потрапляли прості українці. Зокре-

флікту в Грузії. Тоді проти грузинів була розгорнута подібна кампанія, яка мала не менші масштаби.

«Після затримання до українців довго не допускають консула, адвокатів, із якими оформлені всі необхідні договори. Тобто мова про банальне ігнорування фундаментальних правил, яких мала б дотримуватися правоохоронна система. Скажімо, є такий громадянин України Юрій Солошенко (пенсіонер, 20 років очолював

якщо країна-агресор захоплює вашого родича чи знайомого. Втім, якщо люди не бажають педалювати цю тему, ми не нав'язуємося», – пояснює вона.

Наразі українським правозахисникам відомо про 11 затриманих. Водночас 13 травня адвокат Савченко Марк Фейгін повідомив, що в російському полоні перебуває близько 30 українських громадян. Згодом цю інформацію озвучив президент Петро Порошенко. У «Євромайдані SOS» зазначають, що два тижні тому представники СБУ обіцяли надати уточнений список імен. Утім, на момент здачі матеріалу в номер правозахисники документ не отримали.

«ВЕЛИКА УКРАЇНЬСЬКА» ТА «КАВКАЗЬКА» СПРАВИ

Не всі затримані можуть похвалитися героїчними історіями. Є люди, які йдуть на співпрацю з органами й підписують будь-які протоколи допитів. Є така собі справа Сергія Литвинова. Російська пропаганда заявляє, що він

STANISLAV
KLIKH

#LETMYPEOPLEGO

ма, Артем Гордієнко, Віталій Кривошеєв та Кирило Пилипенко. У квітні 2014-го російські ЗМІ радо рапортували про їх затримання. Повідомлялося, що чоловіки – «шпигуни» і «терористи», які нібито вже готували вибухи в містах РФ. Загалом ішлося про 25 людей. Утім, як виявилось згодом, «небезпечні злочинці» були звичайними заробітчанами, яких згодом, за інформацією українських правозахисників, депортували з РФ.

Схема доволі проста. У більшості випадків людей затримують за нібито хуліганство. Але потім комусь «хуліганів» починають допитувати уповноважені ФСБ, які цікавляться Майданом і «Правим сектором». Такі історії можуть, певно, розповісти російські правозахисники про 2008 рік, час кон-

ALEXANDER
KOLCHENKO

#LETMYPEOPLEGO

полтавський завод «Знам'я». – Ред.). Його в серпні взяли в Москві, коли він виїхав туди у справах. Згодом чоловік потрапив у легендарне Лефортово. Від початку йому інкримінували промислове шпигунство, тепер справу перекваліфікували в шпигунство звичайне. Вже близько півроку він у російському полоні. Жодного разу до нього не пустили консула», – розповідає правозахисник, журналіст Центру громадянських свобод Марія Томак.

Вона додає, що часом у таких випадках родичі не хочуть надавати інформації розголошу, оскільки сподіваються, що їхнє мовчання сприятиме позитивному вирішенню проблеми.

«Звісно, ми намагаємося пояснити, що марно сподіватися на поступки в обмін на мовчання,

YURIY
SOLOSHENKO

#LETMYPEOPLEGO

«учасник карательного батальйона «Днепр». Утім, наскільки відомо, Литвинов – мешканець села Комишне Станично-Луганського району, до армії не призивався через захворювання. Є одним із фігурантів так званої «Великої української справи» (низка справ, у яких затриманих обвинувачують у масових убивствах та застосуванні заборонених методів ведення війни. – Ред.), найвідомішим в'язнем у якій є Савченко. Головні ж обвинувачені в ній – Арсен Аваков та Ігор Коломойський.

Сергій Литвинов уже встиг підписати протоколи, де зізнався у вбивствах і зґвалтуваннях. Крім того, він нібито розповів, що Коломойський особисто привозив «Дніпру» гроші й віддавав «злочинні накази».

«Варто зауважити, що Литвинов є доволі суперечливою фігурою. Наразі не зрозуміло, як саме він потрапив до Росії. Звичайний селянин із неповною середньою освітою. Якщо ж читати протоколи допитів, можна побачити, що нібито десятки вчинених згвалтувань оповідалися однаковими словами. Видно, що всі «зізнання» писалися в певних кабінетах. Звісно, можна припустити, що він пішов на співпрацю з органами в обмін на якісь обіцянки. Є інформація, що Литвинов має брата-переселенця, який начебто перебрався до Росії. Це абсолютно не геройська історія. Але важливо інше. Людину використовує Росія у власних цілях, щоб хоч чимось наповнити ту кримінальну справу», – наголошує Томак. І додає: фігурантів у ній може виявитися більше. Втім, назвати хоча б приблизну цифру поки що складно.

Крім «великої української справи» в РФ є ще «кавказька справа». У ній фігурують Микола Карпюк та Станіслав Клик. Остан-

гірша. Якщо від першого родини надходили хоч і дивні, але листи, то про другого невідомо нічого. Є попередня інформація, що він сидить десь у Владикавказі. Але людину треба шукати. Головними фігурантами є Дмитро Ярош та Олександр Музичко. Як і з попе-

«УКРАЇНА ЧЕРЕЗ РІК ВІЙНИ Й ЗАТРИМАНЬ ДОСІ НЕ МОЖЕ ВИДІЛИТИ ПОЛІТВ'ЯЗНЯМ ГРОШІ НА АДВОКАТІВ»

редньою справою, тут можуть бути ті, про кого ми ще не знаємо», – зауважує Томак.

Окрім українців до списку в'язнів Кремля можна зарахувати й російських громадян. Є приклади, коли РФ звинувачує росіян у шпигунстві на користь України. А фактично в державній зраді, що є значно тяжчим правопорушенням, ніж, скажімо, шпигунство. Показовою тут є історія Сергія Руднева. Він громадянин Росії, мав дозвіл на проживання в Укра-

хом військові можуть сидіти в СІЗО.

І друге питання. Чи радше проблема. Україна через рік війни й затримань досі не може виділити політв'язням гроші на адвокатів.

«Адвокати виконують дуже важливу функцію – забезпечують комунікацію людини з навколишнім світом. Є приклади, коли надані РФ безплатні адвокати просто ламали в'язнів. Намагалися переконувати їх у тому, що держава від них відмовилася, консул не хоче приходити», – розповідає Томак.

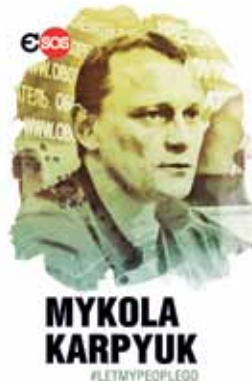
Скажімо, нещодавно звільненому львівському студентові Юрію Яценку адвоката оплачували Freedom House та чеська гуманітарна організація «Людина в скруті».

«У Верховній Раді ми проводили брифінг і зверталися до фракцій із проханням взяти шефство, оплачувати адвокатів, зв'язатися з родичами й допомагати грошима без посередників.

нього затримали в серпні минулого року. Після 10 місяців ув'язнення досі не відомо, де утримують цих людей. Ані консула, ані адвокатів до них не пускали. Якщо говорити про Карпюка, то це втілення всіх можливих і неможливих страхів простих росіян: чоловік належить до «Правого сектору», брав участь у конфліктах в Абхазії та Придністров'ї. Тепер його звинувачують у участі у Чеченській війні.

«Так, унсовці в Чечні воювали, але Карпюка там не було. Утім, Кремлю потрібно судити людину за принципом територіальної підзвітності. Ну не можуть звинувачувати Карпюка в діях, вчинених за межами Росії! Йому інкримінують створення злочинного угруповання. Кликху, судячи з усього, те саме. Хоча там ситуація

їні, мешкав 12 років у Дніпропетровську. Коли ж у полон до бойовиків потрапив його друг-«кіборг», поїхав із двома волонтерами на переговори. «Ополченці» всіх затримали. І після цього Руднев виринув аж у Тихорецькому СІЗО (Краснодарський край, РФ). Його звинувачували в незаконному перетині кордону (громадянин Росії незаконно перетнув її кордон?) та зберіганні зброї. Пізніше звільнили за амністією.

ПОКИНУТІ МЗС

Правозахисники з «Євромайдану SOS» наголошують, що наразі стосовно в'язнів є два питання. Перше – правдивість чуток про утримання українських військових у рабстві в Чечні. Оскільки достеменно не відомо, ким і де вони утримуються. З таким самим успі-

Так, Савченко займається її партія. Але інші просто кинуті напризволяще. Це нонсенс, де-факто триває війна, й затримані в країні-агресорі люди не можуть одержати фінансову підтримку. І нас, як завжди, виручають «госпедівські печенькі». Але в міжнародних правозахисних організаціях є пріоритетні справи, які вони ведуть. Зокрема, це Сенцов і Савченко», – обурюється Томак.

Наразі ж пояснення в МЗС просте: немає відповідної статті видатків, через котру мали б фінансуватися адвокати, послуги яких у РФ коштують недешево. Надто тих, що ведуть політичні справи. Для виправлення ситуації парламент мав би ухвалити зміни, але поки що цього не зроблено. Тож полоненим українцям лишається одне – чекати. ■

Росія проти «Новоросії»

Автор:
Денис Казанський

Гризня в лавах бойовиків так званої Новоросії сягнула таких масштабів, що приховувати її вже неможливо. Якщо спочатку внутрішні конфлікти в «ЛНР» і «ДНР» намагалися замовчувати, не виносячи сміття з хати, а проросійські спікери демонстрували одностайний оптимізм, передрікаючи швидкий розпад України та створення на базі її південно-східних областей нового російського сателіта – «Новоросії», то згодом увесь бруд внутрішніх чвар став вилитися в публічний простір. А останнім часом серед прихильників невизнаних республік узагалі намітився розкол на прокремлівський та антикремлівський блоки.

Час грає проти «ЛНР» і «ДНР». Навесні 2014-го численні «народні губернатори» й польові командири досить легко змогли захопити владу на тлі тотального розчарування населення в чиновниках та величезного запиту на нові обличчя. Молоді, нікому не відомі мужики «з народу», що вигукували популістські гасла із трибун, ментально заволоділи натовпом. Обіцянки «повернути добро, вкрадене олігархами», та ввійти до складу «великої Росії» були саме тим, що хотіла чути тоді більшість жителів Луганщини й Донеччини. Однак варто було ораторам дорватися до влади і стати «народними мерами» та «губернаторами», як економіка Донбасу полетіла шкереберть, а популярність їхня дещо згасла.

Від того моменту, коли вчорашні безробітні та дрібні шахраї дісталися до керма в регіоні, романтичний дух «русской весни» став поступово вивітрюватися. Через рік від недавньої ейфорії не залишилося й сліду. Мародерство, розграбування промислових підприємств, безгрошів'я, небаче-

ний розгул криміналу, вседозволеність озброєних людей дуже швидко остудили багато гарячих голів. Прихильників «ДНР» та «ЛНР», а особливо Росії, звичайно, ще багато, однак незадоволені подіями на Донбасі теж стає дедалі більше. Побачивши, на що насправді перетворилося «проголошення незалежності», чимало прихильників «русской весни» розчарувалися в «народних республіках». Тепер Україні достатньо лише чекати й спостерігати за тим, як бойовики повільно сповзають у прірву.

Організаторам антиукраїнського путчу на Донбасі спочатку велося легко. Потрібно було лише нещадно критикувати кияцьку владу й олігархів, закликаючи до погромів та відокремлення від України захоплених областей. Цього було достатньо, щоб здобути симпатії проросійського електорату. Однак відтоді, як вуличні крикуни самі стали називатися владою, весь народний негатив цілком природно обернувся вже проти них – нових «депутатів» та «міністрів». Одуранені полум'яними промовама та обіцянками близького раю, жителі Донбасу навесні 2015-го поступово стали усвідомлювати, що ніякого нового життя не буде, а при владі дивовижним чином залишилися представники старих місцевих «еліт»: люди Єфремова, Ахметова, Бобкова, Януковича, Звягільського, які від 1990-х установили контроль над Донбасом і більше його не втрачали. Правила не змінилися, середньостатистичний громадянин став ще безправнішим. Нові керівники взяли грабувати та вбивати ще більше за колишніх і загрузли в бійках один з одним.

Розв'язати війну і принести в жертву стільки життів для того, щоб замість Єфремова у Луганську заправляв його карикатурний денщик Плотницький, із якого знуцаються навіть його со-

Зачистки від внутрішніх ворогів у самопроголошених «республіках» стали звичною справою

ратники? Більшість жителів Луганщини явно хотіли не цього, коли минулої весни вривалися в будівлі СБУ та ОДА. Зростання неприязні людей до лідерів «ЛНР» та «ДНР» ігнорувати більше неможливо, тому провал проекту «Новоросія» почали визнавати навіть найвідчайдушніші його прихильники. Як часто буває у випадку невдач, у середовищі сепаратистів та співчутливців почався пошук винних.

Випади «новоросів» один проти одного стають щоразу гострішими. До цього моменту в середовищі ворогів української державності намітився виразний розкол на прокремлівську та антикремлівську фракції. Якщо перші вважають зразком для наслідування Путіна й сучасну Росію, то другі переконані, що останній давно вже «Новоросію» злив, а отже, треба діяти самим, усупереч безвольній і продажній еліті РФ.

Прокремлівських сепаратистів очолюють маріонеткові Захарченко та Плотницький. Неформальним лідером антикремлівців є, безумовно, Ігорь Стрелков, який критикує Москву з ультрарадикальних позицій.

Війна між двома крилами сепаратистського руху точиться неабияка. Учорашні соратники знешкоджують один одного з такою люттю, з якою не воюють проти «карателів хунти». При цьому перемагає, звичайно, прокремлівська фракція, за якою стоять і реальні гроші, і реальний ресурс. Конкурентам не залишають навіть шансу: за потреби їх спалюють термобаричними зарядами

або перетворюють на решето, не пропонуючи здатися.

Найяскравіший прояв конфлікту прокремлівських та антикремлівських сепаратистів – убивства й вигнання польових командирів «ЛНР» і «ДНР», які не визнавали або критикували московських ставлеників у Луганську й Донецьку. Майже всіх, хто закликав іти на Київ, відкидав мінські угоди й щиро наполягав на необхідності створення незалежної «Новоросії», безжально винищили за дивних обставин. В одному випадку грішили на якесь загадкові російські приватно-військові компанії («Вагнер», «Еноты»), в іншому звинувачували в убивствах спецназ ГРУ РФ. Офіційний Кремль просуває тепер інший тренд: «ДНР» та «ЛНР» у складі України. Кому не подобається – доведеться або змиритись, або вмирати.

Поглибився розкол і на медіафронті. Радикальні ЗМІ, що радичійно співчували «ЛНР» і «ДНР», тепер нещадно громлять їхніх лідерів за опортунізм та угодовство, ніби вони справді можуть щось вирішувати й діяти на свій розсуд. Прокремлівські ЗМІ, своєю чергою, просувають офіційну лінію Москви і всіляко паплюжать радикалів та занадто незалежних польових командирів. Особливо відзначився на цьому терені колишній український журналіст, а нині трудивник російської пропаганди Олександр Чаленко: «Багато «народних командирів» рангом старших і рангом молодших не тільки героїчно боролися на фронті, а й

займалися віджимом будинків, машин, майна, грошей зазвичай у місцевих ділових людей, яких попередньо могли оголосити укропами або звинуватити у зв'язках із Києвом. А могли й без усляких причин відібрати дорогий Mercedes. Для потреб фронту. Донбас у підсумку знову повернувся в 1990-ті. Знову з'явилися рекети і кришування. Багато командирів самі визначали той ступінь криміналу, який вони могли собі дозволити. Деякі з них узагалі взялися за викрадення людей, вимагаючи за них викуп у їхніх можливих родичів. Мало того, будь-який простий громадянин міг спокійно опинитися «на підвалі» (просто не сподобалося в ньому щось ополченцям) і просидіти там кілька місяців, а то й просто там згинуть, якщо його родичі не постаралися всіма правдами й неправдами його витягнути із зіндану».

Щойно «ополченці» перестали бути потрібні Кремлю, російська пропаганда перевела їх із розряду героїв у розряд бандитів. Це загалом-то недалеко від істини. Зрозуміло, що настільки цинічні дії відштовхнули від прокремлівських проєктів «ДНР» і «ЛНР» багатьох прихильників навіть із російсько-патріотичного табору. Ось тільки сьогодні вони опинилися в тому самому становищі, що Україна торік. Пропаганда переконує суспільство, що розправи над ними – це доб-

ЩОЙНО «ОПОЛЧЕНЦІ» ПЕРЕСТАЛИ БУТИ ПОТРІБНІ КРЕМЛЮ, РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ПЕРЕВЕЛА ЇХ ІЗ РОЗРЯДУ ГЕРОЇВ У РОЗРЯД БАНДИТІВ

ре, а військова міць Кремля не залишає їм шансів на перемогу.

Радикальні націоналісти, чорносотенці, імперці всіх мастей, романтики, які оспівували «Новоросію» як нову російську державу майбутнього, раптом зрозуміли, що стали жертвами чергової олігархічної авантюри, а сама «Новоросія» виявилася чимось на зразок акціонерного товариства «МММ». Не випадково Денис Пушилін із «ДНР» був активним учасником цієї фінансової піраміди.

Відомий письменник-націоналіст, засновник партії «Другая Россия» Едуард Лімонов спочатку активно співпрацював із Кремлем у справі агресії проти України й посилав своїх людей на Донбас, де вони воювали в так званих інтербригадах. Однак 1 травня цій співпраці настав кінець. Лімоновців у Донецьку заарештували й кинули в підвал бойовики «ДНР». За словами самого літератора-політика, зроблено це було за наказом радника президента РФ Владіслава Суркова, який поставив завдання прибрати з Донбасу бойовиків, вірних Лімонову.

«Наші хлопці в кількості трьох осіб вийшли сьогодні на Першотравень. Треба сказати, що народу загалом зібралось небагато. Перед пам'ятником Леніну було від сили 10 осіб. Наші були із прапорами. Через кілька хвилин підїхали співробітники МГБ і забрали наших. Ще через кілька хвилин емгешешники приїхали в наш офіс і затримали там двох журналістів, серед яких Ігорь Бойков із газети «Завтра». До пів на десяту вечора стало відомо, що всіх п'ятьох у підсумку затримали на 72 год... Москва, за нашою інформацією, в особі Суркова, я так розумію, попросила ДНР нацболів із ДНР прибрати. І в ДНР не змогли відмовити, оскільки підтримка РФ для них важливіша за підтримку нацболів», – зізнався Лімонов.

Із кожним днем свого існування «ДНР» і «ЛНР» бачаться щораз дурнішою витівкою, і це вже зрозуміло багатьом учораїнім прихильникам сепаратистів. Досить було почекати лише рік, щоб організатори антиукраїнського путчу на Донбасі дискредитували себе мижусобицями, криміналом та непрофесіоналізмом. І надалі негатив проти них тільки накопичуватиметься.

Криворукість лідерів «ЛНР» і «ДНР» та їхніх кремлівських кураторів виявилася не менш небезпечною зброєю проти сепаратизму, ніж українська армія. Розкол у середовищі прихильників «Новоросії» поглиблюється. І напевне ми ще станемо свідками його руйнівної дії. Все-таки тисячі людей зі зброєю та мрією про відтворення радянської імперії досить серйозний фактор. Ось тільки тепер діє він уже не так проти України, як проти Росії. ■

МОЛОДЬ ПРОБ'ЄТЬСЯ

Народжені вільними

Автор:
Юрій Макарів

Мабуть, це вже вік: щодня, щогодини я ловлю себе на порівнянні нашого сьогодення в найдрібніших побутових подробицях із тим, що пам'ятаю зі своєї юності. Причому найбільше вражають не якісь очевидні, зрозумілі речі, як-от асортимент найближчого супермаркету, можливість читати й дивитися все, що хочеш, і тобі нічого за це не буде, відсутність парткому, перед яким навіть я, глибоко безпартійний, був підконтрольний в усіх питаннях, починаючи від політичної лояльності й закінчуючи правом на розлучення й усілякі «ліві» стосунки... Ні, я реаую сам на дрібниці. Позавчора бачу: іде тротуаром дівчина – гарна (у такому віці важко не бути гарною), у помаранчевих джинсах, чудернацькому капелюсі, з наплічником – і... усміхається сама собі! Я не кажу про те, що 40 років тому всякі там джинси-наплічники були доступні переважно фарцовщикам і діткам-мажорам, то таке, але щоб людина просто так ішла вулицею й усміхалася ні з сих, ні з тих? У тому СРСР, який я запам'ятав, про усміхнену людину – не в компанії, не на параді, не в кіно чи цирку, а просто так – подумали б, що вона божевільна.

Ще одне спостереження. Живучи на звичайному київському масиві, я без жодних докорів сумління підслуховую розмови зустрічних: на вулиці, у черзі до каси, на зупинці, у парку. Це така професійна вада журналіста з претензіями на белетриста. Звісно, ретельного підрахунку я не веду (а може, й варто було б, але донедавна мене цікавив зміст, а не форма), проте нещодавно усвідомив, що мало не половина перехожих послуговується українською. Здебільшого це

люди молодші за 40 років, на вигляд ніяк не приїжджі. То було відкриттям, адже я звик, що живу в російськомовному місті. Що це означає? Ті самі кияни років 30–40 тому немилуче перейшли б на російську з міркувань чи то безпеки, чи то зручності. Зрозуміло, що нині українська офіційна, але ж є ще терор середовища? Ні, вони просто поводяться як вільні люди.

Днями спілкувався з кількома держслужбовцями вищого за середній рівень. Все як годиться: 30 років, скроні виголені або кіска, позаду МВА або стипендія Фулбрайта, власні проекти в Амстердамі або компанія з оборотом у вісім нулів. Вони відрізняються від звичного для мене чиновника не просто костюмом, словниковим запасом, мімікою та рефлексами, а й, здається, складом крові. Ну й амбіціями. І вони вже не дивина.

Часто запитують іноземні журналісти, чим відрізнявся другий Майдан від першого. Як на мене, це очевидно: змінився фізичний склад. Висунулися на авансцену люди, яким у 2004-му було по 10–15 років. З чого почалася активна фаза Євромайдану? Всі це знають: із побиття студентів. Хто перший згадав про пляшки як зброю пролетаріату? Малолітки. Хто загинув на Інститутській? Подивіться списки: переважно молодь. А добровольці на фронті? У мене досі перед очима обличчя хлопців з «Азова», зосереджені й дорослі всупереч вікові, але все одно вік не приховати. Це ж очевидно: сформувалася нова генерація, яка взагалі не пам'ятає СРСР і не розуміє, як воно бути рабом.

Не варто ідеалізувати: серед пережитків і забобонів минулого, від яких відмовилося юне покоління, не лише ментальна залежність від начальства, «колективу» й спецслужб. Там були й патріар-

хальні уявлення про порядність і пристойність, значною мірою наївні й водночас лицемірні (як мінімум компромісні), але вони були. Не всі ж бо здатні самостійно виконувати необхідну внутрішню роботу, визначати в індивідуальному режимі шкалу того, що таке добре й що таке погано. А за відсутності готової й усіма визнаної примітивної матриці спокуси стають непереборними. Так з'являється вікопомна «молода команда» або, навпаки, накачаний Вадик Румун, чийм прізвиськом уже користуються для визначення соціального явища. Але все одно це краще, ніж учорашні колони слухняних закомплексованих роботів (робот із комплексами – окреме досягнення радянської соціальної інженерії). Знову-таки

**СФОРМУВАЛАСЯ
НОВА ГЕНЕРАЦІЯ,
ЯКА ВЗАГАЛІ НЕ ПАМ'ЯТАЄ
СРСР І НЕ РОЗУМІЄ,
ЯК ВОНО БУТИ РАБОМ**

неситі циніки та нахабні голблини ніяк не винахід останніх 25 років, просто зараз вони помітніші.

Революція гідності дала серед іншого надію на ротацію еліт, зокрема вікову, але ця надія не справдилася. Майже не справдилася. Не в останню чергу через те, що в самого generation next поки що відсутнє самоусвідомлення як окремої страги й окремої суспільної сили. А без цього потенціал соціальних перетворень, притаманний саме нинішній українській молоді, не має шансів бути задіяним. Для початку гасло «Дорогу молодим!» має бути щонайменше артикульоване й окреслене. Інакше сила, що дремає в нових українцях, розчиниться або в скепсисі, або... в еміграції. ■

У полоні «старої гвардії»

**Автор:
Ігор Лосєв**

Складність реалізації в Україні демократичного проекту пов'язана, зокрема, з характерними особливостями суб'єкта його реалізації, тих, кого називають демократичними силами, що інституційно представлені так званими демократичними партіями. Їхні специфічні риси щось таки пояснюють у доволі скромних результатах демократизації України. Коли насправді державою керують два десятки людей, із яких щонайменше половину становлять неформальні політичні гравці, відомі як олігархи. Ця система, що склалася за часів Леоніда Кучми, досі демонструє

свою непохитність і принципову нехіть до змін усупереч усім гучним заявам, клятвам та обіянкам чергового нібито демократа при верховній владі. Всі наче нові політичні сили також мають властивість вливатися в ці старі форми, адаптуватися до них.

Мимоволі пригадуєш французьку політичну мудрість: «Що більше їх (революцій) відбувається, то більше все залишається по-старому». Принаймні щодо 24 років існування незалежної України ця істина є очевидною. Громадянське суспільство, яке в Україні розвивається доволі швидко (лише масовий волонтерський рух чого вартий!), відсторонене від реальної політики, що монополізована невеликою групою професійних політиків, бюрократів і пар-

Здебільшого юні партійці є копією старших товаришів, інколи помітно погіршеною

тійних провідників. А партії, котрі позиціонують себе як демократичні, вельми своєрідне видовище. Типова така партія є вождистською, де практично все насправді вирішує лідер, де є безправна партійна маса (вона ж масовка для з'їздів, мітингів і демонстрацій), найближче коло вождя, «соратники», які спільно з ним розподіляють політичні та фінансові бонуси, регіональні партійні ватажки, що на місцевому рівні відтворюють ту саму систему. Кожна партія вважає за потрібне мати свій «комсомол», молодіжну організацію, де виявляють активність молоді люди кар'єристського штабу, які мають заповітну мрію про депутатський мандат. Ця «молода гвардія» сподівається заступити місце «старої» і наслідувати її політичну поведінку в боротьбі за владу в державі. Той, хто знав атмосферу комсомольського апарату в минулі часи, розуміє, про що йдеться. Розраховувати на те, що в цьому середовищі раптом з'являться нові, глибоко ідейні, безмежно віддані ідеалам демократії борці, щонайменше наївно. Не для того туди йдуть... Здебільшого юні партійці є копією старших товаришів, інколи помітно погіршеною. Все це створює зворотний природний відбір. Люди чесні, ідеалістичні не знаходять себе в таких структурах, а тому не поспішають вливатися до їхніх лав, шукаючи собі чогось радикальнішого й героїчнішого. А демократичні партії в їхньому реальному вимірі залишаються такими собі політичними кооперативами шукачів посад, мандатів та особистих перспектив.

Зрозуміло, вони не дуже надіються планами великих суспільних трансформацій, що нині для України конче необхідно. Тихі кар'єристи аж ніяк не надавалися до зламу олігархічних порядків, співіснуючи з ними, пристосовуючись до них і виправдовуючи себе ліберально-демократичною демагогією в той час, коли революційний потенціал молоді шукав виходу в право- і ліворадикальних організаціях.

Традиційні демократичні партії теж відповідальні за без-

глузде розпорощування народної енергії. У надрах української партійної демократії чи псевдодемократії склався прошарок вождів, які тривалий час незмінно були народними депутатами (і не бачили життя за межами Верховної Ради), десятиліттями без жодної конкуренції очолювали мало не приватизовані ними політсили, корумпуючи їх зв'язками зі спонсорами-олігархами, бо, ясна річ, їхні партійні структури жили аж ніяк не з партійних внесків. Ці лідери нічого помітно корисного для України не зробили, зате вбудували міні-імперії власного добробуту, вирішили соціально-грошові питання своїх родин, дітей та онуків, передаючи елітний статус у спадок (приклад Порошенка-президента і Порошенка – сина й нардепа лише найвідоміший і найочевидніший).

Уже сьогодні в парламенті є сімейні династії депутатів (батьки й діти, брати, дядьки, племінники і т. д.). Зрозуміло, що молодій людині, якщо її батько не нардеп, не міністр, не олігарх, не партійний вождь, зробити кар'єру в Україні так само важко, як у радянські часи, бо насправді вільна конкуренція в кадровій сфері є в нас радше побажанням, аніж реальністю...

Ці політики не здатні забезпечити колективний успіх українців (та й не прагнуть того), однак є великими майстрами організації особистого успіху. Водночас вони демонструють дива винахідливості, вольових зусиль та стійкості в ім'я збереження свого привілейованого становища й недопущення до влади талановитіших і креативніших конкурентів.

За поодинокими винятками професійність цього прошарку є доволі сумнівною, хоча його представники полюбляють наголошувати на своєму досвіді та фаховій обізнаності. Тут мимоволі пригадується характеристика дуже схожої, подібної до них публіки в державному апараті УНР, яку дав учасник національно-визвольної війни, талановитий полководець Петро Болбочан: «Ви не можете розібратися в самих простих життєвих питаннях, а лізете в міністри, отамани, лізете в керівники великої держави, лізете в законодавці замість того, щоб бути самими звичайними урядовцями і писарцями...»

Номенклатурно-демократична псевдоаристократія заповнила собою всі можливі ніші демократичного руху, долучившись у парламенті до системи «обміну послугами», що формувалася там роками і за своєю природою є типово корупційною. Коли до Верховної Ради потрапляє свіжа особистість, ця потужна система змов і договірників, щирої фінансової допомоги нужденним депутатам (згадаймо скарги новообраного нардепа Мустафи Найєма на маленьку депутатську зарплату!) її здебільшого успішно перетравлює, перетворюючи окремих не поступливих бунтівників на таких собі «парламентських божевільних», цілковито їх маргіналізуючи. Зараз складається враження, що системі вдалося перетравити колишніх журналістів Мустафу Найєма і Сергія Лещенка (чи ні?).

«Стара гвардія» відтворює себе не лише у кровних нащадках, а й у своїх, сказати б, «політичних дітях», адже нібито нові дітячі нерідко приймають її правила гри, змінюються обличчя – не змінюється стиль, зберігається традиція.

«Стара гвардія» з її шкурними рефlekсами, компромісами, демагогією і безсоромним піаром створила вельми хворобливе політичне середовище, де немає чіткого поділу на деспотичну владу й демократичну опозицію.

Ми бачили всі ці роки, що за способом життя, за менталітетом вододіл між ними не дуже помітний. Тому перехід з одного політичного табору в інший, «тушкалізація» є радше правилом, аніж винятком.

Чи змінить цю політичну еліту якийсь гіпотетичне нове покоління? Біологічний вік тут нічого не гарантує, бо молоді дітячі часто-густо не несуть чогось нового, будучи політичним продовженням своїх попередників. Інколи формально вони бувають значно гіршими за своїх старших товаришів. Досить лише згадати «молоду команду» міського голови Києва Леоніда Черновецького і його виховання – легендарного в певному сенсі Олесь Довгого...

Звісно, «стара гвардія» залишила по собі доволі негативну пам'ять, особливо якщо згадати про величезний дискредитаційний аспект діяльності, коли саме завдяки її специфічним зусиллям

демократія як цінність уже не має такого кредиту довіри, як на початку 90-х років минулого століття. Бо маси мали можливість бачити ту «стару гвардію», її нескінченні метаморфози, ідейні рокировки, протиприродні політичні альянси тощо. Тому в суспільства були вагомими підстави для розчарування не лише в ній самій, а й у тому, що вона прокламувала.

Отже, наявні демократичні партії для незіпсованої морально молоді навряд чи можуть бути ефективним соціальним ліфтом, відтворюючи постійно найогидніші риси «демократів», народжених в УРСР періоду її гниття і переходу до незалежної України. Зате вони успішно виконують функцію збереження пострадянської дійсності, що аж ніяк не прагне ставати розвиненим, вільним суспільством європейського зразка. Той варіант розвитку, який вони в змозі запропонувати, – це біг на місці, циклічне повторення давніх форм без виходу на справді інноваційні технології управління суспільними процесами. Креативна молодь не здатна й навряд чи захоче (крім,

«СТАРА ГВАРДІЯ» ВІДТВОРЮЄ СЕБЕ НЕ ЛИШЕ У КРОВНИХ НАЩАДКАХ, А Й У СВОЇХ, СКАЗАТИ Б, «ПОЛІТИЧНИХ ДІТЯХ», АДЖЕ НІБИТО НОВІ ДІТЯЧІ НЕРІДКО ПРИЙМАЮТЬ ЇЇ ПРАВИЛА ГРИ

ясна річ, тієї частини, яку це особисто влаштує) адаптуватися до такої архаїчної схеми суспільного буття, що не обіцяє їй жодної здорової самореалізації. Тому вона буде змушена зруйнувати систему, що склалася, і тут інтереси молоді генерации цілком збігаються з інтересами переважної частини українського соціуму. У протилежному випадку феодально-олігархічна кланово-кастова система поглине історичний час ще одного покоління українців і, цілком можливо, зліквідує українську державність, зробивши неактуальними всі надії та сподівання на краще майбутнє. А «стара гвардія» назавжди ввійде в історію з тавром імітаторів демократії і національного визволення, «партачів життя», за висловом Олени Теліги. ■

Допоможи собі сам

Яке воно, покоління, що прагне змінити країну й робить це, попри всі труднощі, розчарування та жертви? Хто ці люди, що не зупиняючись ідуть вперед, ідуть першими й беруть на свої плечі весь тягар змін? Де межа їхньої енергії і на скільки їх вистачить? Як вони взагалі оцінюють ситуацію і в чому вбачають рецепт перемоги? **Тиждень** спробував намалювати приблизний портрет покоління Революції гідності. Об'єктом дослідження стали колишні учасники подій на Майдані, а нині волонтери, громадські активісти, вояки й навіть депутати, які погодилися відповісти на кілька запитань:

1. Якими були ваші очікування від Майдану і наскільки вони справдилися?
2. Якою мірою нове покоління політиків орієнтоване на Захід?
3. Що і скільки ви самі готові робити для розбудови України та як довго?

Ігор Луценко,
народний депутат
(фракція «Батьківщини»):

1. У мене були зазначені очікування щодо Майдану. У чомусь він їх виправдав, у чомусь ні. Була надія, що Янукович піде. Це справдилося. Були сподівання, що ми прийдемо змінювати систему, але з цим трохи важче. Загалом Майдан триває, хоч і трохи в іншій формі, тому зарано говорити про те, чи справдилися сподівання. Майдан – це реальний шанс для людей впливати на владу, тобто міняти форму народовладдя з вербальної на більш прогресивну, і, звичайно, зникнення деяких дуже одіозних осіб.

2. Нове покоління політиків, яке прийшло до влади, занадто орієнтоване на Захід, але звідти однозначно недостатня допомога Україні. Потрібно більше військової підтримки. Фінансова є, але у відповідь Захід повинен вимагати від української влади тих зустрічних кроків, які вона може зробити з огляду на те, що нам реально видаються мільярди. Я сподіваюся, що Захід допоможе нам змінитися. Поки що, враховуючи, хто зараз при владі, очікувати кардинальних перетворень не варто. Не можна однозначно стверджувати, що ці люди мають величезне бажання щось змінювати, але іноді, під впливом обставин, воно в них з'являється.

3. Те, що залежить від мене, а я можу подавати законопроекти на правах народного депутата, зараз це і роблю. Є низка ініціатив із реформування ключових галузей.

Підготували
Роман Малко,
Марія Беляєва

Єгор Фірсов,
народний депутат (фракція БПП):

1. Революцією можна змінити владу за кілька днів, але систему, створену десятиліттями, змінити нереально. Цього можна досягти еволюційним шляхом, і я розумію: незважаючи на те що Майдан відбувся і дав нам нові можливості, система змінилася не остаточно. В Україні вона все ще залишається совковою, корумпованою, подекуди з елементами криміналу. Головний здобуток Майдану – сформувалося нове громадянське суспільство, яке диктує свої вимоги державі. Якщо по-

2. Якщо ще рік-два тому питання: входить Україні до Європейського чи Євразійського союзу або будувати щось нове, було риторичним, то зараз відповідь очевидна для всіх політичних сил та всіх поколінь. Україна повинна йти до Європи. Молоде покоління зараз вчиться і через певний час буде готове взяти на себе відповідальність за прокладання європейської стежки.

3. Поки що можна спостерігати боротьбу новосформованої демократичної (майже європейської) політичної системи зі старою. Я ще застав парламент попереднього скликання і маю сказати, що вони суттєво різняться. Якщо в минулому в мене майже не було одностайності, то в цьому їх достатньо. Вони вчать, здобувають досвід, десь припускаються помилок. Я впевнений, що нове покоління подолає стару систему. Саме воно відповідальне за прокладання стежки європейської інтеграції. І думаю, що бажання змін буде доти, доки ми не досягнемо кінцевих цілей. Для цього потрібно зробити надзвичайно багато, передусім реальні зміни, реальні реформи. На такі кроки потрібно йти, хай би якими болісними вони були.

КОЖЕН МАЄ БУТИ ВІДПОВІДАЛЬНИМ ЗА СВОЮ ДІЛЯНКУ ФРОНТУ І ТАМ ПОКАЗУВАТИ РЕЗУЛЬТАТИ

рівнювати революції 2004 та 2014 років, то у 2004-му люди захоплювали своїми політиками, а ті виголошували гасла. Зараз усе змінилося. Люди вимагають змін: зняття депутатської недоторканності, стимуляції малого та середнього бізнесу, реформи правоохоронних органів. І держава зобов'язана реагувати на такі запити. Зараз ми не повинні шукати винних у тому, що не всі очікування справдилися. Треба спільними зусиллями вказати, що необхідно змінити в державі, й разом проводити реформи. Треба порушувати питання, що тепер, після Майдану, робити не лише президентів, парламенту, Кабміну, а й громадянському суспільству, журналістам, активістам.

Андрій Левус,
заступник керівника
Самооборони Майдану,
народний депутат (фракція НФ):

1. Ми очікували, що Україна захистить національну незалежність і європейський вибір, а також здійснить справ-

жно революцію, змінивши не тільки владу, а й саму систему, що докорінно унеможливить регрес і відкат до совка. Було загострене прагнення справедливості. Але, на жаль, не можемо говорити, що це прагнення реалізоване.

2. Кожна країна у світі діє відповідно до своїх інтересів. Ніхто не допомагатиме Україні, якщо не зрозуміє власного інтересу в конфлікті. Звинувачувати Захід, не виконавши домашнього завдання, безглуздо. Щоб Захід був активним, Україні слід також продемонструвати волю до перемоги. Ми просимо санкцій, однак досі самі не вжили жодних санкційних заходів щодо РФ.

3. Думаю, кожен має бути відповідальним за свою ділянку фронту й там показувати результати. Верховна Рада вже прийняла низку моїх законопроектів, які покращують і модернізують діяльність Служби зовнішньої розвідки та СБУ, і в цьому напрямку буду далі рухатися.

Володимир Кухар,
старший лейтенант,
заступник командира роти,
12-й батальйон 26-ї бригади,
голова ГО «Українська
альтернатива»:

1. «Коктейлі Молотова» не кидав. На Майдані вбачав своє завдання в тому, щоб бути на місці, коли небезпечно, й обороняти протест. Також подавати інформацію з місця подій, показувати, що це не страшно й що перемога можлива. «Українська альтернатива» збирала кошти на екіпіровку, видавала бюлетень «Майдан-інфо». Я ні на хвилину не сумнівався, що Майдан скине Януковича. У цій частині надії справдилися. Сподівався, що він стане явищем світового масштабу, в якому матеріалізуються найсмівливіші ідеї. Що з'являться нові люди й нова якість політики. Натомість політики з внутрішньосистемної, «реєстрової» опозиції контролювали сцену та процеси. І поки активісти Майдану освістували трио Яценюк – Тягнибок – Кличко, масові віча ковтали пропагандистські наживки. А масовий виборець узагалі проголосував за найконсервативнішого щодо революції Порошенка. Насправді перспектива змін, дискомфорту емоційного чи матеріального в більшості інстинктивно викликає недовіру, лякає. Політична

реклама, телевізор і товсті гаманці рулять. Поки люди не перестануть голосувати за менше зло, суттєвих змін годі очікувати.

2. Західні політики мають свої інтереси: прагматичні потреби бізнесу, збереження робочих місць у своїх країнах та голосів виборців. І вони заради України чи ще когось не робитимуть нічого, що суперечить цим інтересам. Ми можемо розраховувати тільки на себе. Інколи виникає враження, що наша влада думає про те, як би не засмутити західних партнерів, більше, ніж про те, як відстояти національні інтереси. А західним партнерам аби не було конфлікту. Як і на Майдані, вони готові заплатити за вдаваний спокій будь-яку ціну: поступитися нашою територією або цінностями.

3. У серпні буде рік, як перебуваю у складі ЗСУ, беру участь в АТО. Я в правильному місці у слушний час. Після дембелю не виключаю продовження військової служби, проте думаю, як це зробити за таких недосконалих, розмитих контрактів в армії, зважаючи на те що «особливий період», війна, буде ще довго. До неї чотири роки присвятив громадській роботі, останній час – волонтерству. Готовий і далі це робити, можливо, таки більше часу приділяючи родині. Як колишній державний службовець міг би працювати в всередині державної машини. Але поки що немає лідера, немає влади, з якими без значніших компромісів можна було б узяти на себе відповідальність в офіційному статусі. Не хочеться, щоб за пару-трику років, як у нас водиться, повилізали «косяки» влади й корупційна складова. Із задоволенням написав би книжку про Шевченка та еліти. Але в наших умовах піврічне дослідження – це розкіш.

Андрій Шевцов,
активний учасник подій
на Майдані, поранений
на Грушевського, з липня 2014-го
і до сьогодні боєць полку «Азов»:

1. Як і всі українці, очікував повної зміни влади, реформування, знищення корупції та швидкої європейської інтеграції. На жаль, нічого не змінилось. На золотий унітаз замість одних сіли інші

дупи, плюс додалася війна. Тому бачу й відчуваю, як все стало набагато гірше. Народ вигнав одних корупціонерів та олігархів, прийшли такі самі.

2. Не вірю ні в яку допомогу Заходу. Не треба чекати від нього безплатної зброї чи миротворчої армії в нас на Сході. Допомагають душити Росію санкціями – і на тому спасибі. Думаю, це максимум, на що здатна Європа для України.

3. Я стояв на Майдані до кінця. Зараз забив на все, кинув навчання, цікаву роботу на телебаченні та в кіно, особисті стосунки й пішов на Схід. Планую бути там до кінця.

Юлія Смірнова,
волонтер:

1. Мої очікування не справдилися взагалі. На місцях лишилися ті самі, що завжди. Патріоти в тюрмах, волонтери, якщо піднімають протест, значить «рука Кремля». Я очікувала змін. Найперше мала бути подолана корупція, а до влади мали прийти справжні патріоти, а не ті, хто натягнув вишиванку і кричить «Слава Україні!». Хто винен? Ми самі. Не до-

ЯКЩО ПОКЛАДАТИСЯ ТІЛЬКИ НА ЗАХІД, ТО ЩЕ ДОВГО РАХУВАТИМЕМО ТІЛА НАШИХ ГЕРОЇВ

вели до кінця. Маса повелася на пар-вибори в один тур, а купка, яка могла щось змінити, почала займатися армією. Одні поїхали воювати, а інші, як я, стали допомагати.

2. Якщо покладатися тільки на Захід, то ще довго рахуватимемо тіла наших героїв. Ми можемо багато чого змінити, лише об'єднавши зусилля, що вже не раз доводили. Але це не вигідно владі. Бо тоді покажемо, що ми сила й що саме ми зможемо розбудувати країну.

3. Ті, хто мене знає, розуміють, що для України я багато чого робила і зроблю. Опіка над дітьми-сиротами, а діти наше майбутнє, постійна участь у різних політичних акціях за справедливість, допомога армії від самого початку. А ще я хотіла б щось змінити у владі.

Ольга Решетилова,
волонтер благодійного
фонду «Повернись живим»:

1. Від Майдану, а точніше від післямайданного періоду, я очікувала повної зміни олігархічно-ментівської системи. На жаль, система лише похитнулася, але дуже швидко самовідновилася. Майдан не народив лідера, готового до президентської роботи, й альтернативи старій системі в травні минулого року ми ще не мали.

2. Події останніх півтора року зрубили українців, навіть найбільш західно орієнтованих, євроскептиками або часто скептиками щодо всього Заходу. Тут треба розмежувати меркантильну й цинічну західну політику та систему цінностей, на якій базується західний світ. Нас цікавить друге. Щодо орієнтації молодих політиків... Вони теж різні. Микола Левченко, Олесь Довгий, Світлана Заліщук, Єгор Соболев – всі практично ровесники. Але погляди, які демонструють, явно різні. Тому не треба вважати, що молоде покоління автоматично прагне перетворити Україну на європейську державу. І з молодими політиками виборцям теж варто бути обережними.

3. Я звільнилася з роботи, практично не бачу сім'ї, іноді ризикую життям – це те, що останній рік роблю для країни. Але, звісно, хочу робити інше. Хочу, щоб моя енергія була спрямована не на війну, а на побудову громадянського суспільства, на пошук діалогу всередині нього, на просування бренда «Україна» у світі.

Віталій Коломієць,
активний учасник
Револуції гідності,
юрист, громадський активіст:

1. Прагнення зміняти прокремлівську владу, закласти новий вектор, встановити систему реального народовладдя – це частково здійснилося. Реально ж народовладдя не встановилося, бо ми прохлюпали момент і допустили до влади старих ображених «рішал».

2. Порівняно з першими і другими визвольними змаганнями Захід допомагає нам чудово, просто ми лі-

ниві, бо навіть самі не можемо ввести санкції проти Росії. Чи правильно Україна поводиться на міжнародній арені? Напевно, правильно, але могла б активніше. Та найперше треба орієнтуватися на власні сили. Вступають у союз із сильним. Слабкого можуть кинути в будь-який момент.

3. Я написав кілька законопроектів, зокрема про очищення влади. Створив кілька інтернет-ресурсів для обговорення і внесення пропозицій. Наприклад, «Декларація чесності», де обговорюють критерії та невід'ємні складові процесу люстрації в Україні, «Антикорупційний блокпост» про приватне обвинувачення чиновників і право громадян складати на них протокол про адмінвідповідальність. До цього було волонтерство за власні кошти. Ми не заспокоїмося, будемо працювати скільки треба.

Остап Стасів,
громадський активіст,
співзасновник «Відкритого
університету Майдану» (ВУМ):

1. На Майдані були не очікування, а швидше наміри змінити порядок речей, які руйнували моє життя, мою державу. Далі це переросло в розуміння і бачення майбутнього, якого я хочу для себе в контексті моєї держави, нашої самоідентичності. Майдан був неймовірно важливим моментом не тільки для України, а й для всього світу. Зараз немає часу для розчарувань, а в невдачах ви-

ванням якого довелось рахуватися. Ми їхній шанс на вихід із тотальної кризи.

3. Сьогодні активісти міняють державу шаленими темпами, а політики й держслужбовці (совок та політичний бізнес) і далі імітують практичні дії та результати. Але діватися нікуди. Вони на підводному човні, й «зламані ноги» системи – це питання близького майбутнього. Я став активістом, і для мене це основа виживання мого світу та подолання огидного мені старого. Тому зараз будую всеукраїнський освітній рух, бо освіта – єдиний шлях для формування свідомого, рефлексуючого громадянського суспільства. Допоки не відчую, що суспільство виросло і взяло на себе відповідальність за своє майбутнє, лупатиму цю скалу.

Павло Подобед,
керівник благодійного
фонду «Героїка»:

1. Головне очікування від Майдану – не дати правлячому режиму перетворити країну на ГУЛАГ. Тут розчарувань немає. Майдан – це точка неповернення в нашій історії.

2. Щодо реформ та якісних змін у державі... Якщо ви хочете розвинути в собі якісь корисні та потрібні навички: ходити до спортзалу, рано лягати та рано прокидатися або просто кинути курити, пригадайте, як важко це дається. Три чверті спортсменів-новачків кидають спортзал після першого місяця тренувань, решта – протягом півроку, і лише кілька «затятих» займаються спортом роками. Бажання перетворити своє тіло на шедевр замало – потрібна наполегливість. Державу перетворюють за тими самими принципами. Наразі нашим «реформаторам» бракує і бажання, і наполегливості.

У спортзалі чи на ринзі вам сусід не допоможе. Хіба що тренажер позичить, може, якусь порадку дасть – не більше. Ніхто замість вас на ринг не вийде.

3. З групою однодумців працюємо в рамках благодійного фонду «Героїка». Допомогаємо як тим, хто вирушив на фронт, так і тим, хто звідти повертається. Готовий працювати в державних структурах і брати на себе відповідальність за конкретні напрями роботи. Як довго? Якщо держава відмовиться від імітацій, то досить довго. ■

МИ НЕ ЗАСПОКОЇМОСЯ, БУДЕМО ПРАЦЮВАТИ СКІЛЬКИ ТРЕБА

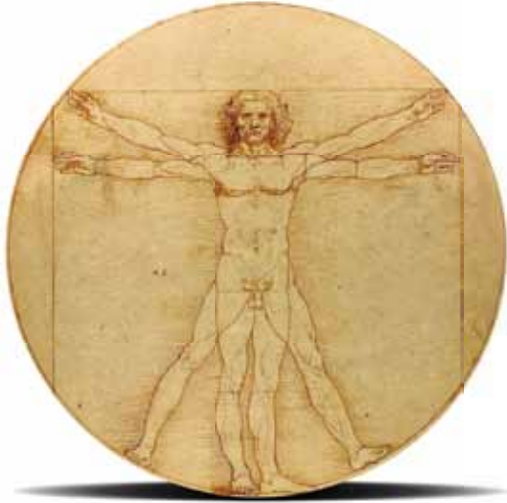
нен я сам. Бо не дотиснув, погано комунікував свою позицію, не був достатньо ефективним. Але все, що нас не вбиває, робить сильнішими. Тому наша парадигма мислення переможе їхню, і це станеться дуже скоро. Це фізика, а природа – річ уперта.

2. Інші країни реагують на наші пошути цілком адекватно, але то реакція, що ґрунтується на їхній картинці світу, тому вона часто, на наш погляд, недостатня. Вони не встигають за нами, не було в їхній сучасній історії аж таких концептуальних ментальних змін у свідомості народу. Як наслідок – світова спільнота обережна й раціональна. Ми для них досі НЛО, з існу-

25
років

Надійності
Стабільності
Зростання
Партнерства

Витвір мистецтва,
перевірений віками.

UniCredit Bank –
надійність та довіра,
перевірені
чвертю століття!

Депозитна акція «25 років разом»!

Подарунки вкладникам:

- гарантована надбавка до депозиту у гривні;
- щотижня **25 переможців** отримують ставку **25%**.

Акція діє з 02.06.15 – 31.08.15.

www.unicredit.ua

0 800 5000 20 (Безкоштовно по Україні)

Життя мінливе,
ми з Вами незмінно.

Ласкаво просимо до
UniCredit Bank

Шістнадцятирічний президент

Автор:
Валерія
Бурлакова

Голос у нього високий і дзвінкий. Майже дитячий. Він вкотре повторює орієнтири: відому всім тутешнім гранатометникам, мінометникам і просто хорошим людям точку за кілометр від нас, біля якої вороги серед білого дня спокійно розвантажують шойно підвезені боєприпаси. «...Хто зможе відпрацювати? Ай, ай, уже бачу! Молодці! Давайте ще на 50 метрів глибше, давайте ще!» – дзвенить в ефірі. Говорить Небо ФМ – оглядова позиція під назвою Небо. Говорить Апостол.

Село в нас маленьке. Кого-кого, а Апостола, «президента Республіки Піски», тут знає кожен собака. Щоправда, собак стає все менше й менше...

– Друже, а де Сірко? – гукає хтось вгору, «в небо», стоячи біля порожньої собачої будки з банкою консервів у руках. Раніше в будці мешкав веселий кудлатий пес.

– Вбили Сірка... – відповідає дзвінкий голос зверху. – А нас ще ні, тож піднімайтеся в гості – світ побачите.

...Взимку, у люті морози перших тижнів 2015 року, все було навпаки: частіше чергових із Неба, на яке бійці і вдень, і вночі заступали на шестигдинні зміни, запрошували в гості «на землю». І в хвилини затишшя коригувальники по черзі слухняно спускалися до нас, на позицію поряд, щоб хоч трішечки відігріти онімлі руки. Розтерти ноги. Ковтнути, зрештою, чаю чи кави, воду для яких ми цілими ночами тримали гарячою на буржуйці: електрики не було, бо не було палива для генератора.

Апостол сідав у крісло біля вогню. Підкидав у пічку дрова. Сьорбав чай. Питав, що треба принести: може, хліба, який його батальйону ввечері нарешті підвезли волонтери? Тихенько, щоб не розбудити сплячих, балакав про справи: про ворожі позиції, про зброю, про підступний туман. І тільки раз, уже під ранок, зітхнув: «Боже, як я втомився...» Відкинувся в кріслі й заговорив про своє рідне село на Львівщині – село, у яке наважився ненадовго поїхати лише за кілька місяців, після поранення. Розповідав не про батьків, не про друзів, не про кохану. Про те лише, як добре було лягти там у траву, розкинути руки, лежати, мружити очі від сонця і не думати ні про що... На обличчі засяяла щаслива дитяча усмішка. Усмішка від раптових спогадів про Батьківщину

– Батьківщину, яка дістається тобі в перший день життя і назавжди лишається твоєю. Іноді це мирна, осяяна червневим сонцем і просякнута гудінням бджіл тепла безмежність. Іноді холодна, вкрита розкришеними деревами земля, яка здригається від гулу танків. Але й таку її хіба залишиш?

...Апостол міг би не воювати. Він, звісно, казав, що повнолітній. Але про інше подекували хлопці: «Та йому ж шістнадцять насправді». Стільки йому й можна було дати.

«Доброго ранку! Говорить Небо ФМ. Доступний сектор огляду візуально чистий!» – весело дзвеніло над Пісками.

Пісками, звідки наприкінці весни змушені були відійти незареєстровані офіційно добровольчі формування, до одного з яких належало й це хлопчення.

Де він зараз? Чи знайшов можливість, чи виборів право воювати далі – вже офіційно? Чи то справді йому було лише шістнадцять?..

Якщо так, може, зараз він на Львівщині. Лежить

у траві. Мружить очі. Чує за вухом кудлатого пса, схожого на вбитого осколком Сірка, якого Апостол інколи жаргома, але з присмаком дитячих ревнощів забороняв годувати іншим. Прислухається до мірного гудіння в застиглому перед раптовою літньою зливою повітрі. Що це? Грім за полем чи все ж таки залпи мінометів?

«...Працюйте, хлопці,

хто може, працюйте! Говорить Небо, б.д.ь, працюйте, бо по наших гаять! Даю координати!» – знову той дитячий голос. Голос, який іде від самого серця. Голос, почувши який без зайвих пояснень розумієш, що якнайшвидше відкрити вогонь у відповідь – лише в цьому й полягає весь сенс твого життя. Життя, колись такого нібито складного й сповненого зовсім інших проблем.

«Говорить Небо ФМ...» – мимоволі повторює Апостол, лежачи в траві.

Повторює тихо, але так дзвінко, що, здається, гукне трішечки голосніше – і почують його всі побратими. І ті, що досі на фронті. І ті, що вже вдома. І навіть ті, кому вже не відгукнуться: генерали охоплених вогнем провулків урядового кварталу, президенти залишених нами селищ, капітани засипаних снігом блокпостів... Хлопці, багатьом із яких не було й двадцяти. А декому й вісімнадцяти. ■

**БАТЬКІВЩИНА... ІНОДІ
ЦЕ МИРНА, ОСЯЯНА
ЧЕРВНЕВИМ СОНЦЕМ ТЕПЛА
БЕЗМЕЖНІСТЬ.
ІНОДІ ХОЛОДНА, ВКРИТА
РОЗКРИШЕНИМИ
ДЕРЕВАМИ ЗЕМЛЯ,
ЯКА ЗДРИГАЄТЬСЯ
ВІД ГУЛУ ТАНКІВ**

БРАТ **ЗА БРАТА**
4 || 82015 || 0517000 ||

**ПРОЕКТ
СОЦІАЛЬНИХ
РОЗСЛІДУВАНЬ**

З 27 ТРАВНЯ

ЩОСЕРЕДИ

О 22:05

zik

Ліцензії Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення на право мовлення:
НР № 00405-м від 23.06.2004 р.; НР № 00404-м від 18.05.2005 р.; НР № 00403-м від 05.04.2012 р.

Виклик геронтократії

Автор:
Богдан Буткевич

Видатний соціолог Огюст Конт у своєму «Курсі позитивної філософії» колись зауважив, що темп суспільних змін чітко залежить від швидкості ротації поколінь. Тобто що швидше молоді люди починають приймати рішення й стають відповідальними за долю суспільства, то більше шансів у такого соціуму на позитивні зміни. Це одна з найнагальніших проблем сучасної України – молодь, за поодинокими винятками, не включена в процес управління суспільством. Якщо на Заході людина вже у 25–30 років вважається цілком готовою до топ-посад та топ-відповідальності, то в нас і в 40 дивляться з підозрою, мовляв, а чи не замолодий. В українському суспільстві створений такий собі непроникний корок із геронтократів, що не дають дороги молоді, яка від цього деградує й втрачає природне бажання брати на себе відпові-

Радянська традиція патерналізму в значній частині української молоді викликає здебільшого іронію

дальність за свою долю та долю країни. І головне – її просто стає менше, бо найкращі виїжджають або дуже швидко перетворюються на ментально старих. Це вже не кажучи про проблеми з народжуваністю, тобто суто математичною кількістю молодих людей у суспільстві. Україні загрожує криза старіння, яка і є основною перепоною на шляху швидких та рішучих змін.

ЗАМКНЕНО КОЛО

Українське суспільство не є молодим – це вже, мабуть, ні для кого не новина. Але конкретні цифри насторожують ще більше. Так, за статистикою, тільки за останні 10 років частка молоді знизилася з 22% до менш як 20% (за даними Міністерства молоді та спорту). За всіма прогнозами, темпи падіння трохи сповільняться за кілька років через входження в доросле життя покоління бэбі-буму середини 2000-х. Але далі буде знову яма першої половини 2010-х, коли показник народжуваності різко зменшиться як через

фінансові складнощі, так і через загальну зневіру суспільства в можливості позитивних змін.

Усе це відбувається і з об'єктивних причин, а саме через старіння суспільства, і через постійний відплив саме молодого та працездатного населення з країни. Тому, коли ми говоримо про необхідність швидких змін і про те, чому їх немає, слід чітко розуміти, що такі зміни може і здатна здійснити тільки в буквальному сенсі молодь. Зрозуміло, це не означає, що люди зрілого віку не можуть включатися в реформаторську діяльність чи не бути в ній ефективними. Однак якщо частка старшого покоління у владі наразі абсолютно переважає частку молоді, можна не дивуватися дуже низькому темпові змін в Україні.

Як визначає українське законодавство, молодь – це громадяни віком від 14 до 35 років. Згідно з усіма опитуваннями найбільшими проблемами вони вважають працевлаштування, отримання власного житла та здо-

буття якісної освіти. Здавалося б, нічого дивного: кого не цікавить власне майбутнє, що за великим рахунком і визначається цими трьома факторами.

Але це коли не знати статистики. За даними Держстату, понад 19% українців віком від 15 до 24 років ніде не навчаються і не працюють. А реальні цифри, за оцінками експертів, набагато більші й свідчать про те, що понад чверть української молоді підвишена в повітрі. Це, своєю чергою, означає, що вони досить швидко втрачають усі принади, які має молодість: рішучість, готовність до змін і, зрештою, працю на загальносуспільну користь.

Якщо говорити ще простіше, коли молода людина позбавляється всіх соціально-економічних передумов бути молодою і поводитися відповідно, тобто активно, вона починає діяти як стара: ні до чого не прагне, не воліє щось міняти, схильна шукати легкі та швидкі рішення в усіх життєвих ситуаціях. Виходить неприємне причинно-наслідкове замкнене коло, коли біологічне старіння суспільства, що підживлюється соціально-економічними негараздами, впливає на ментальне старіння. Це посилює соціально-економічну скруту, яка відбиває бажання мати дітей. Вирватися з того всього допоможе тільки допуск молоді до процесів управління суспільством, що дасть змогу повернути відповідальність і бажання рухатися вперед.

НА МАЙДАН ЗА ПРАЦЮ

Варто розуміти, що в олігархічно-люмпенській соціально-економічній структурі українського суспільства, де фаховість як така не є цінністю в процесі добору персоналу, який зазвичай ґрунтується на принципах кумівства, саме молодь потерпає найбільше. Фактично кар'єрні ліфти для молоді людини в Україні працюють тільки тоді, коли ти син, родич або добрий знайомий людини, що має певний статус і важелі впливу. Ну як тут не згадати про стереотипи щодо «молодих і гарячих», які не вмiють ефективно працювати, що базуються ще на традиціоналістичних кліше «поваги до старших». Так, українське суспільство й досі живе в полоні давніх уявлень, які характерні для аграрної країни з

її повагою до авторитету батьків, що мають повне право вирішувати долю своїх дітей. У сучасному мінливому світі ця традиція проявляється в недовірі до молоді в кадровій політиці, що є вкрай негативним фактором.

У приватному секторі економіки, особливо в компаніях іноземного походження або тих, які постійно мають справу із закордонними партнерами, ставлення до молоді більш дружнє. Проте якщо ми говоримо про державне управління чи соціальну сферу, себто медицину та освіту, то тут просто авґіві стайні людей старшого віку, які абсолютно не бажать втрачати обіймані ними посади. І вони стали могутньою перепоною на шляху молоді. Звичайно, невеликі офіційні заробітки теж відвертають її від згаданих сфер, але головну роль відіграє саме брак будь-яких реальних кар'єрних ліфтів. За останній рік ситуація тут змінилася зовсім трохи, та й то лише в центральних органах влади. У регіонах, як і раніше, спостерігається засилля геронтократів.

А ще над нами й досі тяжіє радянська звичка до кадрової геронтократії. Найяскравіший її прояв – абсолютно всі «вожді СРСР», за винятком останнього, Горбачова, який пішов у відставку в 61 рік, покидали посаду в глибоко старому віці або, що траплялося частіше, вмирили на посаді. Відповідно маємо ситуацію майже цілковитої відсутності соціальної мобільності для нового покоління.

На все це нашаровується ще й загальносвітова тенденція зростання безробіття серед молоді. За статистикою Міжнародної організації праці, кожен десятий у світі віком до 24 років не має роботи. Зазначена тенденція простежується від економічної кризи 2008-го. Експерти вже назвали це явище бомбою сповільненої дії, а самих молодих людей, які не можуть знайти роботу, – «втраченим поколінням». Найгірша ситуація в країнах ЄС, де через безробіття молодь стає головною рушійною силою різноманітних масових протестів. Якраз подібний сценарій був в Україні.

Саме так звані креакли (від англ. creative class), в абсолютній більшості люди до 35 років, стали

поряд із класичним середнім класом головною рушійною силою Революції гідності. У тому, наскільки відчайдушно передовсім студенти вийшли з перших годин протестів на площі країни, простежується не тільки й не стільки бажання євроінтеграції, як розуміння того, що лише цей вектор, тобто реформи й зміни, дадуть хоч якийсь шанс у житті в рідній країні. Молодь спинним мозком відчула: якщо Україна остаточно втратить європерспективу, тобто законсервується під владою 40–50-річного покоління так званих комсомольців 1980-х, якими є майже всі без винятку представники нинішньої правлячої еліти, незважаючи на партійну належність, тоді, що називається, можна «зливати воду». Це багато в чому нагадує обставини так званого молодіжного бунту кінця 1960-х, коли чимала кількість освіченої молоді через економічну кризу в тодішній Європі та сповільнення зростання в США не могла знайти собі належне робоче місце, тому стала каталізатором різноманітних протестних політичних рухів.

РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ БУЛА ПОВСТАННЯМ МОЛОДІ ПРОТИ СИСТЕМИ ГЕРОНТОКРАТІЇ, ЯКА НЕ ДАВАЛА ЇЇ НАЙМЕНШОГО ШАНСУ НА НОРМАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Тоді вона, відчуваючи безвихідь, часто доходила навіть до відвертого терору й ставала авангардом терористичних угруповань на кшталт RAF у Німеччині.

Звичайно, величезна кількість молоді на Майдані має й набагато прагматичніше пояснення – вона взагалі схильна до радикалізму та рішучих дій. Однак дані соціологічних досліджень стверджують, що майже вся українська молодь, хіба що з поправкою на аномальні Крим та Донбас, позитивно оцінила події революції 2014 року й підтримує її досі. Бо багато в чому це було повстання нового покоління проти системи геронтократії, яка не давала їй найменшого шансу на нормальний розвиток. ■

Новий фундамент

Економічні та інші аспекти перетворення молодого покоління на основу нової держави

Автор:
Любомир
Шавалюк

Майже чверть століття поневірянь незалежної України в пошуках адекватної соціально-економічної моделі (а насправді ментального повернення до тям після руйнівного радянського ярма) наштовхує на розуміння, що такі справді нову країну на старих людях побудувати неможливо.

Українці, які сформувалися як особистості за радянських часів, схильні до патерналізму, а відтак донедавна постійно підтримували на виборах популістів, не здатних реформувати державну систему. Їм прищепили страх, тому вони бояться змін і не здатні зробити жод-

ного кроку назустріч цим змінам. Їх привчили бути толерантними до неправди й корупції, тому суспільство потерпає від корумпованих та брехливих чиновників і політиків. Вони заздрили європейцям та американцям, не маючи доступних останнім матеріальних благ, тому за першої ліпшої нагоди шукають наживи й халяви. Причина всіх цих негараздів полягає не в олігархах або чиновниках, а в скалічених тоталітаризмом поколіннях українців.

Сьогодні Україна, здається, усвідомила, що потрібно будувати нову державу практично з нуля. А для цього слід культи-

вувати нове покоління прогресивних, вільних від тоталітарного впливу людей. Передусім потрібно створювати можливість для особистісного розвитку та нормального, благополучного життя в межах економічної системи.

На початок 2014 року частка людей, які пішли чи ще підуть до школи за незалежності та практично не пам'ятають реалій СРСР (віком до 30 років), становила близько 35%. Натомість сегмент громадян, які вчилися і формувалися як особистості за радянських часів (віком понад 45 років), дорівнює 43%. Тобто покоління, уражене тоталітаризмом, досі пе-

Галузі нової економіки, як-от ІТ, є найбільш відкритими й дружніми до молодих фахівців

реважає, а враховуючи цінників, вирощених у буремні дев'яності, на кшталт «молодореформаторів» Арбузова та компанії, його перевага відчутна. І це на сьогодні, мабуть, головна перешкода для розбудови України. Адже не можна побудувати вільну країну з невеликих громадян. Через таких ми ще років 10 матимемо регулярні пробуксовки на шляху реформування держави та розвитку країни, і цей період буде тим тривалішим, чим більше бар'єрів існуватиме для розвитку нового, прогресивного покоління та доступу його до ключових позицій у державі. А таких перешкод нині не бракує.

Ментальні ретрогради, мабуть, головний бар'єр для розвитку молоді не лише віртуально в загальнодержавній статистиці. Є безліч випадків їхнього перешкодження просуванню молодого покоління в повсякденному житті. Українські компанії охоче беруть на роботу вчорашніх студентів. Вони платять їм невисоку зарплату нібито за недосвідченість. Але коли людина пропрацює п'ять-шість років, набереться досвіду й стане генератором ідей, виявляючи готовність переходити на нові рівні відповідальності, знаходиться керівник-ретроград, який цьому розвиткові протистойть. Просто йому ще 10 років до пенсії, і він, учепившись зубами за свою посаду, не бажає її втрачати. Він уже давно перестав докладатися до розвитку компанії, часто густо вбачає в молодих своїх потенційних конкурентів і неабияких зусиль докладає до боротьби з такою повітряною «конкурентцією». Навіть якщо володіє певними знаннями, необхідними для загального успіху справи, то глибоко ховає їх і не ділиться з молодими, бо боїться, що ті його посунуть. Дарма що від цього програють і бізнес, і представники нового покоління.

Тож коли в Україні говорять про закритість соціальних ліфтів, то в багатьох випадках причиною є десятки чи сотні тисяч ретроградів, які сидять на певному щаблі соціально-економічної піраміди й зовсім не економічними способами не пускають молодь нагору.

Щоправда, цю проблему значно пом'якшує той факт, що в економіці є цілі галузі чи професійні пласти, майже недоступні ретрографам. Ідеться про сфери, які потребують навичок, властивих здебільшого молодим, як-от вміння користуватися комп'ютером (програмування, системне адміністрування, продаж комп'ютерної техніки), мобільність та комунікабельність (торгові представники, мерчендайзери, «човники»), врешті-решт, заробітчани та інші риси. Скажімо, в IT-компаніях, які розробляють програмне забезпечення, дуже рідко зустрінете людей віком за 40. Не випадково такі галузі й професійні пласти розвиваються значно вищими темпами, ніж у середньому по економіці, бо там працює енергійна та ініціативна молодь. Звідси висновок, що акцентована культивация молодого, прогресивного покоління потребує створення можливостей для розвитку нових галузей економіки (для цього часто необхідні такі самі реформи, як і для старих секторів), що, своєю чергою, потребують навичок і рис, притаманних молоді. Саме в цих напрямках нове покоління зможе повністю реалізувати свій потенціал без ризику бути придушеним ретрографами.

Водночас є ціла низка галузей та компаній, у яких середній вік працівників – 40 років і більше. У них потенціал молоді та її бажання розвиватися з'їдають практично моментально. Є організації, особливо серед державних, у яких більшість працівників передпенсійного віку. Багато з них, маючи відверто депресивний і безініціативний характер, такі важкі у спілкуванні, що у вчорашніх студентів, які потрапили на роботу чи виробничу практику в такі заклади, за кілька місяців без перебільшення різко погіршується стан здоров'я. Це цілком реальні приклади. Можливо, вони не описують середньостатистичної ситуації, але навіть якщо є відхиленням, то дають непогане уявлення про те, що відбувається в галузях, де бракує свіжої крові.

Молодь здебільшого мріє про кар'єру у великих, інтегрованих, часто олігархічних хол-

дингах. Це нібито добре, адже там достатня кількість щаблів, проходячи які можна нормально й досить довго розвиватися. Але ж риба гниє з голови: так само як олігархи не здатні розвиватися, лише виживаючи, так і їхні структури показують дуже слабкий прогрес або повну його відсутність (для того щоб у найкращих традиціях Маркса наймати дешеву робочу силу й вивозити в офшори додаткову вартість, ні особливого розуму, ні технологічного розвитку не треба). Відтак представники нового покоління, які в них працюють, маринуються і деградуєть якщо не інтелектуально, бо часто займають позиції, які ставлять адекватні за складністю завдання, то принаймні морально, адже корпоративні цінності олігархічних структур украй рідко бувають патріотичними. Звідси висновок: молодій людині найкраще працювати на себе, тобто шукати зайнятість у малому та середньому бізнесі. Власне, це те, що притаманно українцям, які споконвіку за-

КОЛИ В УКРАЇНІ ГОВОРЯТЬ ПРО ЗАКРИТІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ЛІФТІВ, ТО В БАГАТЬОХ ВИПАДКАХ ПРИЧИНОЮ Є ДЕСЯТКИ ЧИ СОТНІ ТИСЯЧ РЕТРОГРАДІВ, ЯКІ СИДЯТЬ НА ПЕВНОМУ ЩАБЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПІРАМІДИ

ймалися індивідуальним чи сімейним обробітком землі, й те, що потрібно відновлювати й культивувати в новому поколінні тепер.

Ті, хто, зовсім юний, дивився Помаранчеву революцію по телевізору, стали в основі Революції гідності. Ті, хто через вік дивився по телевізору Революцію гідності, стануть ядром громадянського суспільства й або сформують нову країну, або знімуть тих, хто їм заважатиме, у значно радикальнійшій спосіб, ніж прогнали Януковича. Теперішнє українське керівництво має це усвідомлювати й усіяло сприяти молодому поколінню, інакше нова країна матиме іншу владу. ■

Танковий таран старшого лейтенанта Абрамовича

Один із маловідомих епізодів боїв під Степанівковою

Автор:
Ярослав
Тинченко

Неподалік російського кордону біля села Никифорове в Донецькій області стоять два понівечені танки, що зіткнулися лоб у лоб: український Т-64 та російський Т-72. Як кажуть, до них місцеві мешканці досі носять квіти, хоч ця подія і сталася ще в середині серпня минулого року. Історія наших танкістів, які загинули в цьому бою, до кінця не з'ясована. Але після того як двоє з них нарешті упокоїлись на батьківщині, розповісти про неї вже можна.

Українським Т-64 командував 24-річний житомирянин Артем Абрамович, життєрадісний, привітний юнак. Ще під час навчання в Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного він був одним із перших на курсі. По закінченні її потрапив до 30-ї окремої механізованої бригади, де його призначили командиром танкового взводу.

Від весни 2014 року частини бригади дислокувалися на Півдні України, охороняючи цей на-

прямок від можливого вторгнення диверсійних загонів із боку Криму. Певний час танковий взвод Артема стояв біля Бердянська. Саме тут 14 липня хлопець давав коментар «Телевізійній службі новин», який вийшов у ефір наступного дня і є в інтернеті: «Наше завдання – прикриття цієї дороги. Ми завжди будемо готові їх зустріти, прийняти бій, відбити атаку, не пустити ворога до міста».

27 липня частини бригади перекинули в район Савур-могили визволяти з котлів війська, які там опинилися після спроби взяти під контроль українсько-російський кордон та їх розстрілу «Градами» й артилерією з території РФ. Спочатку операція розвивалася більш-менш успішно: наші війська зламали опір сепаратистів неподалік села Степанівка в півніжжі Савур-могили і швидко рухалися далі на схід. Щоправда, заходили вони в те саме вузьке «гирло» між містами Торез – Сніжне – Красний Луч, що їх захопили терористи, й російською територією, з якого що-

йно з такими великими проблемами почали вибиратись «оточенці». 5 серпня підрозділ бригади у складі трьох бойових машин піхоти й одного танка зайняв висоту біля Никифорового. Керував тамтешнім блокпостом старший лейтенант Артем Абрамович. За кілька кілометрів звідти діяли ще два блокпости, там теж були командирами лейтенанти й старші лейтенанти, юнаки 22–24 років.

Усі штаби з генералами, полковниками та підполковниками залишилися десь позаду, а ударний кулак бригади на чолі з одним бойовим майором пішов наперед, до містечка Міусинськ, і далі на Боково-Платове. Блокпости лейтенантів «бовталися» між штабами та основними силами.

Спочатку лейтенантам казали, що їхня місія полягає лише в тому, аби прикрити відступ наших військ, деморалізованих та розстріляних у котлах. Начебто слідом за цими частинами мали зніматись і вони – прикривати відступ. Потім просто наказали

Залишки українського Т-64 і російського Т-72 й досі на місці зіткнення

залишатися на місці без якогось конкретного завдання.

Загалом зв'язок зі штабами був надзвичайно поганий. Навіть їжу доводилося здобувати десь «на стороні», бо сухпайки швидко закінчилися. Спершу продовольство та воду залишали колони, які виходили з котлів, потім продукти привозив командир сусіднього блокпосту, котрий діяв у селі, – хлопці купували все за свій кошт. Невдовзі ситуація погіршилася: навколо нищепорили диверсійно-розвідувальні загони ворога, і довелося перебиватися тим, що зосталося. Так, воду хлопці знайшли тільки... на сусідньому сільському кладовищі. Переливали із бляшанок, що там стояли, й кип'ятили.

Із російської території пагорб біля Никифорового обстрілювала далекобійна артилерія, а із села били міномети: там розташовувалися загони сепаратистів. Відкрити вогонь у відповідь хлопці не мали змоги: за їхніми спостереженнями, міномети були на території жіночої колонії.

12 серпня все почалося... На блокпост біля пагорба відійшли сусіди – один танк і дві БМП, які охороняли переправу через річку Міус. Хлопці були трохи налякані: чули й бачили великі сили ворога, зокрема танки.

Спробували скотактувати по рації зі штабами, але жодних конкретних наказів не дістали (мобільний зв'язок у цьому районі був уже виведений із ладу). Провели «нараду лейтенантів» і

Артем Абрамович, командир танкового взводу 30-ї бригади. Загинув у бою 12 серпня 2014 року. Похований у Житомирі 23 травня 2015-го

СЕЛО НИКИФОРОВЕ. Місце танкового бою, у якому загинули старший лейтенант Артем і його побратими

вирішили відступати до Міусинська, до основних сил бригади. Швидко зняли з висоти й недовзі прибули на місце. Зустріли там місцевого командира, свого товариша, старшого лейтенанта, який суворо наказав повернутися захищати тили. Що вдієш? Пішли назад, на свою висоту біля Никифорового. Щойно зайняли старі позиції, як побачили: з півдня запрацювали «Гради»... Було страшно, але ракети пролетіли повз хлопців буквально за сотню метрів – не влучили. Потім із російського боку знов обізвалася далекобійна артилерія, а ще було добре чути гуркіт танків, котрі насувалися знову-таки з півдня. Лейтенанти запросили по рації у штабів артилерійську підтримку, але почули несподівану відповідь: «Снарядів немає».

Невдовзі побачили чотири танки, що мчали на блокпост із шаленою швидкістю. Один із них був Т-64 з білими смугами, як в українських військ (вочевидь, трофейний). Саме тому наші солдати першими вогонь не відкривали. Танки почали бити по техніці на блокпосту, лише після цього хлопці зрозуміли, що перед ними ворог. Інші три машини, коли їх роздивилися, виявилися світло-зеленуватими Т-72, тоді як українська військова техніка темнішого кольору. Таких танків у нас на озброєнні немає. Вочевидь, вони були російськими.

Позиції українських військ почали обстрілювати із двох інших напрямків: як пізніше виявилось, звідти наступали загони ворога. Майже відразу було підбито дві бойові машини. Українські танки дали залп, але в одного потім заклинило гармату – він вийшов із бою.

Продовжували бій лише танк Артема та кілька піхотинців. Комусь із них вдалося підбити один російський Т-72, що насувався ліворуч від дороги. Інші хлопці були контужені, поранені або в нервовому шоку. Зважаючи на ситуацію, старший лейтенант Абрамович наказав бійцям відходити, а сам із екіпажем вирішив прикривати відступ.

Поранені й контужені швидко повантажилися на вцілілі бойові машини і взяли курс на Міусинськ. Танк Абрамовича мав рухатися за ними. Він роз-

вертався, щоб виїхати на дорогу, і тут на нього на шаленій швидкості вискочив один із російських Т-72. Як усе далі сталося, ніхто з бійців достеменно не пам'ятає. Танки зіткнулись майже лоб у лоб.

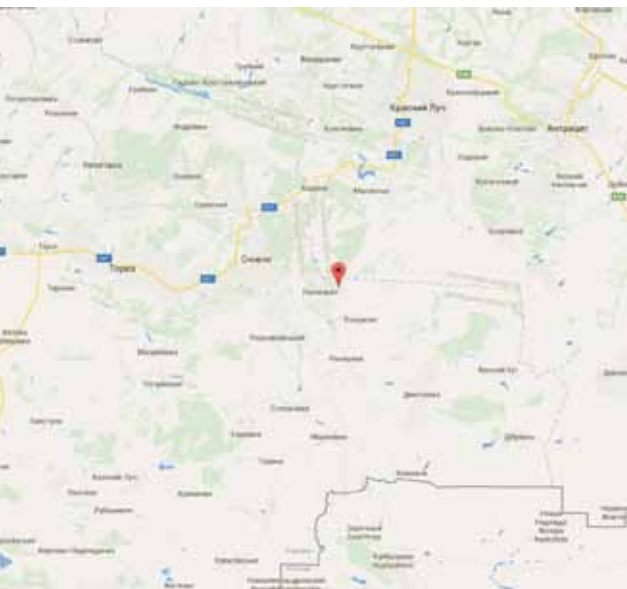
Є версія, що обидва екіпажі якісь хвилини залишалися живими й намагались урятуватися. Абрамович навіть устиг витягнути крізь нижній люк механіка-водія – немолодого, дещо кремезного солдата, і поліз назад по свого навідника. Але тут стався вибух: здетонував боекомплект, башта відскочила на землю, а всередині танка все охопило полум'я.

Більше шансів уціліти було в російських танкістів: їхня машина не вибухнула, хоча солдати могли сильно забитися через потужне зіткнення. Але Т-72 теж зазнав «невеличких» ушкоджень. Пізніше його підірвав хтось із ворожої сторони.

Тривалий час жевріла надія, що Артем Абрамович у полоні. Наприкінці серпня в інтернеті з'явилося відео із бранцями – українськими солдатами, один із яких нагадував старшого лейтенанта зовні. Мати хлопця поїхала шукати його на територію самопроголошеної «ДНР», де пробула три місяці. Зустрічалася навіть із Захарченком, спілкувалася з місцевими мешканцями, обшукала майже кожен сантиметр поля, де згорів танк сина, але все намарно.

3 жовтня 2014 року на місці колишнього танкового бою працювали слідопити Союзу «Народна пам'ять» були виявлені останки жертв. Через півтора місяця група знову виїхала в той район – забрала рештки тіл і ще кількох бійців. Тести ДНК показали: серед полеглих – старший лейтенант Артем Абрамович та навідник Петро Барбух. Вдалося знайти й двох загиблих із бойової машини піхоти, що була підбита ворожими танками в першій мить бою. Наразі все ще невідомо є доля механіка-водія.

Група, яку прикривав танк Абрамовича, успішно дісталася до Міусинська. Більшість хлопців – учасників бою під Никифоровим залишилися живими й кілька місяців тому повернулися додому. Лише Артема привезли пізніше за всіх. Його поховали в Житомирі 23 травня 2015 року. ■

Даглас Траппетт:

«Енергетика є основною перспективою австралійсько-української співпраці»

Спілкувалась
Ольга Ворожбит

Тиждень розмовляв із послом Австралії в Україні Дагласом Траппеттом про роботу нещодавно відкритого в Києві посольства, перспективи співпраці між Австралією й Україною та українську діаспору в Австралії.

У. Т.: Ваша країна тільки-но відкрила своє посольство в Україні, й у вас доволі невеликий штат працівників. Чи плануєте розширюватися?

– На цьому етапі ні. Зараз складнощі з фінансуванням дипломатичних служб не тільки в Австралії. Лише місяць тому наш уряд оголосив про відкриття п'яти представництв по всьому світу. Тож, думаю, нашими наступними кроками буде спробувати налагодити свою роботу тут, оцінити прогрес і далі вже приймати рішення про те, яким чином ми хотіли б бути тут присутніми.

У. Т.: Чи є відкриття нових дипломатичних установ свідченням того, що ви розвиваєте активнішу зовнішню політику?

– Наша зовнішня політика традиційно була активною. Гадаю, Австралія має хорошу репутацію, й Україна – це приклад нашої динамічності. Ми пишаємося, що можемо бути країною середньої ваги й спритно рухатися між таких великих держав, як США та Китай, підтримуючи теплі відносини як із недалекими від нас країнами Східної Азії, так і з територіально віддаленими, як-от країни ЄС. Попри це, чесно кажучи, дипломатична представленість Австралії у світі обмежена.

У. Т.: Чому так?

– Це поєднання чинників. Австралія може бути дванадцятою за величиною економіки країною, але нас лише 23 млн і ми далеко від багатьох ринків та регіонів. Ми просто не можемо бути представлені в кожній країні та на кожному континенті.

У. Т.: Аварія малайзійського Boeing у липні минулого року стала основною причиною відкриття посольства чи були й інші вагомні чинники?

– Так, поза сумнівом, це головна причина. У нас тут зараз перебувають шість федеральних поліцейських, які допомагають із розслідуванням. Од-

разу ж після аварії й аж до квітня цього року разом із нашими друзями з Нідерландів, Малайзії та України ми працювали в режимі відновлювальної місії, намагаючись забрати тіла загиблих та уламки літака. Зараз ми починаємо працювати над судовим позовом, щоб винних було притягнуто до відповідальності. Це буде великий пласт роботи посольства. Ще однією вагомою причиною була російська агресія на Сході. Гадаю, прем'єр-міністр Тоні Ебботт та міністр закордонних справ Джулі Бішоп дуже переконливо висловили наше бачення дій Росії в Україні. Звісно, є й інші причини, але це головні.

У. Т.: Які ще напрями співпраці між Україною та Австралією вам видаються перспективними?

– Енергетика є основною перспективою австралійсько-української співпраці. Енергетичні потреби України добре відомі, й, здається, вони не стануть меншими найближчим часом. Ми друга країна у світі за експортом вугілля і четверта за обсягами його запасів. Маємо найбільші у світі запаси урану. Звісно ж, є й інші корисні копалини, як-от залізна руда. Тож, гадаю, це основна галузь, де щось могло б відбуватися.

Крім того, є освітня галузь. Про якісь великі проекти не йдеться, але можемо щось робити й тут. Торік ми отримали близько 160 аплікацій на студентські візи. З місяць тому наш міністр освіти погодився на те, щоб українські студенти та вчені мали право подаватися на Австралійську стипендіальну програму.

Думаю, в обороні ми й далі проводитимемо тренінги, але не такі, як організують США, Канада чи Велика Британія, коли їхні представники приїздять сюди.

Я ще хотів би додати, що, як і дехто з наших високопосадовців, був дуже втішений рішенням України припинити справу проти Австралії в СОТ щодо однакового маркування пачок цигарок. Зважаючи на велику кількість пріоритетів та проблем, із якими зараз стикається Україна, прийняти це рішення

було непросто, що робить його ще більш цінним.

У. Т.: Експорт вугілля та урану з Австралії до України обговорювали прем'єр-міністр Тоні Ебботт і президент Петро Порошенко під час візиту останнього до Австралії в грудні. Чи є вже якісь результати цих обговорень?

– Щодо постачання урану, то в мене було кілька зустрічей із представниками Енергоатома, і, звичайно, обидві сторони підтвердили, що хочуть рухатися далі в цьому питанні. Але наразі Австралія, а не Україна перебуває в процесі схвалення урядом дозволу на постачання. Це не рішення, яке ми легко приймемо. Коли Австралія укладає договір про ядерну співпрацю з якоюсь країною – це особливий процес. Ми вже маємо понад 40 таких договорів по всьому світу, в яких гарантуємо, враховуючи характер продукту, що уран, котрий експортуємо, застосовується відповідально й мирно. Зараз перебуваємо на стадії завершення формального погодження урядом, щоб можна було перейти до переговорів. Очевидно, що відмова України від використання ядерної зброї спростить цей процес, тож сподіваюся, що все займе менше часу. Але, звісно ж, у нас вільний ринок, і Україна вирішує, купувати чи не купувати в Австралії. Утім, як сказав наш прем'єр, ми хотіли б запропонувати таку можливість.

Щодо вугілля, то, оскільки це комерційна угода, я майже не беру участі у справах, пов'язаних із цим. Утім, знаю, що було кілька обговорень, зокрема на найвищому рівні між постачальниками з Австралії та представниками України. Я не знаю, на якій стадії перебувають ці обговорення, але мені відомо, що торік наша країна вперше поставила до України коксівного вугілля на суму \$40 млн (за контрактом між компанією «Метінвест» і приватним постачальником 36 т австралійського коксівного вугілля було поставлено до Маріуполя 20 листопада 2014 року. – Ред.). Згадані контракти, ймовірно, укладені ще до переговорів прем'єр-міністра Ебботта та президента Порошенка, але фактом є те, що постачання роз-

БІОГРАФІЧНА НОТА

Дуглас Траппетт – посол Австралії в Україні із січня 2015 року. До переїзду в Україну був заступником голови місії у Посольстві Австралії в Римі. У 2009–2011-му – посол Австралії в ОАЕ. Обіймав також посаду заступника голови місії в Янгоні та Апія. Здобув ступінь бакалавра в Університеті Фліндерса (штат Південна Австралія) та Університеті Джорджа Мейсона (США). Отримав сертифікат у сфері державної політики в Австралійському національному університеті

почато. Наскільки я розумію, це вугілля буде спрямоване на заводи в Маріуполі.

У. Т.: Наскільки активною вам видається українська діаспора в Австралії?

– Вона дуже активна, це потужна сила. За даними останнього перепису, 36 тис. австралійців заявили про своє українське походження. Вони шукають сфери, у яких можуть щось любіувати, збирати кошти, започатковувати якісь ініціативи, завдяки чому є впливовими та авторитетними. Вчора я розмовляв по телефону з головою Австралійської федерації українських організацій, обговорював певні питання. Вони помітно посилюють нашу присутність тут із погляду пошуку можливостей для співпраці й того, що можна було б зробити. Я щиро вважаю, що вони виконують справді потрібну роботу і, звісно ж, активно працювали протягом багатьох років, щоб в Україні з'явилося посольство. Тож тут і їхня заслуга. Тепер докладають великих зусиль, щоб зміцнити цей процес і розвинути його.

У. Т.: У яких галузях, на вашу думку, Україна могла б бути активною в Австралії?

– Головне, що Україні необхідно зараз зробити, – це призначити свого посла в Австра-

НАША ДЕРЖАВА ДВНАДЦЯТА У СПИСКУ КРАЇН ІЗ НАЙБІЛЬШОЮ ЕКОНОМІКОЮ, УТІМ, ДИПЛОМАТИЧНО ОДНА З НАЙГІРШЕ ПРЕДСТАВЛЕНИХ

лії. Я знаю, що у вас є така проблема і з іншими країнами, які, якщо чесно, важливіші для вашої країни, ніж Австралія. Але посол у нашій державі справді потрібен, щоб почати говорити про ресурси та інвестиційні можливості, які ваша країна здатна запропонувати в енергетиці, сільському господарстві, ІТ. Україна повинна мати людину в Австралії, яка розповідала б австралійцям про можливості тут, політичну та безпекову ситуацію, програму реформ уряду тощо. ■

Небезпечна скромність

Америка на гіркому досвіді зрозуміла, що не вирішить проблем Близького Сходу. Але зумисне ігнорування Бараком Обамою може їх поглибити

ФОТО: AP

Коротка промова Барака Обами на Національному військовому кладовищі в Арлінгтоні у День пам'яті чітко показала, що він думає про застосування Америкою військової сили. «Сьогодні, – сказав очільник держави в останній понеділок травня, – перший за 14 років День пам'яті, коли Сполучені Штати не задіяні в будь-якій масштабній наземній війні. Контингент США в Афганістані, де колись було розміщено понад 100 тис. військовослужбовців, скорочено вдесьтеро. В Іраку він ще менший і зайнятий навчаннями та повітряною підтримкою, а не бойовими операціями.

У день, коли Америка вшанувала своїх полеглих солдатів (зокрема, 7 тис. військовослужбовців, загиблих у конфліктах, що відбулися вже після терактів 11 вересня 2001 року), Обама у своєму виступі висловив переконання, що країні досить воювати. Нічого, що ситуація в Афганістані тривожна й непевна. Що Ірак і Сирія розшматовані, а сунітські та шіїтські бойовики різних мастей сіють там хаос. Що Лівію та

Ємен теж роздирають громадянські війни. Або що друзі США – як Ізраїль, так і арабські монархії – почувваються покинутими.

Коли світ розвалюється, винним у цьому неодмінно вважатимуть господаря Білого дому. Особливо це стосується Близького Сходу, який був у фокусі американської політики десяти років із дуже багатьох стратегічних причин: від зупинення радянської експансії в період холодної війни й збереження доступу до близькосхідної нафти до підтримки Ізраїлю в конфлікті з арабськими державами, стримування революційного Ірану та зміни режиму в Іраку як пробного кроку до просування демократії в регіоні.

ЯК РОЗШИФРУВАТИ ОБАМУ

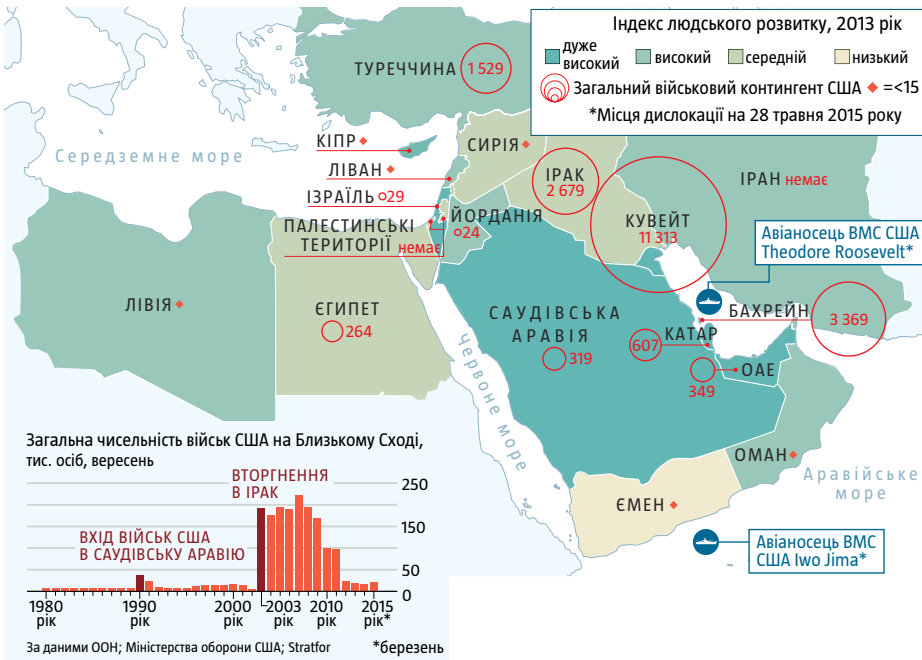
Нині (почасти як наслідок вторгнення США в Ірак 2003 року та повалення Саддама Гусейна) у регіоні повний хаос. Арабська весна 2011 року змела й інших лідерів, принісши з собою багато змін, але не тих, яких прагнула Америка. Поки що демократія, схоже, пускає несміливе коріння в Тунісі.

Утім, до жорсткішого, ніж за поваленого Госні Мубарака, авторитаризму повернувся Єгипет під правлінням Абделя Фаттага аль-Сісі. У сусідній Лівії катастрофа; Ірак та Сирія охоплені громадянською війною, і в обох країнах частини території захоплені «Ісламською державою» («ІД»). Іран і Саудівська Аравія втягнуті до маріонеткових війн у Ємені та деінде. А країни, які вистояли в хаосі, як-от Ліван та Йорданія, заповнені біженцями.

У США й поза їх межами Обаму звинувачують у відсутності стратегії вирішення цих проблем. Джеб Буш, кандидат на номінацію в найближчих президентських виборах від Республіканської партії, закидає президентові, що той відштовхує друзів Америки й не здатен пристрашити її ворогів. За словами критиків, Обама так переймається розворотом своєї безпекової політики в напрямку Східної Азії, що геть зазедбав Близький Схід, або що він просто не наважується діяти.

Інші вважають нейтральну позицію Обами умисним вибором. Для президента, якого обирали, щоб він виплутав США з війн у цьому регіоні, цілком логічно застосовувати американські сили лише за крайньої потреби і в обмеженому масштабі. Загалом Обама може санкціонувати втручання лише тоді, коли буде переконаний, що ситуація відтак не погіршиться, а це в контексті Близького Сходу буває вкрай рідко.

Обама не пацифіст і не ізоляціоніст. Його близьке оточення вважає несправедливими звинувачення в тому, що він ігнорує цей регіон. Один із ветеранів Білого дому каже: «...ніколи не було відчуття, ніби ми відвернулися від Близького Сходу. Основні засідання Ради національної безпеки приблизно на 80% присвячені саме йому». На таких зустрічах Обама часто обирає найпасивніший зі спектра варіантів,

редяться на двох невлонних дипломатичних цілях: мирній угоді між Ізраїлем і палестинцями та угоді про обмеження ядерної програми з Іраном. Громадянську війну в Сирії, на думку Обами, не можна вирішити силами США: «Сполучені Штати тяжкою ціною навчилися смиренності там, де йдеться про спроможність визначити події всередині інших країн».

То що нині демонструє Америка: смиренність чи безсердечність? Ціну покірності Обами на відміну від ціни гіпертрофованої самовпевненості Буша-молодшого виміряти важко, бо дивитися треба на неіснуючі наслідки втрачених перспектив. Але якщо дивитися з позиції гуманізму, то абстрагуватися від громадянської війни в Сирії на тлі понад 200 тис. убитих і вже рутинного застосування хімічної зброї (тепер бомб із хлорином) – це якось жорстоко. Америці не обов'язково зупинити чи вигравати цю війну, але зробити можна було більше, наприклад активніше і зваженіше підтримати частину повстанців або запровадити закриті для польотів зони над Сирією.

Чи вдалося б основним силам сирійських повстанців («фермерам, стоматологам і людям, які ніколи не воювали», як зверхньо назвав їх Обама) завдати поразки

пропонованих його радниками. Але президент завжди готовий діяти – згортаючи головні військові кампанії за участю контингенту США, він активізував антитерористичні операції з використанням безпілотників, санкціонував бомбардування об'єктів у Афганістані, Пакистані, Сомалі, Ємені, Лівії, Іраку та Сирії, а також операцію, в ході якої було знищено Усаму бен Ладена.

Однак розуміння меж того, що можна зробити, не виправдовує Обаму. А критика полягає ось у чому: за гарними словами американського лідера про сприяння демократії, виголошеними у промові про «початок із чистого аркуша» в Каїрі 2009 року, не стояли ніякі серйозні дії; розгублена реакція на Арабську весну роздратувала й військових, й ісламістів у Єгипті; військова інтервенція проти Муаммара Каддафі в Лівії під проводом Франції та Британії, де Америка свідомо зайняла позицію «лідера з титу», провалилася через те, що західні гравці не зуміли допомогти повстанцям створити стабільний уряд. Надто квапливим було виведення американського контингенту з Іраку в 2011 році.

І вишенька на торті – дії Обами, чи радше бездіяльність, у Сирії. Коли Башар Асад убивав протестувальників, лідер США сказав, що диктатор мусить подати у відставку. Але він мало зробив для підтримки поміркова-

них повстанців. У 2012 році Обама чітко заявив, що Асад перетне червону лінію, якщо застосує хімічну зброю. Коли в серпні 2013-го у передмісті Дамаска Гуті від нервово-паралітичного газу зарину загинула понад тисяча мирних сирійців, ніяких «коласальних наслідків», обіцяних диктаторові Обамою, не було. Згодом чимало сирійської хімічної зброї вдалося знищити через дипломатичні домовленості, що дуже добре, адже тепер Ізраїлю більше не потрібно видавати своєму населенню протигазу. Але навіть ті, хто лояльний до Обами, погоджуються, що відсутність покрання Асада послабила позицію Америки.

Кілька тижнів потому Обама підбив підсумки своєї близько-східної політики у промові в ООН. Він назвав чотири ключові інтєреси, для захисту яких Америка готова застосувати «всі складові нашої потуги, зокрема збройні сили»: захист союзників від «зовнішньої агресії», забезпечення вільного переміщення нафти й газу, запобігання тероризмові проти США та непоширення зброї масового ураження. На випадок загрози якомусь із цих принципів Америка готова діяти самотою. Коли ж йдеться про інші інтєреси на кшталт поширення демократії чи доступу до вільних ринків, США віддають перевагу багатостороннім діям. У близькій перспективі вони особливо зосе-

МАЛО ХТО У ВАШИНГТОНІ СПОДІВАЄТЬСЯ НА ТЕ, ЩО ЗА ОСТАННІ 19 МІСЯЦІВ НА ПОСАДІ ПРЕЗИДЕНТА ПОЛІТИКА НЕВТРУЧАННЯ ОБАМИ ЯКОСЬ ЗМІНІТЬСЯ

Асаду або ж навіть стримати екстремістів, якби США допомагали їм активніше? Ніхто не знає. Однак без допомоги Америки шансів у них не було взагалі. Відтак «ІД» змогла захопити більшість Східної Сирії, а у 2014-му – промчати Північним і Західним Іраком, здобути Мосул і проголосити халіфат.

БЛИЖЧЕ ДО ВОРОГІВ – ДАЛІ ВІД ДРУЗІВ

Тож Обамі, подібно до Майкла Корлеоне у третій частині «Хрещеного батька» («Щойно я подумав, що вже вільний, як вони втягли мене назад»), не лишалося іншого вибору, окрім повер-

нутися до кривавих проблем, яких він сподівався вже позбутися. Йому довелося санкціонувати повітряні удари в Північному Іраку під приводом захисту американських службовців у Багдаді й Ербілі. Страта бойовиками «ІД» двох американських заручників спричинилася до розроблення в США ширшої стратегії «підривання й остаточного знищення» угруповання.

Остання складалася із двох окремих, але взаємопов'язаних операцій. В Іраку американські та західноєвропейські інструктори мали відбудувати порідлу армію і забезпечити їй повітряну підтримку, щоб допомогти відбити атаки «ІД». У Сирії американські та арабські ВПС повинні були ліквідувати «ІД» бомбардуваннями її тилових баз, паралельно готуючи «третю силу» з поміркованих сирійських повстанців. Обама наголошував, що «наземної операції за участю військових США не буде».

Підготовка нової сирійської армії просувається повільно. Повітряні операції – помірно. «ІД» втратила кілька міст як в Іраку, так і в Сирії, але виявилася живучою: у травні угруповання витиснуло іракські війська зі столиці провінції Анбар Рамаді, за яку давно точилися бої, а сирійську армію – з міста-оази Пальміри. На зустрічі в Парижі 2 червня прем'єр-міністр Іраку скаржився на брак підтримки з боку США. Американські дрони-розвідники, сказав він, «моніторять якийсь один район, але «ІД» мобільна». Останні перемоги джихадистів можуть свідчити лише про слабкість їхніх супротивників на полі бою, але вони забезпечують халіфату привабливу для новобранців ауру. Таке становище «ІД» після майже року бомбардувань стало неприємною несподіванкою для Обама.

Іран узагалі відверто глузує з американської скромності. «Обама не зробив геть нічого» в Рамаді, заявив Касем Сулеймані, командувач спецпідрозділу «Кудс», який проводить численні операції Ірану за кордоном; виключно Тегеран та його підопічні ополченці виявили бажання воювати з «ІД».

Але Обама покладає основні надії у плані позитивного близькосхідного спадку свого президентства саме на можливість угоди з Іраном. Квітнева «рамкова

БУЛИ ЧАСИ. Буш-молодший з нинішнім королем Саудівської Аравії

угода» з ним передбачає скорочення іранських потужностей зі збагачення урану та виробництва плутонію і запровадження безпрецедентного нагляду над ядерною сферою країни в обмін на зняття санкцій. Обмеження потужностей (але не нагляд) має бути пом'якшено через 10 років. В Ірані заявляють, що тоді країна різко активізує свою нуклеарну програму, скоротивши період, необхідний для виробництва достатньої кількості матеріалу для однієї ядерної бомби, від приблизно одного року, передбаченого угодою, до кількох тижнів чи навіть днів.

Обама вважає угоду з Іраном (підписання заплановано на кінець місяця) виконанням своєї обіцянки про запобігання поширенню зброї масового ураження. Але вона дратує давніх союзників США. Ізраїльський прем'єр-міністр Біньямін Нетаньягу відкрито виступає проти неї, ще більше ускладнюючи стосунки з Обамою, що й без того напружені через суперечки із приводу забудови ізраїльськими поселеннями палестинських територій та відсутності прогресу навколо укладення миру з палестинцями. У Білому домі тепер кажуть, що Америка може перестати блокувати всі резолюції ООН, які не подобаються Ізраїлю.

Арабські монархії жахає перспектива того, що звільнений від санкцій Іран почне створювати ще більше проблем. На саміті в Кемп-Девіді минулого місяця лідери шести країн – членів Ради співробітництва арабських держав Перської затоки не почули від США бажаної обіцянки стримувати Іран. Обама ще раз запевнив у готовності Америки захистити їх

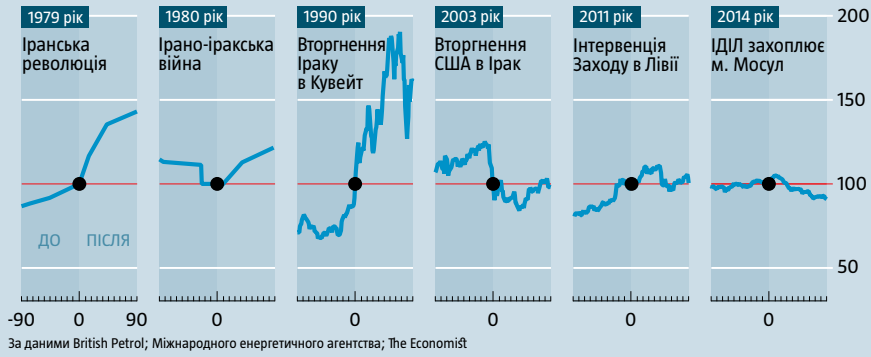
у випадку прямого нападу, але за зачиненими дверима повідомив, що ймовірнішими є внутрішні загрози й «асиметричне» зондування Іраном, наприклад, безпеки морських шляхів.

Неоднозначні сигнали від Обама аж ніяк не допомагають заспокоїти союзників. Часом він подає ядерні перемовини як обурдудку для досягнення конкретної мети в межах контролю над озброєннями; часом говорить про можливість масштабнішого зближення з Іраном для створення «нової рівноваги» в регіоні. Деякі критики підозрюють, що Обама хоче зближення між США та Іраном. Але, на думку колишнього чиновника держдепартаменту, а нині експерта Інституту Брукінгса Джеремі Шапіро, «іранська угода – це спроба не затягнути до ліжка Іран, а втекти з ліжка Саудівської Аравії». Він стверджує, що Америка зараз менш залежна від арабської нафти, та й ціна на чорне золото вже не так сильно, як раніше, реагує на політичні кризи в Близькосхідному регіоні (**див. «Менше потрясіння»**). Якщо усунути загрозу іранської ядерної бомби, каже Шапіро, Америці буде простіше вивільнитися з близькосхідного лабіринту, як і пантрувати морські маршрути в Перській затоці з менш численним військовим контингентом.

Однак, якщо Америку досі цікавить загальна стабільність у регіоні, така відстороненість не піде їй на користь. Навіть коли ядерна угода з Іраном зміцнить позиції тамтешніх «голубів», то «яструби» можуть її саботувати або вимагати серйознішого карт-бланш для розширення свого впливу в сусідстві в обмін на ядерні поступки. Судячи з того, як саудівська коаліція протистоїть хуситам у Ємені, котрих підтримує Іран, цілком можливо, що союзники з регіону Перської затоки відреагують силою – навіть гіпертрофовано – на те, що вважатимуть іранськими авантюрами. І, попри прохання Америки, вони можуть спробувати створити ядерні потужності такого ж рівня, як в Ірану; тож угода, спрямована на непоширення ядерної зброї, може врешті призвести до збільшення кількості потенційних ядерних держав. А Ізраїль не робить тамниці з того факту, що наступ-

Менше потрясінь

Ціна нафти-сирцю марки Brent протягом 90 днів до й після початку криз на Близькому Сході
Ціна на момент початку конфлікту=100

ний тур війни з основною маріонеткою Ірану – ліванською «Хезболлою» – питання часу.

Видавець журналу Foreign Policy Девід Роткопф у своїй новій книжці «Національна небезпека: американське керівництво в епоху страху» (National Insecurity: American Leadership in an Age of Fear) вбачає лиховісну симетрію між курсами Обами та його попередника Буша-молодшого. Один президент надто глибоко зайшов в Ірак, наступний надто рано вивів звідти війська; перший брав на себе забагато, другий – замало; республіканець хотів використати американську потугу, щоб громити ворогів скрізь і всюди; демократ, здається, сам вважає її небезпечною. Але якщо Буш виправився під час другого президентського терміну, пише Роткопф, то Обаму помилки не навчили нічого.

ПОВЕРНЕННЯ ДО ЦЕНТРУ

Мало хто у Вашингтоні сподівається на те, що за останні 19 місяців на посаді президента політика невтручання Обами якось зміниться. Тож численні вашигтонські експерти із зовнішньої політики вже строчать проекти презентацій та записки з рекомендаціями наступному президентові про те, наскільки йому доведеться повертатися до активних дій. Громадська думка, що довгий час оцінювала зовнішню політику Обами вище, ніж внутрішню, тепер ставить йому нижчі оцінки за вирішення світових проблем, тож можна припустити, що ставлення до активізації США на світовій арені буде схвальним.

Найімовірніші наступники Обами, зокрема фаворитка від

демократів Гілларі Клінтон, хочуть справляти враження сильніших. У республіканців є один ізоляціоніст, це сенатор Ренд Пол, який звинувачує «яструбів» із власного табору в усіх бідах в Іраку та Сирії. Решта говорить про те, що треба робити більше – значно більше, якщо послухати сенатора Ліндсі Грема та його заклики до розгортання в Іраку контингенту на 10 років. Деякі республіканці натякають, що не погодяться на домовленість з Іраном.

Утім, між цими позиціями є центристський майданчик, котрий цілком могли б застовпити і Джеб Буш (він нізащо «не пішов би в Ірак», як його брат, якби знав у 2003-му те, що знає зараз), і Гілларі Клінтон. Це видно з рекомендацій двосторонньої групи гурму міжнародних відносин, які опублікував Вашингтонський інститут близькосхідної політики: завдати достатньо важких утрат «ІД», щоб підірвати її привабливість для новобранців; створити помірковану опозицію в Сирії з безпечною базою, звідки вона може «змінити баланс влади»; покращити діалог із Єгиптом (перший крок до відбудови держав Арабського світу); припинити погіршення контактів з Ізраїлем.

Автори рекомендацій знають, що наступний президент діятиме в умовах тиску. Скорочення бюджету, так званий секвестр, обмежуватиме видатки Пентагона. Уваги й ресурсів вимагатимуть російський експансіонізм та демонстрація сили Китаєм. Американське суспільство не хотітиме війни. Характерна річ: експерти твердять, що «наземна операція сил США – це не відповідь» на виклики «ІД». Погоджуються вони й у тому, що ядерна угода з

Іраном «може закласти основи для ефективного режиму контролю», хоча її слід доповнити чіткими застереженнями Сполучених Штатів про наслідки в разі порушення. І якщо на боротьбу з «ІД» доведеться мобілізувати сунітів, «Іран не можна буде розцінювати як союзника».

Наступний американський президент цілком може бути прихильнішим до Ізраїлю й готовим не помічати нових поселень на окупованих територіях. Він чи вона, не виключено, зробить більше, щоб заспокоїти монархії Перської затоки і суворіше розмовляти з Іраном. В Іраку спеціальним силам, можливо, дозволить покидати свої бази й допомагати виявляти цілі для повітряних атак, а також зміцнювати іракські військові частини. У Сирії можуть початися енергійніші спроби підготувати помірковані сили – щонайменше для того, щоб здобути місце за столом переговорів. Можливо, слід чекати запровадження закритих для польотів зон.

Така поміркована активізація, не виключено, виявиться корисною, хоча цілком може мати й протилежні наслідки, які, на відміну від утрачених Обамою перспектив, будуть по-

НАЙІМОВІРНІШІ НАСТУПНИКИ ОБАМИ, ЗОКРЕМА ФАВОРИТКА ВІД ДЕМОКРАТІВ ГІЛЛАРИ КЛІНТОН, ЗАХОЧУТЬ СПРАВЛЯТИ ВРАЖЕННЯ СИЛЬНІШИХ

мітними. Чого він не зможе зробити, то це змінити факт, що Близький Схід, який усе ще залишається критичним джерелом енергії та коліскою великих релігій, переживає глибокий потрясіння. Роззвалюються дискредитовані арабські держави, багато з яких виникли на руїнах Османської імперії після Першої світової війни. Цього Америка зупинити не може. Її активізація здатна допомогти їм перейти до якогось іншого, потенційно кращого порядку й уберегти від найгіршого. Але перехід цей у будь-якому разі буде кривавим і дуже тривалим. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Економне меню

Попри сповільнення економіки й ослаблені позиції президента, бразильський уряд повертає кредит довіри

Мешканці Сан-Паулу кажуть, що ресторани в них як пляжі у Ріо-де-Жанейро: там ховаються від міської метушні й тисняви. Але зараз вони не такі людні, як зазвичай. Вдома ж «паулістани» дедалі частіше їдять не яловичину, а курятину й овочі – так дешево.

Зміна раціону зумовлена несприятливими обставинами, які склалися в Бразилії протягом більшої частини минулого року. Над країною нависла загроза рецесії. Економіка скоротилася на 0,2% за перших три місяці 2015-го і на 1,6% порівняно з аналогічним періодом минулого року. Падає зайнятість, зменшуються реальні доходи, зростають відсоткові ставки й інфляція. Країна відчуває брак лідера: позиції президента Ділми Руссефф підірвав скандал у державній нафтовій компанії Petrobras, а також незадовільні економічні показники.

І все ж, попри шквал проблем, бразильський уряд має успіхи. Зокрема, починає повертати економічну довіру, яку Руссефф розгубила під час першого президентського терміну в 2011–

Через складну економічну ситуацію бразильські ресторани та яловичини на обіді вдома й дешевші курятину та овочі з фруктами

2014 роках. Вона серйозно підтримує міністра фінансів Жоакіму Леві, чіє завдання – економія бюджетних коштів. Серйозно взявся за боротьбу з інфляцією після переобрання Руссефф і Центробанк. Свавільному бразильському Конгресові, у якому панівні позиції належать ненадійним союзникам і відвертим супротивникам уряду, поки що не вдається перешкодити змінам. «Це новий менеджмент Бразилії», – каже Марселу Карвалью, головний економіст інвестиційного банку BNP Paribas.

Пріоритетне завдання Леві – утримати кредитний рейтинг Бразилії, зменшивши дефіцит бюджету – стало реальнішим цього тижня, коли Конгрес ухвалив скорочення соціальних виплат, зокрема страхування на випадок втрати роботи і пенсії у зв'язку зі втратою годувальника. Це повинно заощадити державі 8 млрд реалів (\$2,6 млрд) у 2015 році. Раніше було зменшено обсяг запланованих на 2015-й дискреційних витрат на 70 млрд реалів – це найбільше скорочення в історії, а ще піднято податки, зокрема на паливо, що має принести в скарбницю ще 26 млрд реалів цього року.

Леві не отримав усього, що хотів. Проект закону про скасування пільг в оподаткуванні зарплати, які дорого обходяться державі, Конгрес зустрів у багнети. До реформи соціальної системи парламентарії додали на вигляд невинну поправку, яка змінить нарахування пенсій держслужбовцям при ранньому виході на заслужений відпочинок, а саме подвоїть пенсійні видатки держави, які менше ніж за 10 років зростуть до 15% ВВП, за підрахунками Фабіо Кляйна з консалтингової компанії Tendências. Очікують, що Руссефф накладе вето на цей проект.

Мало хто з експертів вірить, що Леві вдасться виконати основні плани: первинний профіцит (до виплати відсотків) на рівні

1,2% ВВП цього року і 2% 2016-го. У реалі цього річний профіцит буде, найімовірніше, ненабагато вищий за половину обіцяного, стверджує експерт з державних фінансів Мансуето Алмейда. Але кредитно-рейтинговим агенціям цього може вистачити. За словами Лайзи Шинеллер зі Standard & Poor's, під керівництвом Леві курс уряду змінився більше, ніж очікувалося.

Фінансові регулятори так само приємно вражені роботою голови Центробанку Бразилії Александре Томбіні, якому загроза рецесії не завадила почати боротьбу з інфляцією, що зараз перевищує 8%. З червня регулятор збільшив відсоткові ставки на 0,5% – до 13,75%. Томбіні прагне знизити інфляцію до 4,5% – середина запланованого банком діапазону – до наступного року. Для цього, можливо, йому доведеться далі піднімати відсоткові ставки.

У ближчій перспективі через наполегливість Леві та Томбіні ресторани в Сан-Паулу спорожніють ще більше. Бразильська економіка слаба, ніж видається на перший погляд. Інвестиції, які вже недотягували до стандартів економік, що розвиваються, вкотре зменшилися за перші три місяці 2015 року, і така тенденція спостерігається вже сьомий квартал поспіль. Вперше з моменту приходу до влади очолюваної Руссефф лівої Робітничої партії у 2003-му в країні впало споживання домогосподарств. Без обмеження імпорту скорочення економіки в річному вимірі було б іще більшим, ніж є тепер. Джерелом заощаджень, які вдалося назбирати Леві, є здебільшого підвищені податки, що негативно позначаються на зростанні зараз, а також зменшення державних інвестицій, що гальмуватиме економічний розвиток у майбутньому.

Бразилії недостатньо просто відновити довіру інвесторів до себе. За словами голови МВФ Крістін Лагард, яка їздила до країни у травні, їй необхідно також ліквідувати «затори в ланцюгах постачання». Йдеться про систему оподаткування підприємств, яка їх просто нищить, неадекватну інфраструктуру та відстале трудове законодавство. Нові управлінці Бразилії тільки тепер починають за це братися. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)™

САЙТ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ: WWW.BOOK-YE.COM.UA
ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42
вул. Льва Толстого, 1 тел.: (044) 383-61-49

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2 тел. (094) 928-31-44

М. ЛУЦЬК

вул. Лесі Українки, 30 тел. (0332) 72-43-76

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

Що підриває євро

Майбутньому валютного союзу загрожує старіння населення Європи

Останнім часом ситуація в єврозоні почала покращуватись: у I кварталі зростання на рівні 0,4% (1,6% у річному розрахунку) було найсильнішим за дворічний період відновлення економіки; безробіття впало до 11,1% – найнижче за останні три роки; інфляція знову на додатному рівні. Навіть зблизувала надія, що валютному союзу вдасться втримати Грецію. Але, навіть якщо пощастить із цим, євро все-таки незабаром постане перед масштабнішою кризою. Проблеми повільного економічного зростання й дефіциту державних фінансів останніх років невдовзі різко загостряться через демографічну ситуацію. І найбільше постраждає не якась невелика середземноморська країна, а локомотив єврозони – Німеччина.

Економічний ефект старіння населення спершу позитивний, але в кінцевому підсумку несприятливий. Дуже численне покоління, народжене після Другої світової війни, довгий час стимулювало економічне зростання завдяки збільшенню кількості робочої сили, як в абсолютному вираженні, так і відносно кількості населення загалом. Але бейб-бумери вирушають на заслужений відпочинок, а на зміну їм приходять менш численні генерації, що народились уже в період нижчої фертильності. Якщо в єврозоні не відбудеться різкого збільшення відтворення населення або ж підняття планки пенсійного віку, такий демографічний зсув потягне потенціал зростання донизу, тому що кількість працездатних громадян скорочуватиметься. Нинішня ситуація зу-

мовлена високим рівнем народжуваності багатьох років тому і прогресом медицини в царині продовження тривалості життя, тож вона є невідворотною. Приплив молодих мігрантів може лише дещо ослабити тенденцію, бо корінні жителі завжди будуть набагато численніші за новоприбулих.

Що стосується наслідків старіння населення для фінансової системи, то вони теж мають дві фази. У першій державний бюджет дістає бонус: унаслідок зростання кількості працівників різко збільшується надходження податків, а пенсійні видатки незначні, бо кількість людей старшого віку відносно мала. Але, коли бейб-бумери починають виходити на пенсію, бонус перетворюється на штраф. Населення працездатного віку, яке платить по-

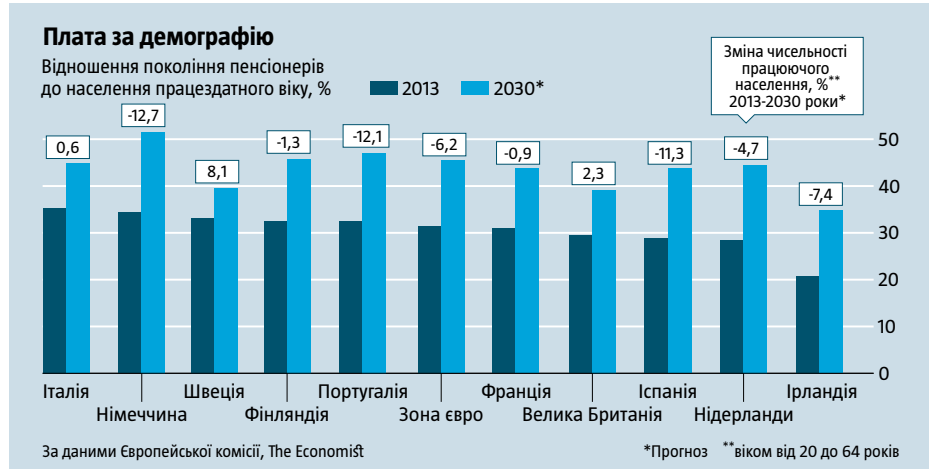
датки, стає менш численним, а лави пенсіонерів поповнюються, що зумовлює масштабніші пенсійні видатки – переважно на державні пенсії, які починають отримувати щораз більше людей, і на дедалі коштовніші медичні послуги для них, які майже всюди оплачуються з бюджету. І, попри те що паралельно для молоді дешевшає освіта, заощадити на старший вік усе-таки вдається небагато.

В Америці повоєнний бекі-бум почався раніше, ніж у Європі, – відразу після Другої світової. Народжуваність там сягнула піка наприкінці 1950-х. Це означає, що перші бекі-бумери вже йдуть на пенсію. Але завдяки збереженню коефіцієнта фертильності у США на рівні, близькому до коефіцієнта заміщення (трохи більше ніж двоє дітей на жінку), та доволі значній імміграції населення працездатного віку там не перестає зростати.

А от європейський бекі-бум насправді почався лише в 1950-х і сягнув піка в середині 1960-х, тож Європа зараз тільки входить у від'ємну фазу. Водночас по цей бік Атлантики бекі-бум був слабшим, ніж американський, а коефіцієнт народжуваності після нього падав у Європі більше і швидше. Він виявився куди нижчим за рівень заміщення в 1970-х роках і залишається особливо малим у Південній Європі й Німеччині (а в Британії та Франції останніми роками знову піднявся до американських показників).

Отже, наслідки цього дисбалансу будуть особливо відчутні в зоні євро. Нові прогнози від Європейської комісії свідчать і про розмах, і про невідворотність близьких змін. Від 2013-го (базовий рік для прогнозів) до 2030 року населення працездатного віку в єврозоні зменшиться на 6% (див. «Плата за демографію»). Спад, швидше за все, особливо яскраво проявиться в Німеччині, де кількість потенційних працівників серед населення різко зменшиться – на 13%. У Франції падіння спостерігатиметься лише на рівні 1%, а у Британії навіть буде незначне зростання – 2%.

Зі скороченням населення працездатного віку примножу-

ватимуться лави пенсіонерів, а отже, й частка утриманців похилого віку (відношення кількості осіб віком від 65 до вікової групи 20–64 років). У зоні євро загалом цей коефіцієнт підніметься від 32% у 2013-му до 45% у 2030-му. Демографічна зміна особливо інтенсивною є в Німеччині, де кількість пенсіонерів зростає на 5 млн (30%), а населення працездатного віку одночасно втратить більш ніж 6 млн осіб. Через це відношення утриманців похилого віку до працездатного населення в Німеччині підскочить від 34% до 52% у 2030 році і стане найбільшим у Європі, за винятком Латвії.

БЕЗДІТНИМ СПОКІЙ ТІЛЬКИ СНИТЬСЯ

Такі несприятливі демографічні тенденції не означають, ніби економіка єврозони автоматично приречена й надалі гальмуватиме. У принципі, скорочення робочої сили, через яке до середини 2020-х зростання ВВП Німеччини сповільнюватиметься приблизно на 0,7 відсоткового пункту за рік, відповідно до прогнозів Єврокомісії, може компенсуватися посиленням продуктивності праці. Проте останнє втрачало темпи в єврозоні ще до початку фінансової кризи. Протягом останніх чотирьох років воно було взагалі мізерним, і якщо відновиться до колишнього скромного 1% за рік, то це вже буде неабиякий успіх.

Найочевидніша відповідь на проблему старіння населення – дозволити літнім людям працювати й далі, а на пенсію йти пізніше. В Італії, наприклад, у

межах реформ 2011 року різко підвищився пенсійний вік. Це може розширити пропозицію на ринку праці, тому що більше 50-й 60-річних продовжуватимуть роботу. Греції теж доведеться забути про ранній вихід на пенсію, незалежно від того, залишиться вона в зоні євро чи ні. Утім, навіть із такими реформами єврозоні важко буде забезпечувати нормальне зростання в наступні 15 років. Отож багатьом країнам-

ЗА НОВИМИ ПРОГНОЗАМИ, БРИТАНІЯ ДО 2050 РОКУ ПОСУНЕ НІМЕЧЧИНУ І СТАНЕ КРАЇНОЮ З НАЙБІЛЬШИМ НАСЕЛЕННЯМ У ЄС

членам, у яких величезні приватні й державні борги, буде не просто вирішити це питання. Тобто вони залишатимуться вразливими до нових криз.

А той факт, що старіння населення особливо відчуватиметься в Німеччині, важливий через її значення для валютного союзу. Економічна стійкість ФРН підтримувала єврозону впродовж кризи, але демографія послабить найбільшу економіку валютної спільноти. І справді, за новими прогнозами, Британія (якщо вона збережеться в сучасному складі й залишиться у Європейському Союзі) до 2050 року посуне Німеччину і стане країною з найбільшою кількістю жителів у ЄС. Водночас найсильнішій державі єврозони зв'яже руки старіння її населення. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Андреа Граціозі: «Нині маємо справу з наслідками радянської спадщини в абсолютно нових умовах»

Спілкувалася
Ганна Трегуб

Відомий італійський історик поділився з *Тижнем* думками про роль радянської неосвіченої, ізольованої еліти й трансформаційні процеси початку 1990-х років, їхню дотичність до нинішнього російсько-українського конфлікту, руйнування архітектури безпеки у світі та небезпеку пропаганди під час війни.

У. Т.: Чим нині, на вашу думку, обертається вплив радянської історії та пропаганди і як це безпосередньо відбивається в реаліях?

– Перше й найголовніше, що моментально спадає на думку, – наслідки ухваленого в 1933 році рішення згорнути українізацію та нав'язування русифікації. Це призвело до того, що українство вижило як маргіналізована, не відповідає стандартам мова й культура, що значною мірою не сприяло процесові націєтворення в Україні. Друга річ, про яку хочу сказати (і яка справджується щодо всіх радянських республік), – це режим ізоляції СРСР загалом включно з Росією не від Заходу, а від усієї світової цивілізації. Сталін досягнув успіху, створивши радянську культуру, яка покрила всі сфери життя в Союзі. Перебуваючи в ізоляції, ви, цілком природно, розвиваєтеся значно повільніше, ніж у контакті з рештою світу. Це я про рівень освіченості радянської еліти. Єльцин особисто був непоганою людиною, але він не перерівня секретаря обкому міста Свердловська. Тому друга проблема – еліта. Не забуваймо і про вплив економіки. Багато хто говорить про глибоку економічну кризу, але не згадує про те, що в 1990-х не існу-

ФОТО: УКРАЇНОФОРИ

БІОГРАФІЧНА НОТА

Андреа Граціозі – італійський історик, дослідник історії України, СРСР та Східної Європи. Викладач сучасної історії на факультеті соціальних наук і сучасної історії в університеті «Федеріко II» (Неаполь). Працював в університетах Піттсбурга, Пенсильванії, Вашингтона, Москви, Берліна, а також у Гарвардському університеті. Від 2007 року – президент Італійського товариства вивчення сучасної історії. Із 2009-го – співробітник Центру Девіса в Гарварді. Автор книжок «Війна та революція в Європі. 1905–1956», «Листи з Харкова»

вало правової бази для ведення бізнесу. Не було й фіскального апарату, бо якщо немає приватного бізнесу, то держава просто забирає частину зарплати, і таке вилучення не має нічого спільного з нормальним оподаткуванням, яке відбувається з урахуванням суспільних процесів.

Окрім впливів, про які я розказав, є ціла низка інших, зокрема демографічний. Подумайте про алкоголізм. Правда, що це явище існує практично всюди на землях Північної півкулі, однак в тих країнах, які перебували під соціалістичними режимами, воно набуло катастро-

фічних обрисів. Це справжня демографічна катастрофа, коріння якої сплітається з радянщиною та соціалістичними режимами.

У. Т.: Кожен тоталітарний режим усіляко намагається контролювати суспільство, над яким панує. Наскільки в цьому були подібними сталінізм, нацизм і фашизм?

– Звичайно, між ними є багато спільних рис, власне, через те, що в 1930-х ці режими спостерігали один за одним й один одного копіювали. Радянська офіційна пропаганда була створена за шаблоном фашистської, а та – нацистської. Ці режими вийшли з реалій Першої світової війни. У них, так би мовити, спільний батько – мілітаризоване суспільство. Хоча й різниця між ними є дуже важливою. Якщо говоримо про радянський режим, то треба враховувати два періоди в історії СРСР: пореволюційний та після Другої світової війни. Остання, так само, як і революція 1917 року та громадянська війна, що настала за нею, змінила абсолютно все. До початку Другої світової для радянської системи Сталін відіграв надзвичайну роль, особливо упродовж 1930-х. Режими Гітлера та Муссоліні тоді були популярними, не абсолютно, звичайно, але дуже багато людей їх підтримувало. Якщо взяти селянство, тобто 80% населення СРСР, то воно ненавиділо колективізацію. У випадку Сталіна існувала соціальна страга, лояльна до його режиму, але вона була не така розлога й потужна порівняно з тими, на кого спиралися гітлеризм і фашизм. Для радянського режиму все змінилось після перемоги у Другій світовій, бо владний режим набув популярності серед значного суспільного сегмента. Ні, не всі його підтримували (згадайте ГУЛАГ, депортованих чеченців і кримських татар), але після 1945-го року солдати і їхні родини були задоволені перемогою. Таке ставлення трохі змінило природу радянського режиму після смерті генсека.

У. Т.: Виходить, що лояльність до СРСР, яка сформувалася після Другої світової, зумовлює нинішні сентименти за «старими добрими радянськими часами», хоча останні відіграли свою негативну роль і в анексії Криму, і в розв'язанні війни на Донбасі?

– Війна дає режимам змогу стати бодай наполовину приваблівими, створити імперію. Подумайте про родини радянської верхівки, які їй служать. Саме для них відкрилися можливості доступу до Європи після 1945 року. Москва саме тоді стала імперською столицею. По смерті Сталіна суспільство отримало те, що називалося реформами: ГУЛАГ ліквідували, знову легалізували розлучення й аборти, скасували жорстокі норми, за якими можна було загримити до концтабору через банальне запізнення на роботу. І саме в цьому полягала величезна надія для тривалості згаданого режиму. Ні, це не було економічне диво, як на Заході, але жити стало легше.

У середині 1960-х почали оприявлюватися певні проблеми, кризовий момент і складнощі, що постали перед радянським режимом. Це добре помітно з тодішньої офіційної преси, яка писала, що алкоголізм і криміналітет повзуть угору, люди не працюють, крадуть у себе на роботі. У повітрі було розлите відчуття, що радянська економічна й соціальна системи не працюють належним чином. Саме в цей час громадяни Країни Рад побачили «диво на Заході». Дозвіл мати авто для приватного користування чітко ілюструє це зрушення.

Радянська модель відтак зазнавала дискредитації, насамперед в очах еліт СРСР. Усі, хто мав із ними справу, знають, що вони хотіли імпортичних товарів для себе. Колапс Країни Рад почався тому, що найбільш привілейована частина радянського режиму, від політбюро й нижче, почала думати, що СРСР не забезпечує їм такого рівня життя, як на Заході. Масштабні зміни почалися відтоді, як з'явилася впевненість, що режим програв. Але після того, як радянська влада завалилася, замість покращення настало погіршення. Так трапилося, бо не достатньо було просто сказати: «Ні, ми люди вже не радянські, а західного типу», зберігши ізольовані еліту й суспільство та відсутність новітніх технологій.

У. Т.: Націоналізм має дуже багато модусів свого існування, й, очевидно, видозмінюється відповідно до запитів його носіїв. Чи

справджується таке твердження у випадку Путіна?

– Справді, не було одного й назавжди путінського націоналізму, йшлося радше про еволюцію націоналістичного дискурсу в часи цього лідера. Багато залежало від ставлення провладної еліти та сприйняття нею ідей, а також від залучення таких маргіналів, як Дугін та Проханов. Важливо, що вони інфікували інтелектуальний простір цієї еліти.

Як на мене, еволюція провладного дискурсу в Росії робилася для потреб війни. На самому початку заяви про те, що держава має контролювати олігархів та сплату податків, сприймав багато хто, як зрештою, і війну в Чечні. Чи вірив Путін у «Новоросію», коли почав говорити про неї? Хто знає. На початку 1990-х, будучи в колі Анатолія Собчака в Санкт-Петербурзі, він уже починав говорити про питання російських меншин за кордоном і про те, що з ними робити. Тоді це справді було проблемою, оскільки після фрагментації СРСР мільйони росіян стали громадянами інших країн, не РФ.

Путін прирік Росію на ізоляцію від решти світу. Те, що діється в ній сьогодні, дуже небезпечно. Це політика групи осіб, які не мають опонентів, бо Захід практично не може нічого зробити, Україна слабка. Так, ваша держава виявилася достатньо сильною для протидії агресії, але не для прямої війни. У таких умовах лише Путін може сам себе зупинити. І це дуже кепсько. Ви маєте справу з режимом надзвичайно сильного лідера, який змінив свій антураж. Зараз важливо встановити ціну за його дії, що дуже нелегко.

У. Т.: Нестабільність уразила не лише Україну, адже зруйновано гельсінську архітектуру безпеки у світі, своєрідне консенсусне рішення. Нині про консенсус можна почути, що це «позиція слаких»...

– Нічого дивного в нестабільності, про яку говоримо, немає. Після падіння радянської імперії знадобилося п'ять років, аби все стало на свої місця. Ситуація тоді була значно кращою, бо не точилася війна. Складнощі й у тому, що країни, які постали на руїнах СРСР, не надто чітко визначили свої кордони. Казахстан має таку проблему нині, і тому вголос не висловлюється думок щодо нинішніх дій Росії. Казахстанські

еліти між собою говорять про те, що голод у них був у відсотковому відношенні ще гірший, ніж в Україні, але мовчать про це публічно, аби не мати суперечностей із Москвою. Неврегульованість відносин між колишніми республіками СРСР, отой радянський спадок, який вдавалося підтримувати в сонному, спокійному стані, нині розморожено, певну рівновагу, яка встановилася, порушено. Згадайте: громадянська війна в 1917 році почалася з того, що радянська Росія розв'язала бойові дії проти українських соціалістів. Так, між Україною і Росією 20 років не було збройного протистояння. Але нині маємо справу з наслідками радянської спадщини в абсолютно нових умовах.

У. Т.: В Україні актуальним є питання пропаганди й контрпропаганди. Яким є ваш погляд на цю проблему?

– Для мене очевидно, що Україна – це країна у стані війни, яка цієї війни не хоче. Але дуже важко не брати в ній участі, якщо вона точиться на твої території. Тому питання збройного протистояння лише поглиблюватиметься, що може спричинити масу негативних речей. Не відкидаймо можливості появи нової пропаганди в Україні, постання нового націоналістичного режиму на хвилі війни. Мені здається, що спроба переку-

ДУГІН ТА ПРОХАНОВ ІНФІКУВАЛИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР РОСІЙСЬКОЇ ЕЛІТИ

вати українську ідентичність, сприйняття себе у значно прогресивнішому, відкритому до світу модусі є дуже хорошою для України річчю. Але відверто скажу: не певен, що цей проект вдасться. Проблема в тому, що не всі на нього погоджуються, і я кажу не лише про росіян. Поки що не бачу спільного для всього вашого соціуму бачення, якого має бути Україна, і підтримки цього конкретного проекту. Так, очевидна більшість по всій державі не любить Путіна, і це об'єднує. Але роз'єднує вас відсутність консенсусу у візії майбутнього вашої країни. Путін продовжуватиме війну, аби дестаблізувати Україну всіляко, не дати українцям об'єднатися навколо ідеї відкритості до світу. ■

Не для галочки

Яким чином українські музеї стають відкритими й цікавими для дітей та підлітків

Музей – це аж ніяк не склад, де все тихо припадає порохом, не комора накопичених протягом попередньої історії речей, котрі чомусь мають бути в кожній державі (атрибут, так би мовити). За сучасних умов, коли в усіх цивілізованих країнах знають музейну педагогіку й активно працюють над нею, він є інтелектуально-культурним центром, своєрідним відкритим для всіх клубом, куди люди, а передусім діти можуть прийти, щоб усебічно розвиватися й спілкуватися, креативним простором, де проводити час справді класно.

Проте в начерках офіційних концепцій і стратегій культурно-гуманітарного розвитку України про музеї та їхні суспільні функції, зокрема педагогічну й просвітницьку, не йдеться. Немає і натяку на те, щоб держава через музеї готова була інвестувати в освіту своїх громадян, зокрема наймолодших. Музей є недооціненим українськими педагогами та МОН, яке всіляко наголошує на потребі європейської освітньої практики, чудовим майданчиком, де діти й підлітки можуть доторкнутися безпосередньо до своєї культури та історії, матеріалізувати їх для себе.

АЛЬТЕРНАТИВА ПОТРЕБАМ ШОПІНГМОЛУ

Музейники констатують, що ніні радянська практика насильницького водіння до музеїв сама себе знищує. Так само «експонатом» є ходіння туди задля накидання тієї чи тієї пропаганди. Ніні українські вчителі можуть запропонувати дітям мандрівку до музею на свій розсуд, бо така діяльність не зараховується їм за робочі години, й організують екскурсії здебільшого з ініціативи батьків.

Авторка класичного музейного мануалу «Як говорити з дітьми про мистецтво» Франсуаза

Автор:
Ганна Трегуб

Барб-Галль розповіла **Тижневі**, що наші вітчизняні проблеми не унікальні. «Кожному, від дитини до особи похилого віку, важливо особисто долучитися до мистецького твору. Дуже важливо торкнутися чогось людського в кожному, незалежно від віку, статків, освіти. Різниця лише в словах. Витвір мистецтва – це точка інтенсивного життя. Відвідувачу треба показати, що він у центрі цього життя, а не десь поза ним. Тоді його сприймання й мистецтва, й музею кардинально зміниться. Головне – спрацювати так, щоб бути впевненим: із музею люди пішли з чимось – знаннями, емоціями тощо».

У Європі вже давно зрозуміли, що музейники мають бути адекватні тим, хто до них приходить, а дітям особливо. Вдала зустріч із хлопчиками та дівчатками – коли вони не нудьгували. Саме на це працює інтеракція: малюк чи підліток не лише пасивно слухає, а й ак-

МУЗЕЙ МАЄ ВСЕ ДЛЯ ТОГО, ЩОБ ПОПОВНИТИ ЗНАННЯ, ДАТИ ВІДЧУТТЯ ЗАДОВОЛЕННЯ Й САМОТВЕРДЖЕННЯ

тивно залучений до екскурсії, ставить запитання, дискутує, самостійно виконує завдання. На Заході є доволі відома музейна розвага Scavenger hunt. Це квест, у котрому потрібно, відповідаючи на запитання з аркуша, знайти й розглянути конкретний предмет у залах. Це працює на те, щоб люди не ковзали увагою, підмічали деталі певного мистецького твору, складалі собі повнішу його картину, що не завжди вдається у звичних музейних форматах. Музей має все для того, щоб поповнити знання, дати відчуття задоволення й само-

ствердження, і саме через емоційно-пізнавальний канал можна сформувати певні смаки та потреби.

ОБЛИЧЧЯМ ДО ДІТЕЙ

Дитячі та підліткові музейні програми європейського зразка в нас дуже й дуже молоді. Самій роботі над тим, щоб вони з'явилися в українських музеях, не більше ніж 10 років. Ніні у 27 музеях Києва, Львова, Одеси, Батурина, Кіровограда, Дніпропетровська, Харкова, Чугуєва та Шепетівки діють програми, спрямовані саме на дітей і підлітків як окремі категорії відвідувачів. Усе це справа рук галузевих ентузіастів, які долучилися до спільного з нідерландськими колегами проекту «Матра. Музеї України» в 2005-му, у межах якого впродовж трьох років опановували новітні методи менеджменту й передусім роботи з дітьми. Їхній досвід свідчить: для ефектної роботи з малюками та підлітками в музеях, для відкритості й зацікавлення цієї категорії золоті гори не потрібні, але й на голому ентузіазмі не вийдеш.

«Вирішили почати зі старших груп дитсадочка й перших – третіх класів, бо починати ходити до музею в десятому вже, мабуть, пізно. Вигадали для ді-

ФОТО: АНДРІЙ ЛОМАКЕН

тей музейні заняття «Історія каганця», де розказували про те, як людство користувалося світлом, починаючи від міфу про Прометея і закінчуючи найсучаснішими засобами ілюмінації», – розповідає заступник директора з наукової роботи Чугуївського художньо-меморіального музею І. Ю. Репіна Ольга Шевченко. Зазначає, що з появою співробітника-археолога було започатковано заняття, на яких дітям демонстрували ази відповідної науки, а також «Первісне мистецтво», де показували, розповідаючи про них, наскельні розписи, глиняних «венер» тощо. Окрім того, є «Репінська скринька», на якій малеча дізнається не лише про творчість художника, а й про його захоплення в дитинстві, зокрема витинанки. Кожне заняття закінчується виготовленням чогось власноруч, аби можна було забрати виріб із собою додому.

Починали роботу з дітьми з музейних занять у школах і в Дніпропетровському історичному музеї ім. Д. І. Яворницького. Тамешній завідувач науково-просвітницької роботи Людмила Гайда бачить ситуацію так: «Ми зрозуміли, що треба не лише виїжджати до шкіл, а й самих учнів залучати до музею. Мотивувати приходити і їх, і вчителів». Нині на

Сучасна школа не завжди ставить собі за мету психологічне насичення дитини чи підлітка, дає ресурс для соціального виживання. Музей має все для того, щоб поповнити знання, подарувати відчуття задоволення і самоствердження й через емоційно-пізнавальний канал сформувати певні смаки і потреби

U.TYZHDEN@UKR.NET

ЗВОЛОНИЙ ЗВ'ЯЗОК

базі музею для дітей існують чотири різні типи занять з історії козацтва. Тут можна дізнатися про новорічні традиції прикрашання різних дерев у стародавніх народів, про те, чи була ялинка в запорозьких козаків, та про побут на Січі й навіть погаласувати, як козаки, що обирають кошового. Окрім того, є заняття з історії колеса й інтерактивна екскурсія-квест на тему стародавнього суспільства. Своєрідне тутешнє ноу-хау – студія «Жива глина». Дітям показують артефакт із постійної експозиції чи виставку або ж приносять експонат, що зберігається у фондах, показують і розповідають про нього, а потім вони ліплять цю річ із глини. З одного боку – історичні факти, а з другого – юні гості щось роблять руками, долучаються до історії через тактильні відчуття, знайомляться з азами археології, пробують змолоти зерно на справжній кам'яній зернотерці, як це робили стародавні люди.

Багато майстер-класів, курсів, різноманітних дитячих і підліткових занять у Національному художньому музеї у Львові імені Андрея Шептицького пов'язано з іконами. «Кілька років уже триває програма «Канікули в НХЛМ», де ми намагаємося поєднати лекторії, різні тематичні екскурсії з майстер-класами: малюємо ікони на склі, робимо відбитки гравюр, вибірку, вчимося гравіювання. Майстер-класи з іконопису на дошці проводимо рідше», – розповідає завідувач сектору культурно-освітньої роботи Марія Цимбаліста. Також у музеї є тематичні екскурсії, присвячені образіві Юрія Змієборця, св. Миколая, богородчанському іконостасу, іконографії як такій, що закінчуються квестами або складанням пазлів. Марія Цимбаліста додає, що не менше можливостей дають художньо-меморіальні музеї Івана Труша, Леопольда Левицького, Олени Кульчицької та Олексі Новаківського в складі НХЛМ, де можна й вугіллем помалювати, й відбиток гравюри на справжньому пресі зробити.

Своєрідна фішка Національного музею мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків –

це формат проведеного в ньому дня народження. «Сунь Укун, або Азійська мандрівка Сходом» китайського письменника У Чен'єня про пригоди монаха Сюаньцзана й царя мавп Сунь Укуна, які пішли на захід, до Тибету й Індії, – один із найулюбленіших сюжетів Пекінської опери. Саме він і став основою для сценарію, за яким у нас нині відбувається день народження в музеї», – розповіла **Тижневі** Ганна Рудик, заступник директора Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. Йдеться про театралізовану виставу-пригоду, коли до дітей з'являється монах, потім дуже каверзна біла тигриця-перевертень, а відтак цар мавп. Задіяно багато реквізиту, пов'язаного з винаходами жителів Піднебесної: компас, шовк, папір, лаки, різьба по нефриту. Діти мають знайти справжню китайську скриньку для снів і розгадати загадку у віршах, проходять експозицією ісламських країн та Японії, бавляться у японську гру дзян-кен-пон, яку ми знаємо під назвою «камінь-ножиці-папір». Від цієї осені заплановано проводити день народження в музеї «Школа чарів і магії» на європейській частині колекції. Йтиметься не тільки про алхімію, а й про фаянс та порцеляну або ж мистецтво приготування шоколадного напою. Музей Ханенків має достатню колекцію, щоб розказати своїм юним відвідувачам про гербологію, бестіарій у культурі європейців.

27 музеїв, котрі мають програми для дітей і підлітків, на всю Україну – це дуже мало, тривожний дзвіночок щодо відсутності життєздатної й ефективної української культурної та освітньої політики. Музей як важливий і дієвий для досягнення цієї мети ресурс не задіяні, вони не мають державного фінансування на роботу з малюками та підлітками, ніхто їх не спонукає і не питає звітності, чи вони взагалі щось роблять у цій галузі. Мабуть, не останньою причиною такого стану речей сприяє реальна байдужість уряду до стану національних культур, освіти й науки, які поки що зводяться до ЗНО, ВАК та хору імені Верьовки. ■

Свято «книголюбів» у царстві мерців

Дата 6 червня не пов'язана ні з чим особливим для більшості мешканців материкової України (окрім хіба що працівників ЗМІ, що відзначають День журналіста), а от для Криму вона вже доволі давно має особливе значення. Цього дня в 1799 році народився російський поет Александр Пушкін. Але особливе політичне навантаження тієї дати полягає зовсім не в тому, що вона надає кримчанам нагоду освіжити в пам'яті шкільну програму чи почитати вголос «Бахчисарайський фонтан». Під приводом святкування пушкінського дня тут ще за часів української влади традиційно влаштовувався справжній русофільський шабаш із морем російських прапорів на вулицях. Він вирував із тиждень і закінчувався святкуванням сусідського державного свята – Дня Росії 12 червня.

У найкращих конференц-холах колишніх царських палаців на Південному березі влаштовувалися розкішні велелюдні асамблеї на чолі з кремлівськими геббельсами на кшталт Затуліна, Дугіна, Кісельова, а також професорами з обох російських столиць. Під гарячі аплодисменти керівництва АРК та деяких сумної пам'яті народних депутатів України ці зайти безперешкодно й безбоязно виливали з трибун такий потік бруду на державність, мову та народ України, за який у будь-якій іншій державі, що поважає себе, такі іноземні гості негайно отримали б акти про примусову депортацію та заборону на в'їзд.

І якщо торішній фестиваль був апогеем, на якому прославлялося «возз'єднання Криму з Росією», то цьогогоріч в організаторів помітна криза жанру. Адже тепер немає перед ким грізно відстоювати «велике руське слово»: Україна пішла з Криму, «насилницька українізація» скінчилася, тож за що боротися? Тому «високолобу» планку вишуканого заходу чорносогених мислителів трохи понизили: тепер до кола рафінованої російської професури прийнято пітекантропів із верхівки «ЛНР» і «ДНР» на чолі з луганським ватажком Пушиліним. Виступ їхніх делегацій зустріли оваціями кримська «інтелігенція» та донбаські переселенці в гумових капцях, що становили неабияку частину аудиторії. Сказати щось про Пушкіна лідерам донбаських терористів виявилось, звісно, непосильним інтелектуальним завданням (навіть чи хтось із них здатний процитувати напам'ять хоча б рядок із пушкінської «Казки про царя Салтана»), але їм багато є чого сказати про Україну, і цією нагодою вони залюбки скористалися, не скуплячись на колоритні тер-

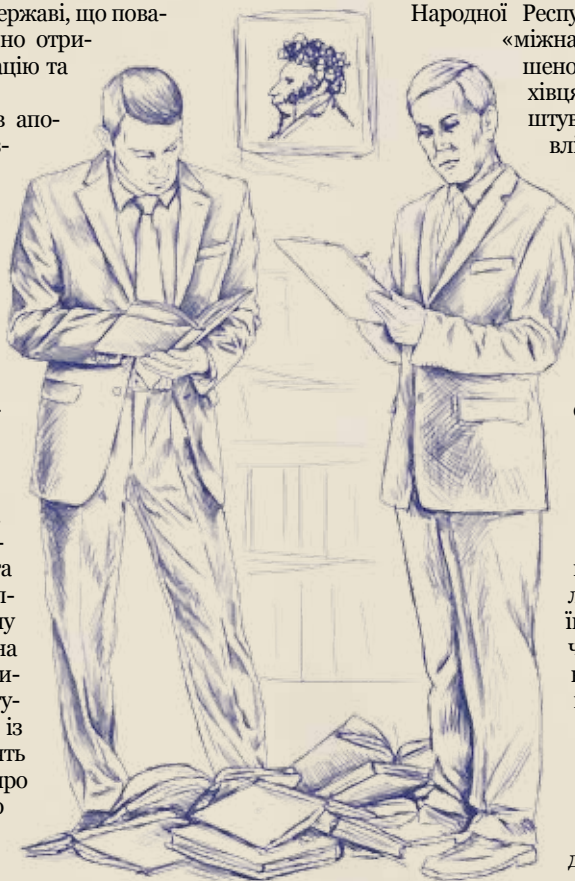
Автор:
Лесь Терен

міни. Як відомо, Александр Сергєєвіч не був великим другом українства, але бачити серед «шанувальників» своїх поезій отих кривавих м'ясників, певно, було б огидно й для нього.

Між тим поки в царських хоромах вирувало те свято «книголюбів», інші «літературознавці в цивільному» шерстили кримські бібліотеки в пошуках «екстремістської літератури». У Росії існує офіційно затверджений перелік заборонених видань, до котрого включена переважно ісламська фундаменталістська література, а серед решти й окремі твори українських націоналістів. Але під приводом вилучення «вибухонебезпечних» книжок було проведено (зокрема, у шкільних бібліотеках) тотальну зачистку всіх україномовних видань, а також тих із кримськотатарських, що згадують національно-визвольну боротьбу дисидентів радянських часів та особисто Мустафу Джемлева. Оскільки до затвердженого екстремістського списку ці книжки не входять, їх списують і викидають за нібито аполітичними приводами: як застарілі, пошкоджені тощо. Днями цензори з кримського «Мінкульту» урочисто відзвітували, що зачистку завершено. Тож «Українські народні казки» та «Історія українського війська» більше не загрожуватимуть умам юних кримчан...

Варто згадати ще один захід на Південному березі, з якого зараз глузує весь Крим. У люксовому готелі «Ялта-Інтурист» цього тижня відкрився форум фахівців похоронної справи «Некрополь – Крим 2015». Захід був масштабним: на ньому представило свою специфічну продукцію понад 100 похоронних фірм з усієї Росії, а також, що цікаво, з «Луганської Народної Республіки» (дуже промовиста стаття «міжнародного експорту» самопроголошеної «держави»!). Зрозуміло, що фахівцям будь-якої галузі хотілося б влаштувати свою професійну зустріч влітку в Ялті. Але, напевно, дарма організатори застосували в такій делікатній справі стандартні методи рекламного менеджменту. Виставка вінків, урн, різноманітних трун та одягу для похоронів на живих моделях у центрі Ялти на початку курортного сезону справила на місцевих мешканців незабутнє враження. Дехто питається: може, влада вже не сподівається на приїзд відпочивальників, якщо дозволяє відлякувати їх подібною антирекламою?

І наостанок: при Українському культурному центрі в Сімферополі відбувся конкурс дитячих малюнків «Мрія маленького українця». Перемогу здобув малюнок «Хочу побачити Україну» юного автора, ім'я якого зі зрозумілих причин не оголошується. Важко передбачити, чи скоро втілиться мрія знову побачити Україну в тому царстві мерців, на яке перетворено наш Крим. Наразі небагато що підкріплює таку надію. Але сподіваємось, що ця мрія колись таки здійсниться. ■

Інформаційна голка: про Мар'їнку й не тільки

Події в Мар'їнці вкотре показали плутаність думок і відверте інформаційне безглуздя, яке на «офіційному» рівні намагаються нав'язати жителям окупованих територій усілякі «міністри» та інші глашатаї медіа-простору «ДНР».

Висвітлення подій, що відбувалися в цьому містечку, інакше як інформаційним абсурдом не назвеш. Спочатку повідомлення у зведеннях і публіках «ДНР» подавали так: «ополчення» почало успішний штурм згаданого населеного пункту, і це вже до обіду третього числа вилилося в радісне тріумфування: «Мар'їнка наша!». Через кілька годин у тих-таки зведеннях з'явився заклик до донеччан терміново приїжджати на пункти здачі та переливання крові, тому кількість «звитязних» поранених стала просто зашкалювати, до вечора тільки «офіційно» перевищивши сотню. І того ж самого вечора, коли став очевидним цілковитий провал операції, повідомили так: «Ми втратили 15 героїв і контролюємо лише малу частину селища». Хоча на цьому інформаційний абсурд тільки починався, бо вже наступного дня виявилось, що, на думку товариша Кононова, «міністра оборони ДНР», ніхто з «ополчення» Мар'їнку не штурмував, адже «вона й так уже була наша».

Далі більше. «Офіційна» версія стала схожа на інформаційний компот: кількість загиблих «ополченців» варіювалася від 20 до 57, а про втрати ЗСУ повідомляли в діапазоні від 200 до 400 із традиційним множенням власних жертв на 10. І все це при тому, що у своїх інтерв'ю, котрі просочилися в сепаратистські медіа, бойовики, які брали участь у штурмі Мар'їнки, абсолютно чітко розповідали про поставлені завдання: взяти населений пункт, зачистити ту чи ту будівлю, укріпитися в котромусь районі залежно від того, яка саме група виконувала ці накази. Кононов із благородним хрестом на грудях віщав про залишене містечко – і тут-таки, паралельно, його бійці розповідали протилежне: що так і не змогли там закріпитися. Ось слова «ополченця» з позивним Ефіоп: «Була спроба розвідки боєм. Увійшли до Мар'їнки, якраз безпосередньо підрозділ «п'ятнашки» прямим фронтом пішов, і дісталися ми до шпиталю. Нас зустріли щільним вогнем: мінометним, танк працював, снайпер. Обладнані бліндажі, точки кулеметні – тобто на нас уже чекали. Ми мали завдання взяти лікарню, утримувати її і закріпитись, але вирішили її знищити через наявність серйозного укріпрайону ЗСУ. Завдання нам до кінця виконати не пощастило, але загалом впоралися».

Таким чином, до вечора наступної доби учасники мар'їнської епопеї були вкотре спантеличені «офіційною» позицією свого керівництва, а в очах особливо просочених пропагандою донеччан містечко виявилось ще одним «залишеним» населеним пунктом, який насправді й так контролювали ЗСУ. Щоб зцементувати весь цей абсурд, уже 5 червня Кононов улаштував прес-конференцію із

Автор:
Станіслав
Васін

захопленим у полон українським бійцем, який, звісно ж, виклав «офіційну» партійну лінію своїми словами.

Але події в Мар'їнці ознаменувалися не тільки загальною ейфорією та панікою в середовищі любителів «руського міра», а й куди значно важливішим моментом: нарешті була знищена телевежа в Петровському районі обласного центру, що забрала розум сотень тисяч донеччан. Незайве сказати, що вже понад рік у Донецьку, Макіївці та прилеглих містах увесь інформаційний простір був забитий російськими та сепаратистськими каналами «Россия 24», LifeNews, НТВ, «Оплот ТВ», «Новороссия ТВ», «Первый Республиканский» – ось аж ніяк не повний список того, що заповнило частоти «1+1», «Нового каналу», «Інтера», СТБ та ін. Після ліквідації телевежі з російських каналів у місцевому медіа-просторі залишилися тільки слабкий сигнал ТНТ, а також макіївський «Юніон», котрий хоч і з явним сепаратистським забарвленням, але зазвичай веде мовлення в дусі радянської епохи на кшталт: «У республіці збільшилося поголів'я великої рогатої худоби». Загалом усю телевізійну заразу ліквідовано одним точним ударом.

Що стосується українського телеринку, то в Макіївці раніше на спеціальних частотах вручну можна було налаштувати три телеканали: «1+1», «Еспресо tv» і «5 канал», які після зникнення російських стали давати ще виразнішу картинку. Прикметно: зістрибування з інформаційної голки виявилось настільки різким, що багато пенсіонерів, позбавлені щоденних сніданків від LifeNews, проклинали українську армію саме за зниклу картинку ефіру, а не за чергові розгромні втрати «ополчення» та обстріли їхніх будинків, які вони вже традиційно списують на рахунок ЗСУ. ■

Питання смаку

Автор:
Юрій
Макаров

Давно такого сорому не почував – ніби це я сам учинив щось ганебне. «Документальний» (умовно, в лапках) фільм про Міхєїла Саакашвілі «Грузинський гастролер», що його показали на «1+1» у самісінький прайм у День журналіста, а потім іще аналогічний сюжет у недільному випуску ТСН позначили новий етап розвитку вітчизняного телебачення. Точніше його усвідомлення суспільством: воно остаточно зрозуміло, що ЗМІ, незалежних від власника, в нас немає. Теж мені відкриття! Прем'єра на «плюсах» під рубрикою «Українські сенсації» справді обурила як невтаємничену публіку, так і колег. Особливо у день, коли всі вітають їх зі святом професійної честі, гідності, відповідальності, неупередженості й інших чеснот. У чому, власне, casus belli? Департамент розслідувань популярного телеканалу підготував матеріал на суспільно значущу тему: посада керівника однієї з найважливіших і найпроблемніших областей України, безумовно, заслугує на те, щоб зважити всі плюси й мінуси призначення.

Чи мають журналісти як «санітари лісу» витягати на світ Божий усі скелети з номенклатурних шаф? Та це їхній святий обов'язок! Чи мають вони зазираги під простирадло й у тарілку (у цьому разі в келих) об'єкта своєї уваги? Питання смаку. Чи має це робитися кваліфіковано? Утім-то й річ: відомий політичний оглядач Вахтанг Кіпіані, який однаково добре знається як на українських, так і на грузинських реаліях, пише на своїй сторінці: «Під виглядом незалежних експертів і жертв режиму Саакашвілі [автори фільму] «впарили» аналогії професора економіки Вітренко (Сігуа), жертви переслідувань хунти Калашнікова (Гогічаїшвілі), пресекретаря Кравчука (Сакварелідзе), генсека ліваків Симоненка (Шатберашвілі), переслідуваного экс-урядовця й інтелектуала Табачника (Хаїндрава), радника Віктора Януковича (Хухашвілі), незалежного політолога Погребинського (Арешидзе)...»

Роблячи вигляд, що вони віддають належне успішним реформам у Грузії, безіменні (так у них заведено) розслідувачі перелічили «злочини» колишнього президента точнісінько за темниками своїх колег із московських каналів, для яких Саакашвілі є предметом багаторічного медіа-кілерства. Він, мовляв, саджав, убивав, викрадав і катував своїх політичних опонентів, накрив статків із державної кишені, придушив свободу слова. І найважливіше: так зване гру-

зинське диво є не чим іншим, як показухою, а за блискучою вітриною реформ ховаються злидні й економічна руїна. Усе це зухвало, похамськи, без доказів, без жодних ознак розслідування як такого, тільки швидкий монтаж картинок і свідчення «експертів» (див. вище). А головне – стиль, стиль! Костя Ернст і Діма Кісельов мають пишатися своїми київськими учнями.

Припускаю і навіть вірю, що Саакашвілі не янгол, але навіщо ж так? Не треба довго вираховувати, що матеріал не міг вийти без прямої вказівки найвищого начальства, у цьому разі конкретно власника групи «1+1» Ігоря Коломойського. Так демонстративно підставитися журналістів і менеджмент може змусити тільки це. Що ж, право господаря, адже, зрештою, саме заради таких випадків він і утримує медіаресурс. А ви думали навіщо? Ігор Валерійович сприйняв президентську атаку останнього часу на його (як і інших олігархів) активи та вплив як особисте й кинувся в бій з усім притаманним йому темпераментом, не обираючи засобів. Ну а смак? Для завсідників вищих рядків у списку Forbes це ніколи не було проблемою.

А журналісти, вони як це сприйняли? Припускаю, що по-різному, але ось що пише в соціальній мережі багаторічний репортер із репутацією

Марія Васильєва з ТСН: «Колеги, навіщо вам це? Після Майдану у вашому ставленні до таких речей нічого не змінилося? Вам пояснити, як реагувати на такі завдання? Просто кажіть «ні». Ні. Ми пережили набагато страшніші часи. В нас стріляли, на нас чатували тітушки

**РОБЛЯЧИ ВИГЛЯД, ЩО ВОНИ
ВІДДАЮТЬ НАЛЕЖНЕ УСПІШНИМ
РЕФОРМАМ У ГРУЗІЇ, БЕЗІМЕННІ
РОЗСЛІДУВАЧІ ПЕРЕЛІЧИЛИ
«ЗЛОЧИНИ» КОЛИШНЬОГО
ПРЕЗИДЕНТА ТОЧНІСІНЬКО
ЗА ТЕМНИКАМИ СВОЇХ КОЛЕГ
ІЗ МОСКОВСЬКИХ КАНАЛІВ**

в темряві, нас били, нам погрожували. Зараз наші колеги ризикують у зоні бойових дій значно важливішими речами, ніж острах бути звільненим з роботи. Кажіть «ні». Це просто». Краще не скажеш.

У часі весь цей галас збігся з однією значно менш гучною новиною: семеро репортерів різних видань напередодні професійного свята відмовилися від державних нагород. Вони не робили зі свого жесту сенсації, просто виходили з переконання, що журналіст має зберегти незалежність, передусім від влади. Припускаю навіть, що це крайнощі, залежність досягається дечим іншим, однак досі в нас таких зразків поведінки не спостерігалося. Це означає, що серед представників цеху достатньо тих, для кого заявлені поняття честі, репутації, поваги до себе, зрештою, смаку не є порожнім звуком. Уже непогано. ■

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку
за наведеними реквізитами.
Повідомте адресу доставки
за телефоном 067-407-10-96
(з 9:00 до 18:00,
оператор скине Ваш виклик
і перетелефонує)

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень»
за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

**ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ
ПЕРЕДПЛАТИ:**

- «Український тиждень»
- на 1 міс. – 45 грн
  - на 3 міс. – 135 грн
  - на 6 міс. – 270 грн
  - на 12 міс. – 540 грн

**Телефон редакції:
044-351-13-00**

**ОБЕРІТЬ ЗРУЧНИЙ ДЛЯ ВАС СПОСІБ
ПЕРЕДПЛАТИ:**

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	
	26009000022321	35392656	поточний рахунок отримувача код отримувача
касир	назва установи банку	ПАТ «Укрсоцбанк»	
	300023	МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал «Український тиждень»		
	період:		
	платник (підпис)	сума, грн	

25
років

Надійності
Стабільності
Зростання
Партнерства

ГАРАНТУЄМО ВПЕВНЕНІСТЬ ТА СТАБІЛЬНИЙ ПРИБУТОК

Як частина великої європейської Групи,
ми активно інвестуємо в економіку
України та пропонуємо клієнтам
партнерство на прозорих умовах.

Любомир Пунча
Директор Центру роздрібного бізнесу

www.unicredit.ua
0 800 5000 20
(безкоштовно по Україні)

Життя мінливе,
ми з Вами незмінно.

Ласкаво просимо до
UniCredit Bank